

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

TAMPERE

Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008

Vadim Adel
Kulttuuriympäristöyksikkö
Pirkanmaan maakuntamuseo 2008

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	3
LUETTELOT JA YLEISKARTAT	6
Luettelo inventointikohteista.....	6
Yleiskartta 1:20 000	7
Yleiskartta 1:10 000	8
Inventoinnissa tarkastetut alueet, NW-osa 1:5000	9
Inventoinnissa tarkastetut alueet, SE-osa 1:5000	10
INVENTOINTIKOhteET	11
Kiinteät muinaisjäännökset ja muut suojelukohteet.....	11
Muut kohteet.....	110
Lähdeluettelo	134
Kuvaluettelot	136
Pinnakkaiset	139

JOHDANTO

Yleistä

Pirkanmaan maakuntamuseo suoritti vuonna 2008 Tampereen Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan kaupunginosien arkeologisen inventoinnin. Tutkimukset tehtiin Tampereen kaupungin tilauksesta uuden asemakaavan laatimisen vuoksi. Tutkimuksen kustannukset olivat n. 16500 euroa. Inventoinnin kenttä- ym. töitä johti Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön tutkija, FM Vadim Adel, jonka työpanos projektissa oli yhteensä kolme kuukautta. Apulaistutkijana toimi arkeologian opiskelija Teemu Tiainen Oulun yliopistosta. Töiden valvojana oli tutkija, FM Ulla Lähdesmäki joka oli mukana myös yhdessä maastotarkastuksessa. Inventoinnin esityöt tehtiin talvella ja keväällä 2008. Kenttätöitä suoritettiin 5.-20.5. (Vadim Adel ja Teemu Tiainen), 6.10. (Vadim Adel ja Ulla Lähdesmäki) ja 21.11.2008 (Vadim Adel). Jälkityöt ja raportti tehtiin vuoden loppupuolella.

Tutkimusalue

Inventointialue sijaitsee Tampereen länsiosassa, Tammerkoskesta 2 km länteen, Näsijärven (pinnan korkeus 95,4 m mpy) ja Pyhäjärven (77,2 m) välisen kannaksen länsiosassa, sen kapeimmassa kohdassa. Lounaassa ja etelässä se rajautuu Pyhäjärven Hyhkynlahden rantaan, lännessä vanhaan uittotunneliin, koillisessa ja pohjoisessa NW-SE-suuntaiseen rautatiehen, joka kulkee kannasta pitkin sen pohjoisosassa. Inventointialueen mitat ovat 1,9 km (NW-SE) x 1,1 km, pinta-ala 110 ha (ks. yleiskartat). Ala-Pispala muodostaa inventointialueen luoteisosan, Ylä-Pispala itä- ja Tahmela eteläosan. Maasto on hyvin epätasaista, ja korkeuserot ovat suuria. Alueen korkein kohta on sen itäosassa, NW-SE-suuntaisen Pispalanharjun laella (159 m). Etenkin harjun lounaisrinne on hyvin korkea ja jyrkkä; Ala-Pispalassa harjun rinteet loivenevat huomattavasti. Tutkimusalueen keski- osassa, harjun ja Pyhäjärven välissä kulkee loivarinteinen rantavyöhyke. Tahmelan eteläosassa sijaitsee korkea (138 m) ja jyrkkärinteinen kalliomäki, Ansionkallio, ja myös Pyhäjärven ranta muuttuu kallioiseksi jyrkänteeksi.

Aiemmat löydöt ja tutkimukset

Inventointialueelta tunnettiin ennestään neljä kiinteää muinaisjäännöstä: Tahmelan uhrilähde (kohde 6) ja kolme linnoituslaitetta 1. maailmansodan ajalta (kohteet 7 ja 8). Esihistoriallisia irtolöytöjä oli tiedossa viisi (kohteet 12-16).

Tampereen ensimmäisen muinaisjäännösinventoinnin suoritti Jouko Rätty vuosina 1971-72. Silloin Pispalan alueella todettiin yksi kiinteää muinaisjäännös, Tahmelan lähde (Rätty 1972). Vuoden 1994 Tampereen perusinventoinnissa (Teija Nurminen) alueelta ei löydetty uusia kiinteitä muinaisjäännöksiä (Rajala 1995).

2000-luvulla maakuntamuseo suoritti Pispalassa kolme arkeologista tarkastusta (kohteet 8, 10, 16; Adel 2001; Lähdesmäki 2005; Korri & Lähdesmäki 2005). Yhden tarkastuksen tuloksena Pispalan koulun linnoituslaitteet lisättiin muinaisjäännösluetteloon (Lähdesmäki & Palokoski 2005, 225). Lisäksi vuonna 2006 Kalle Luoto, Ulla Lähdesmäki ja Aino Nissinaho suorittivat pienet koekaivaukset Tahmelan lähteen lähistöllä (Lähdesmäki 2007). Viimeksi Olli Soininen (2007) tarkasti kohteen nro 7 (Mäkikatu 43) ja Ulla Lähdesmäki (2008) teki arkeologista valvontaa Pispalanharjulla (kohde 10). Molemmat tutkimukset koskivat 1. maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia. Soinisen tarkastuksen perusteella Mäkikatu 43:n kohde tallennettiin muinaisjäännösrekisteriin mahdollisena muinaisjäännöksenä.

Inventoinnin tavoitteet ja metodit

Inventoinnissa tarkastettiin lähes kaikki alueen ennestään tunnetut arkeologiset kohteet ja etsittiin uusia muinaisjäännöksiä. Tavoitteena oli paikantaa ja dokumentoida alueen kiinteät muinaisjäännökset ja muut asemakaavassa huomioitavat kohteet mahdollisimman kattavasti.

Esihistoriallisia muinaisjäännöksiä etsittiin pääasiassa topografisesti otollisilta alueilta, koska alueen irtolöytöjen (5 kpl, kohteet 12-16) löytöpaikkatiedot ovat enimmäkseen hyvin puutteellisia. Yksi kivistä irtolöytöpaikka (kohde 16) jätettiin tarkastamatta, koska se oli tarkastettu museon toimesta vuonna 2005 (Korri & Lähdesmäki 2005). Historiallisen ajan kohteita etsittiin pääasiassa kirjallisuudesta, arkistolähteistä ja yleisöilmoituksista saatujen tietojen perusteella. Kaikki paikannetut kohteet ja inventoinnin aikana tarkastetut alueet on merkitty *Yleiskarttoihin*. Viimeisenä oleva inventointikohde (nro 17) tuli museon tietoon raportointilomakkeen loppuvaiheessa, eikä sitä ollut enää mahdollista tarkastaa tämän projektin puitteissa.

Inventoinnin esityövaiheessa arkistoista etsittiin tietoja Pispalan 1. maailmansodan aikaisista linnoituksista. Arkistotutkimuksia tehtiin Kansallisarkistossa Helsingissä (mukaan lukien entisen Sotarkiston kokoelmat) ja Venäjän valtiollisessa sotahistoriallisessa arkistossa Moskovassa (РГВИА) yhteensä noin 10 työpäivää (matkustusajaksi mukaan lukien). Pispalan puolustusasemaa koskevia alkuperäisiä asiakirjoja löytyi ainoastaan Moskovasta. Käytettävissä olleen ajan puitteissa ei löydetty riittävän yksityiskohtaisia karttoja linnoituksista. Läpikäyty 42. armeijakunnan esikunnan asiakirjat¹ tarjoavat kuitenkin tärkeän taustamateriaalin Pispalan linnoitusjärjestelmän funktion, merkityksen ja rakenteen ymmärtämiseksi sekä dokumenttipohjan kenttätutkimuksissa löytyneiden kohteiden historialliselle tulkinnalle.

Kiinteiden muinaisjäännösten kartoittaminen tiheään rakennetulla pientaloalueella olisi mahdotonta ilman tiivistä yhteistyötä sen asukkaiden kanssa. Tämän vuoksi inventoinnista tiedotettiin laajasti maanomistajakirjeiden avulla sekä internetin ja lehdistön kautta. Lisäksi vuoden aikana järjestettiin useita tilaisuuksia, joissa pispalalaisille ja muille kiinnostuneille kerrottiin inventoinnista ja kerättiin löytö- ja muinaisjäännösilmoituksia sekä muisti- ja perimätietoa mahdollisista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Tällaisten ennakkotietojen ja erimuotoisten yleisöilmoitusten keräämiseen sekä inventoinnista tiedottamiseen osallistuivat mm. Vadim Adel, Ulla Lähdesmäki ja arkeologi, museolehtori, FM Aino Nissinaho, joka haastatteli joitakin Pispalan vanhoja asukkaita. Samanaikaisesti arkeologisen inventoinnin yhteydessä maakuntamuseo teki alueella rakennusinventoinnin päivittämistä ja täydentämistä, jolloin alueen asukailta myös saatiin muinaisjäännösilmoituksia (tutkija Miia Hinnerichsen).

Inventoinnin esityövaiheessa tutkittiin käytettävissä olevat, aluetta koskevat vanhat kartat 1700-luvulta alkaen. Historiallisissa kartta-analyyseissä vanhat kartat vertailtiin nykyiseen karttapohjaan ottaen huomioon niiden mittakaava- ja suuntausominaisuudet, mahdolliset virheet sekä maiseman muutokset. Muinaisjäännösten paikantamiseksi tietty vanhan kartan osa asemoitiin nykyiselle karttapohjalle kuvankäsittelyohjelman (*Adobe Photoshop*) ja *MapInfo* -ohjelman avulla.

Inventoinnin kenttätömenetelmiin kuuluivat koekuopitus, pintapoiminta ja muinaisjäännösten näkyvien rakenteiden visuaalinen havainnointi. Koekuopat kaivettiin paikkoihin, jotka valittiin käytettävissä olevien ennakkotietojen pohjalta (kohde 10) tai intuitiivisesti topografian perusteella. Kaivuutyö tehtiin lapiolla ja lastalla puhtaaseen pohjamaahan tai kiinteään rakenteeseen asti, kaivettu maa seulottiin tarvittaessa. Koekuopat peitettiin kaivamisen jälkeen. Koekuoppien lisäksi tehtiin pieniä lapionpistoja ja kairauksia ns. T-piikillä. Pintapoimintaa tehtiin kasvimailla, poluilla, tie- ja ojaleikkauksilla sekä muualla, missä maanpinta oli rikottuna.

¹ РГВИА, ф. 2262, оп. 1, д. 102, 108, 855, 862.

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset dokumentoitiin kentällä valokuvaamalla, sanallisin kuvauksin ja merkitsemällä ne pohjakarttoihin mittakaavassa 1:2000, 1:1000 tai 1:500 1-3 m:n tarkkuudella. Kuvissa esiintyvän linjakelin pituus on 150 cm (jaettu viiteen punaiseen tai valkoiseen 30 cm:n osaan). Etäisyysmittaukset maastossa suoritettiin pääasiassa 50 m:n mittanauhalla tai riippuen tilanteesta etäisyysmittarilla *Bushnell Laser 500* ja askelmitalla 1 m:n tarkkuudella sekä silmämääräisesti n. 1-10 m:n tarkkuudella. Jälkitöissä paikkatiedot siirrettiin kenttäkartoista *MapInfo* –pohjaiseksi tietokannaksi. *Mapinfo Professional* –ohjelman (versio 8.0) avulla laskettiin kohteiden koordinaatit ja tulostettiin kaikki raportin kartat. Pohjana käytettiin Tampereen kaupungin kantakarttaa. Peruskarttaotteiden pohjana on v. 2005 version PerusCD-kartta (© Maanimittauslaitos, käyttöoikeuslupa PISA/020/2006). Kaikki inventointikohteiden tiedot tallennettiin maakuntamuseon *YmpäristöSIIRI* –tietokantaan, josta tulostettiin raportin pääosa. Koordinaattitiedot on ilmoitettu raportissa sekä yhtenäis- (*p* ja *i*), että peruskoordinaatteina (*x* ja *y*). Inventointikuvat säilytetään Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikössä. Inventoinnissa ei saatu talteen luetteloitavia esinelöytöjä.

Inventoinnin tulokset

Inventoinnin aikana tarkastettiin yhteensä 15 arkeologista kohdetta, useita muita, ennakkotietojen tai topografian perusteella potentiaalisiksi arvioituja alueita sekä useita yleisön ilmoittamia kohteita. Inventoinnin tuloksena alueelta tunnetaan 10 kiinteäksi muinaisjäännökseksi tulkittua kohdetta (kohteet 1-4 ja 6-11) ja yksi muu kaavassa suojeltavaksi ehdotettu rakenne (kohde 5). Kokonaan uusia kohteita on seitsemän (1-5, 9, 11). Kaikki uudet kohteet ovat historialliselta ajalta ja yhtä lukuunottamatta (kohde 5) kuuluvat ehdotuksemme mukaan rauhoitusluokkaan 2 (rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös, jonka arvon selvittäminen edellyttää tarkempia tutkimuksia). Suurimman ryhmän muodostavat Venäjän armeijan vuosina 1915-1917 rakentamat puolustusvarustukset, jotka ovat alunperin kuuluneet yhtenäiseen linnoitusjärjestelmään (kohteet 7-10).

LUETTELOT JA YLEISKARTAT

Luettelo inventointikohteista

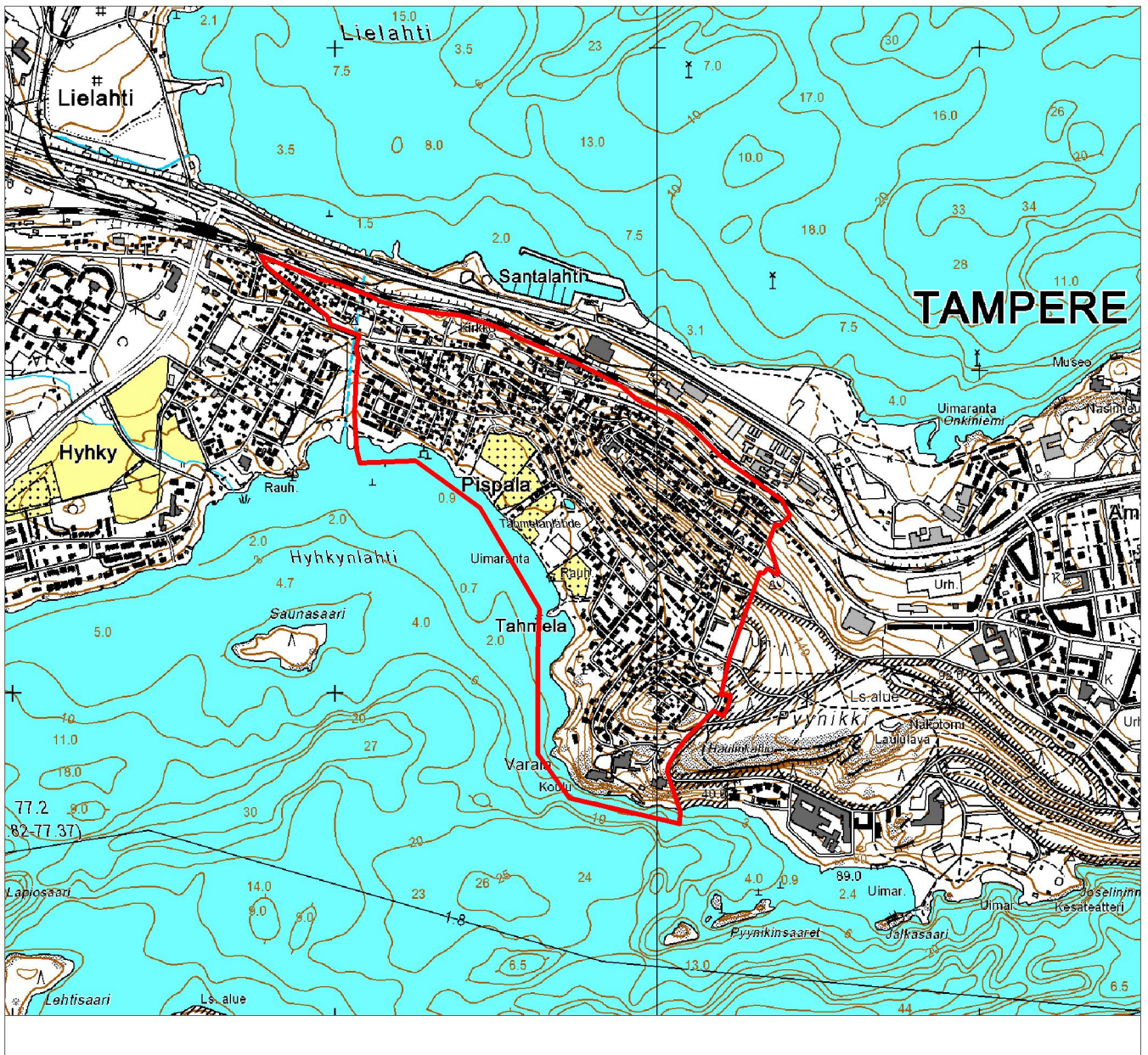
Inv. nro.	Kohdenimi	MJ-tyyppi	Ajoitus	Mj-luokka	sivu
1	Pispala (Pispala)	asuinpaikat	historiallinen	2	11
2	Pispalan tori	työ- ja valmistuspaikat	uusi aika	2	20
3	Pöllipuisto	kulkuväylät	historiallinen	2	28
4	Pispalan tukkitie 1	kulkuväylät, teollisuuskohteet	uusi aika	2	34
5	Pispalan tukkitie 2	kulkuväylät, teollisuuskohteet	uusi aika	-	43
6	Tahmelan lähde	kultti- ja tarinapaikat, työ- ja valmistuspaikat	moniperiodinen	2	50
7	Mäkikatu 43	puolustusvarustukset	uusi aika	2	57
8	Pispan koulu	puolustusvarustukset	uusi aika	2	67
9	Susikolunpuisto	puolustusvarustukset	uusi aika	2	79
10	Pispalanharju	puolustusvarustukset	uusi aika	2	88
11	Pispalan pulteriaita	kivirakenteet	uusi aika	2	102
12	Provasti	löytöpaikat	rautakautinen	-	110
13	Pispalan sorakuoppa	löytöpaikat	kivikautinen	-	114
14	Pispan pelto	löytöpaikat	kivikautinen	-	118
15	Pispalan sotapatteri	löytöpaikat	rautakautinen	-	122
16	Tahmelan viertotie	löytöpaikat	kivikautinen	-	126
17	Mäkikatu 24	puolustusvarustukset	uusi aika	-	130

Tampere

Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008

Yleiskartta 1:20 000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

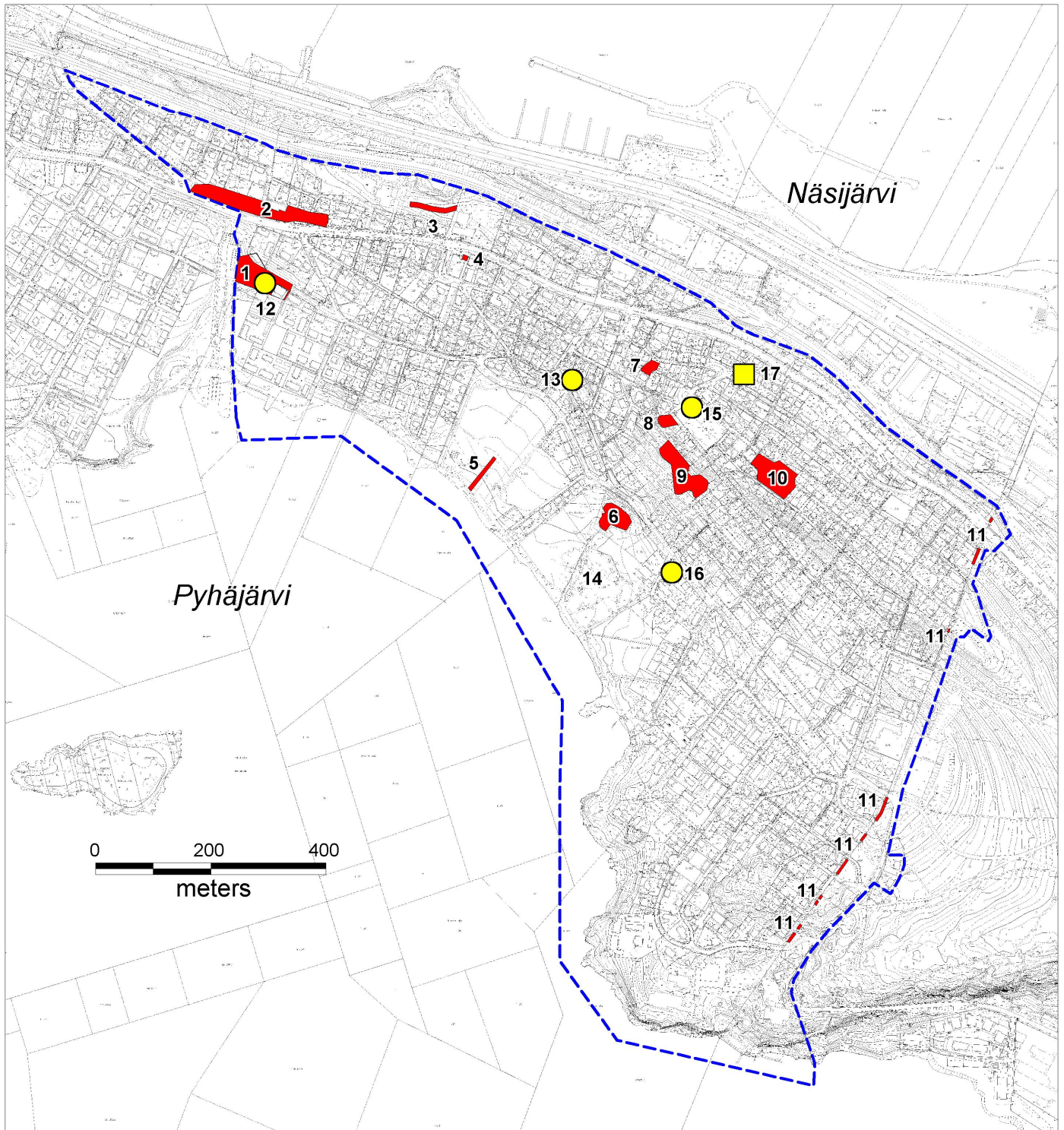
— inventointialueen raja

Tampere

Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008

Yleiskartta 1:10 000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

kiinteä muinaisjäännös tai muu suojeltava rakenne (inv.kohteet 1-11)

esihistoriallinen irtolöytöpaikka (kohteet 12-16)

inventointialueen raja

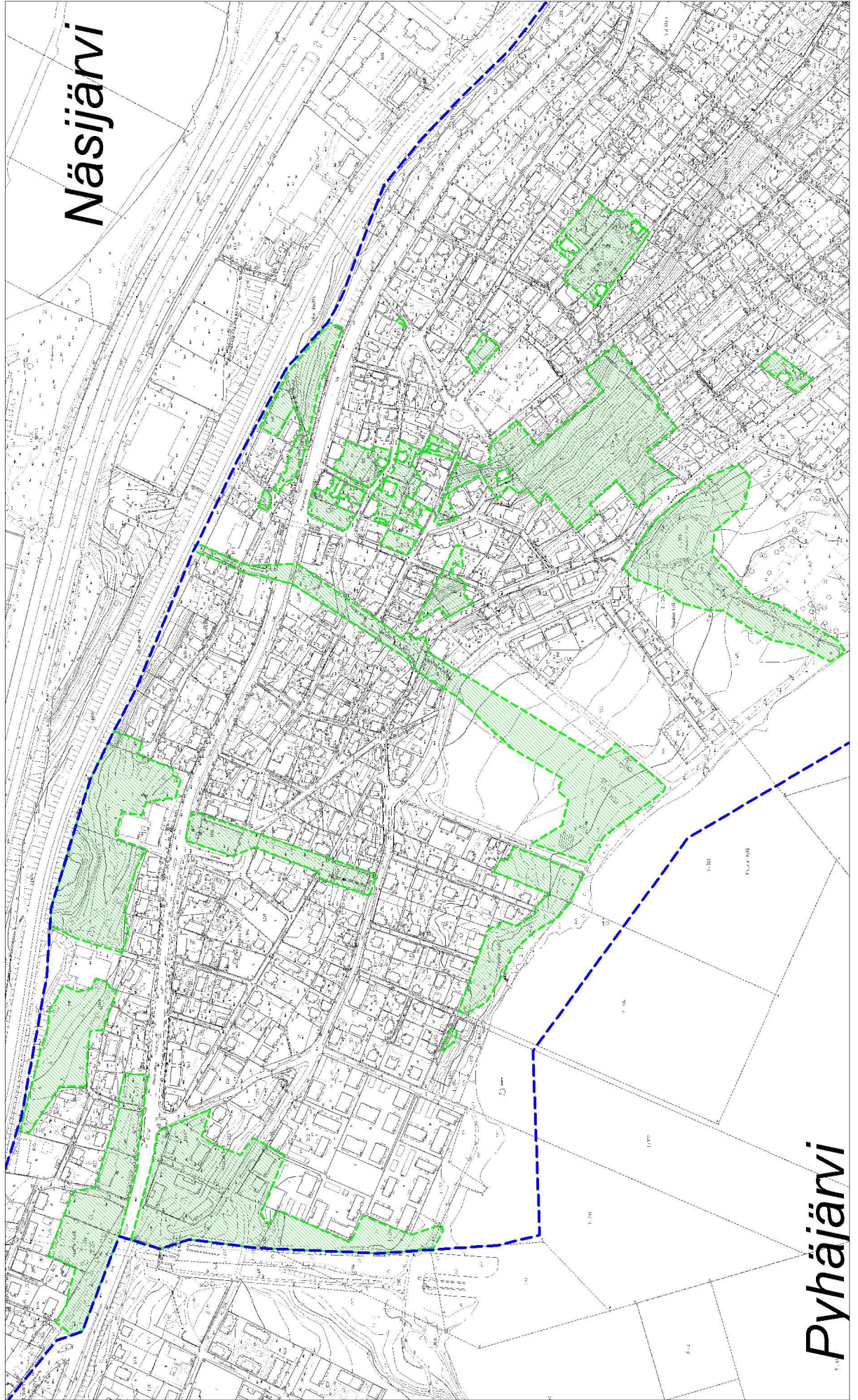
mahdollinen historiallisen ajan puolustusvarustus (kohde 17)

Tampere. Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008
Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

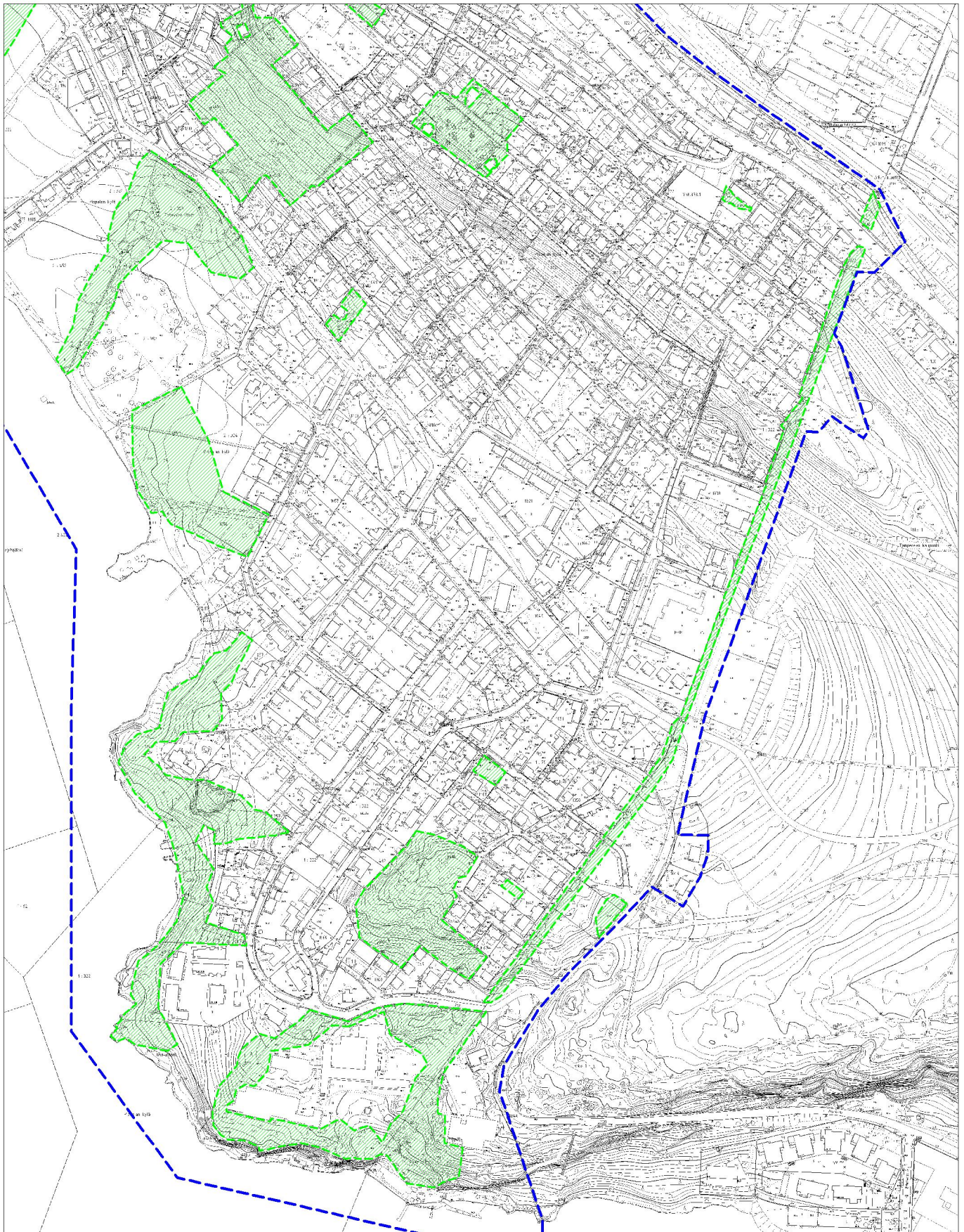
Inventoinnissa tarkastetut alueet, NW-osa. 1:5000

 tarkastettu alue   inventointialueen raja

Inventoinnissa tarkastetut alueet, SE-osa. 1:5000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

tarkastettu alue

inventointialueen raja

INVENTOINTIKOhteet**KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET JA MUUT SUOJELUKOhteet****1. Pispala (Pispala)**

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Pispala (Pispala)
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	1
MJ-tyyppi	asuinpaikat
MJ-tyypin tarkenne	kyläpaikat
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	keskiaika - 1700-luku
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 965
X2-koordinaatti	6822 035
Y1-koordinaatti	2484 065
Y2-koordinaatti	2484 165
Z1-koordinaatti	0090
Z2-koordinaatti	0095
P1-koordinaatti	6826 375
P2-koordinaatti	6826 445
I1-koordinaatti	3324 375
I2-koordinaatti	3324 470
Koordinaattiselite	Mj-alueen likimääräinen rajaus 5 m:n tarkkuudella (ääripisteet).

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-218-1362-1

Kiinteistönimi

Maanomistaja Häkkinen, Oiva ja Terttu

Osoite Palomäentie 34 as. 1, 33230 Tampere

Lisätietoja MJ-alueen SE-osaa (ok-tontti). Tontti on muodostettu v. 1979 rekisteriyksiköstä:

837-600-1-322 PROVASTI (KTJ).

Kiinteistötunnus 837-218-9901-0
Kiinteistönimi Ala-Pispalan kadut
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Kohteen pääosa (puisto- ja katualuetta).

Aiemmat löydöt

Soikea kupurasolki KM 23765 (ks. kohde 12, Provasti).

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 8.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, 0,4 km Pispalan kirkosta WSW, Näsijärven ja Pyhäjärven välisen kannaksen kapeimmalla kohdalla, harjun SW-rinteellä, Pyhäjärven rannasta 0,2 km NE, n. 40 m leveällä terassitasanteella. Välittömästi muinaisjäännöksen W-puolella on N-S-suuntainen uittotunneli, kohteen N- ja SE-puolella on kaksi rivitalokorttelia, joiden alle on jäänyt osa kylätontista.

Kohteen kuvaus

Vuoden 1540 maakirjan mukaan Pispalan kylä kuului Pirkkalan pitäjään ja Harjun jakokuntaan. Pispalan nimi on peräisin katoliselta ajalta, jolloin kirkon omistuksessa ollut ja Turun piispan tarkastusmatkoillaan majapaikkanaan käyttämää taloa alettiin nimittää Pispalaksi tai Pispan taloksi (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 259).

Pispala on mahdollisesti syntynyt jo varhaiskeskiajalla. Asiakirjoissa se mainitaan kuitenkin ensimmäisen kerran vasta v. 1492, jolloin se oli piispantila. Piispantila peruutettiin kruunulle v. 1549. V. 1553 Pispala läänitettiin Ylä-Satakunnan voudille Nils Ingessonille, joka asui siellä muutamia vuosia; v. 1556 hän siirtyi Liuksialan kuninkaankartanoon ja asetti Pispalaan kaksi lampuotia. V. 1577 Juhana III lahjoitti Pispalan kaksi tilaa aviottomalle tyttärelleen Lucretialle. Uudella ajalla kylässä oli Pispan ja Provastin talot (Suvanto 1973, 46, 212; Suvanto 1988, 196; Suvanto 2001, 674-676). Provasti oli erotettu Pispan tilasta, ja siihen majoitettiin tarkastusmatkoja tekevä Turun tuomiorovasti. Talo liitettiin v. 1797 lampuotitilana Kaarilan kartanoon (Louhivaara 1999, 223). Pispan ja Provastin talojen pohjoispuolella on kulkenut Hämeestä Turkuun, Satakuntaan ja Pohjanmaalle vienyt maantie (ks. kohde 3, Pöllipuisto).

Pispalan kylän vanha tontti on paikannettu ja alustavasti rajattu 1700-luvun loppupuolen karttojen perusteella (Hall 1767; Bergius 1783). Kylätontin W-osa, Pispan talon tontti on pääosin puistoaluetta ja ilmeisesti säilynyt muita osia paremmin; puiston halki kulkee SW-NE-suuntainen, sorapintainen kävelytie. Kylätontin itäosassa, ent. Provastin tontilla on vanha omakotitalo (Uittotunnelinkatu 9, tontti 1362-1). Asfaltoitu Uittotunnelinkatu kulkee NW-SE-suuntaisesti tonttialueen NE-osassa. Puiston kohdalla tienreuna on n. 2 m maanpinnan yläpuolella. Kylätontin N-reunalla ja SE-kulmassa on moderneja rivitaloja, joiden kohdalla muinaisjäännös on todennäköisesti kokonaan tuhoutunut.

Inventoinnin yhteydessä kylätontin NW-osassa, puistossa todettiin useita, enimmäkseen pieniä ja epämääräisiä kumpareita sekä pieniä painanteita. Suurin ja selkein, kiven- ja maansekainen kumpare tai rökkiö sijaitsee 16,2 m Uittotunnelinkadun SW-reunassa olevasta valopylvästä S ja 14,5 m asfaltoidun parkkipaikan SW-kulmasta WNW (mitattu keskipisteestä). Se on muodoltaan pyöreähkö, halkaisijaltaan 4 m ja korkeudeltaan n. 0,5 m. Rakenteen SW-osassa pistää esille kaksi n. 40-50 cm kokoista, sammaloitunutta kiveä. Siihen ns. T-piikillä tehdyissä kairausyrityksissä todettiin, että rakenne koostuu suurelta osaltaan kivistä. Rökkiön keskelle tehdyssä kairauksessa todettiin seuraava stratigrafia: 0-25 cm - tummanharmaa hiekkamulta; 25-45 cm - tummankeltainen hiekka; 45-60 cm - nokipitoinen hiekka; 60-65 cm - ruskeanharmaa multa. Kyseessä on todennäköisesti kiu-kaan jäännös. Rökkiön päällä kasvaa haapoja kuten sen ympäristössäkin.

Em. rökkiön N-puolella, n. 1,5 m etäisyydellä (reunasta reunaan mitattuna) sijaitsee toinen, melko epämääräinen, pitkänomainen kumpare, jonka päällä ei ole puita. Sen mitat ovat n. 4,5 m (W-E) x 3 m, keskellä on n. 1 x 1 m kokoinen ja n. 20 cm syvä kuopanne.

Rakenteiden ympärillä, ohuen karikekerroksen alla, mullan pinnalla todettiin monin paikoin tiilenkappaleita. Kairauksissa todettiin 35-45 cm vahva, ruskean- tai tummanharmaa hiekkamultakerros, joka sisältää tiilen- ja hiilenmurua. Yhdessä kairauksessa (n. 5 m parkkipaikan SW-kulmasta SW) mullan ja 10 cm paksun, vaalean hietakerroksen alla oli 3 cm paksu hiilen ja lahonneen puun kerros ja sen alla keltainen pohjahiekka. Täältä kaakkoon, P-paikan S-puolella ja kävelytien SE-puolella kulttuurikerros (multa) oli jo ohuempaa (20-25 cm).

Havaintomahdollisuudet

Kohtuulliset.

Kohteen laajuus

Noin 100 m (NW-SE) x 30-50 m. Rajauksen perusteena historiallinen kartta-analyysi (asemoinnin virhemarginaali $\pm$ 10 m), maaston topografia ja nykyisen maankäytön laatu.

Ehdotus suoja-alueeksi

2 m karttaan (1:2000) merkitystä mj-rajasta.

Luokitusehdotus

Luokka 2. Historiallisen kartta-aineiston perusteella paikannettu, osittain tuhoutunut asuinpaikka, joka on osin käytössä edelleen. Kohteen tarkempi rajaus, vanhimpien kulttuurikerrosten tai rakenteiden sijainnin ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia (koekaivauksia).

Suojelutoimenpiteet kentällä

Talon Uittotunnelinkatu 9 asukkaalle kerrottiin muinaisjäännöksestä ja pyydettiin ottamaan yhteyttä museoon, kun vesijohdon suunnittelu tulee ajankohtaiseksi.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Asemakaava vireillä. Talolle Uittotunnelinkatu 9 on tarkoitus rakentaa vesijohto.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Ks. kohta Luokitusehdotus.

Lähistön kohteet

Kohde 12, Provasti, rautakautinen löytöpaikka.

Pintapöiminta

Puistoalueella, mahdollisen kiukaanraunion ympärillä ohuen karikekerroksen alla, mustan mullan pinnalla todettiin monin paikoin tiilenkappaleita. Ok-talon pihassa tehdyssä pintapöiminnassa löydettiin niinkään tiilenpaloja sekä modernia fajanssia ja lasia.

Lisätietoja

Provastin perunapellosta ja kasvimaalta (todennäköisesti vanhan kylätontin S- tai SE-puolelta) on 1900-luvulla löytynyt useita ruotsalaisia ja venäläisiä rahoja 1600-1800-luvuilta sekä liitupiipun paloja. Provastin peltomaa on joutunut uudistalojen alle 1980-luvun lopussa (Helenius 2001, 72-73). Myös paikallisten asukkaiden kertoman mukaan Uittotunnelinkadun SW-puolelta, pellolta on sotien jälkeen löydetty paljon liitupiippuja tai niiden osia. Osa löydöistä on mahdollisesti toimitettu Hämeen museoon (?).

Kuninkaan kartaston mukaan kylätontti on 1700-luvun lopulla siirtynyt pohjoisemmaksi, harjun ylemmälle terassille, markkinapaikan ja maantien viereen, nykyisten tonttien 1077-2 ja 1363-2 alueille.

Negatiivit

7, 8

Digitaalikuvat

DSCN0307.JPG-DSCN0311.JPG

Kartat

1:20 000, 1:2000

DSCN0310.JPG Pispala (Pispala). Yleiskuva kylänpaikasta. Auto on asfaltoidulla parkkipaikalla, jonka takana on vanha omakotitalo. Luoteesta. 8.5.2008, Vadim Adel.

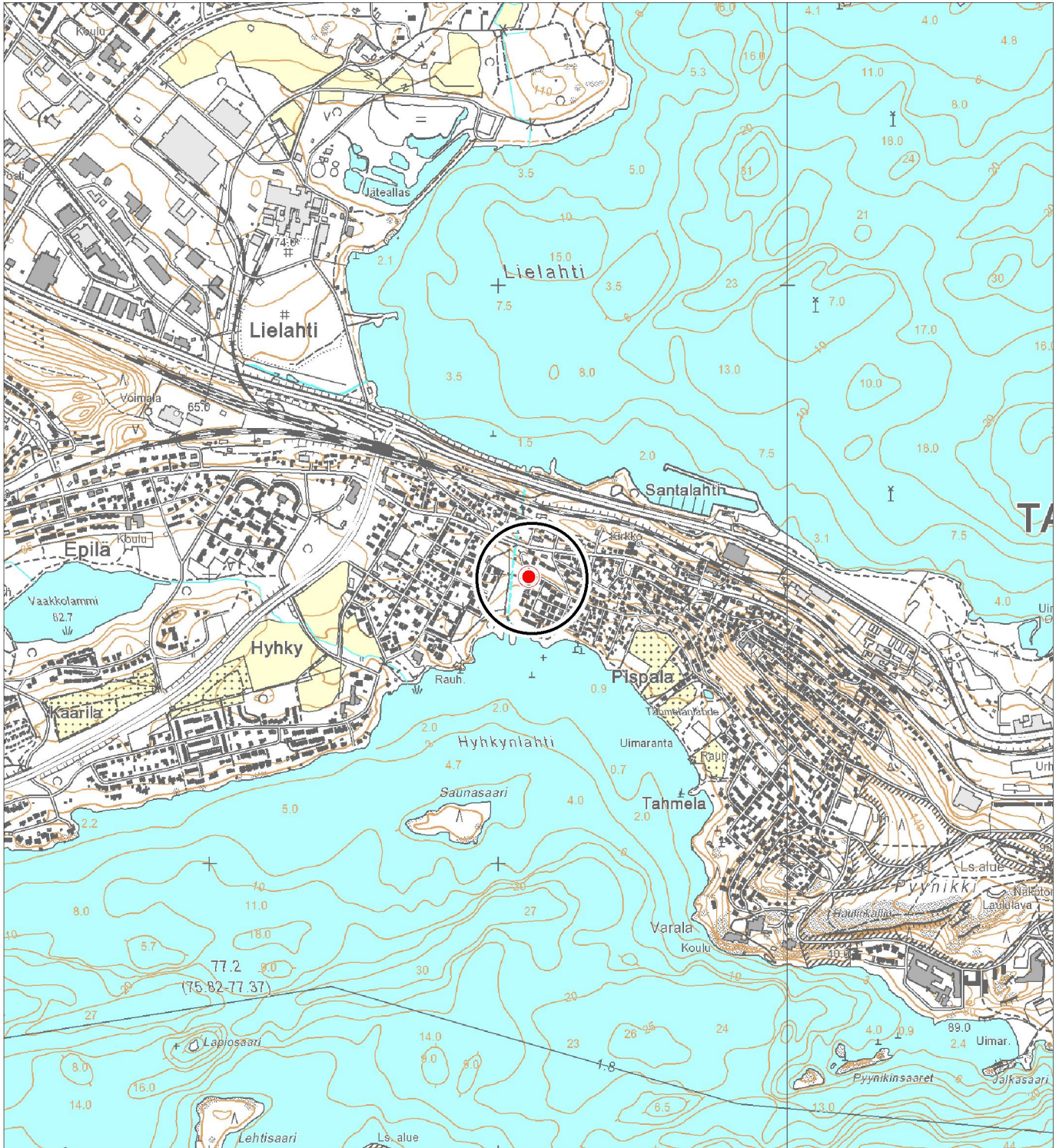

DSCN0308.JPG Pispala (Pispala). Kylänpaikan NW-osaa. Linjakeppi on kiven- ja maansekaisen röykkiön keskellä. Etelästä. 8.5.2008, Vadim Adel.

1. Pispala (Pispala), historiallinen kyläpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttaletti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● kiinteä muinaisjäänös

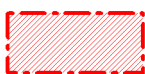
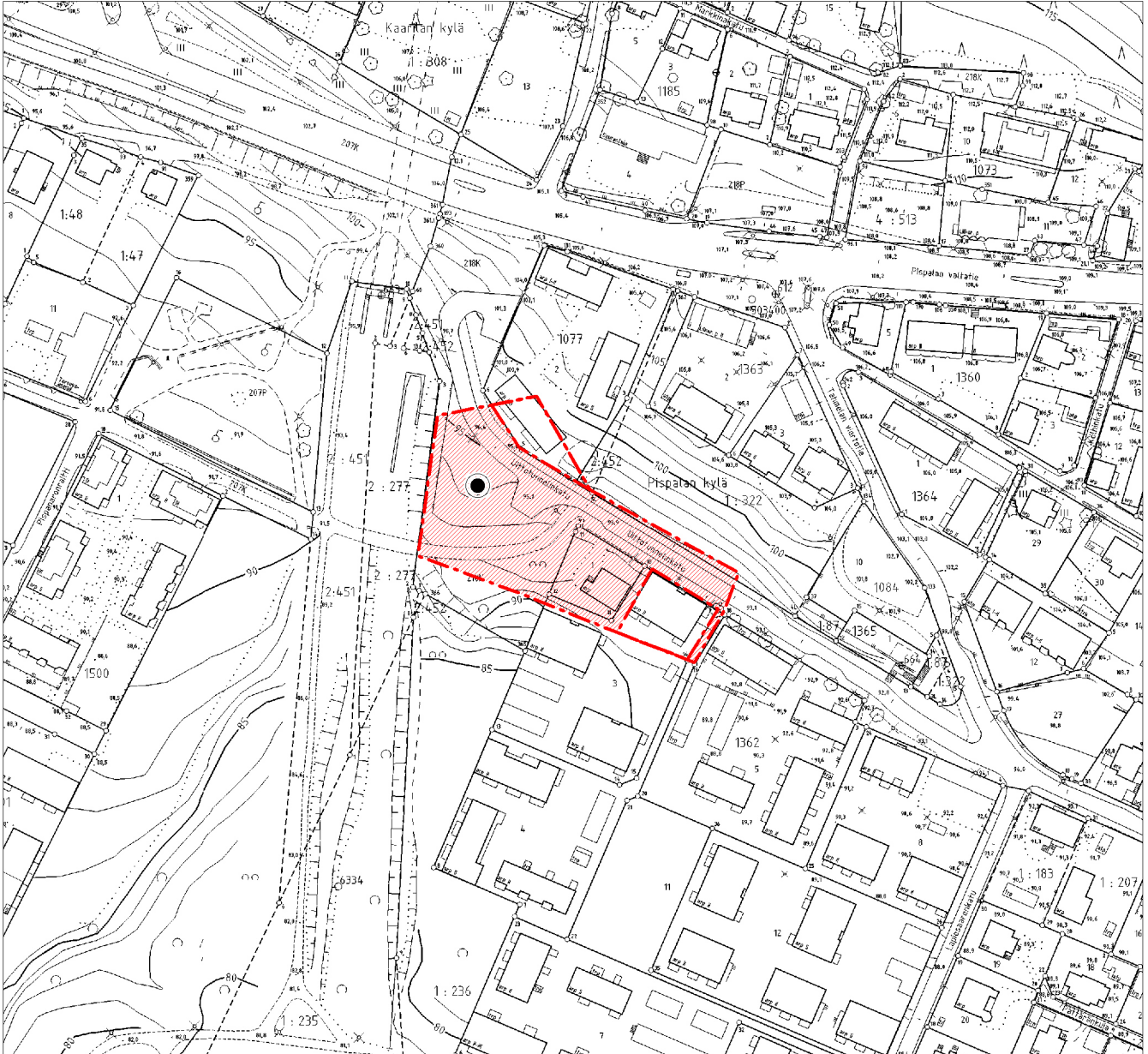
P= 6826 375-445, I= 3324 375-470, Z= 90-96

1. Pispala (Pispala)

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

kiinteä muinaisjäännös

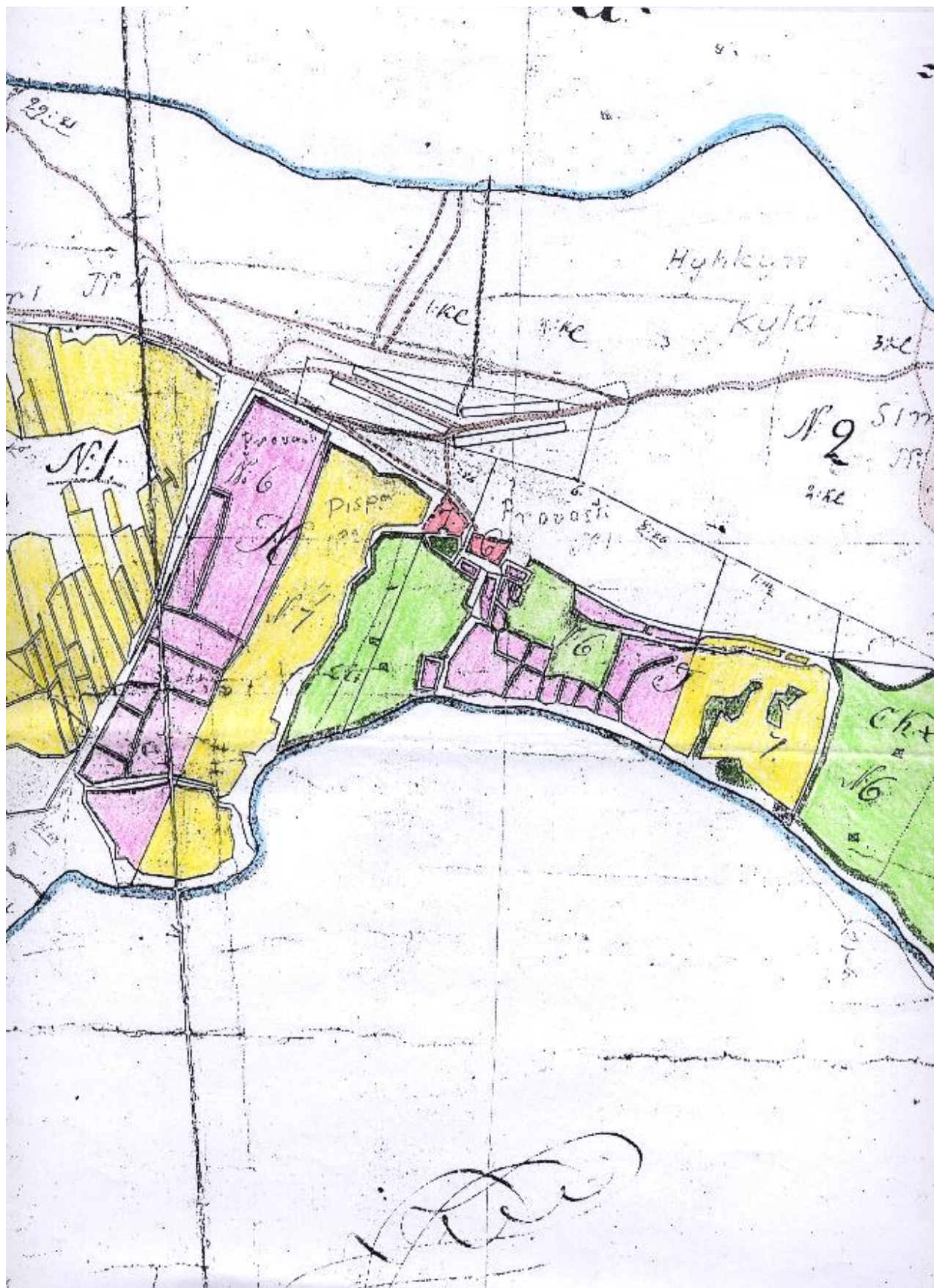

kylätontin tuhoutunut osa

kiven- ja maansekainen kumpare

Pispalan kylätontti v. 1783/1784 kartassa (väritetty osakopio Pirkanmaan maakuntamuseossa).

2. Pispalan tori

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Kaarila/Hyhky
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Pispalan tori
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	2
MJ-tyyppi	työ- ja valmistuspaikat
MJ-tyypin tarkenne	markkinapaikat
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1750-1779
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6822 085
X2-koordinaatti	6822 160
Y1-koordinaatti	2483 985
Y2-koordinaatti	2484 230
Z1-koordinaatti	0100
Z2-koordinaatti	0110
P1-koordinaatti	6826 485
P2-koordinaatti	6826 570
I1-koordinaatti	3324 300
I2-koordinaatti	3324 540
Koordinaattiselite	Mj-alueen likimääräinen rajaus 5 m:n tarkkuudella (ääripisteet).

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-207-9901-0
Kiinteistönimi	Hyhkyn kadut
Maanomistaja	Tampereen kaupunki
Osoite	PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja	Mj-alueen W-osaa.

Kiinteistötunnus 837-218-1074-13
Kiinteistönimi
Maanomistaja Tampereen evankelisluterilaiset seurakunnat
Osoite
Lisätietoja Mj-alueen keskiosaa.

Kiinteistötunnus 837-218-1074-15
Kiinteistönimi
Maanomistaja Valli, Antti Juhani ja Eloranta, Marja-Leena
Osoite Pispalan valtatie 34 A 1, 33270 TAMPERE
Lisätietoja Mj-alueen NW-osaa.

Kiinteistötunnus 837-218-1185-4
Kiinteistönimi
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Mj-alueen itäosaa.

Kiinteistötunnus 837-218-9901-0 /4
Kiinteistönimi Ala-Pispalan kadut
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Katualuetta mj-alueen keski- ja itäosassa.

Kiinteistötunnus 837-218-9903-0 /9
Kiinteistönimi Ala-Pispalan puistot
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Mj-alueen itäosaa.

Kiinteistötunnus 837-601-4-513
Kiinteistönimi Pispala
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Mj-alueen itäosaa (P-alue).

Kiinteistötunnus 837-602-1-308
Kiinteistönimi PISPALAN RUKOUSHUONE
Maanomistaja Tampereen evankelisluterilaiset seurakunnat

Osoite

Lisätietoja Mj-alueen W-osaa (vanhan kirkon tontti).

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 16.5.2008).

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, 0,2 km Pispalan kirkosta W, Näsijärven ja Pyhäjärven välisen kannaksen kapeimmalla kohdalla, harjun loivalla lounaisrinteellä, 0,2 km SW Näsijärven rannasta, WNW-ESE-suuntaisen Pispalan valtatievarrella.

Kohteen kuvaus

Markkinat siirtyivät Pispalaan vuonna 1750 Harjun markkinoilla edellisenä vuonna tapahtuneen tulipalon takia. Markkinoiden siirryttyä Tampereelle v. 1779 Pispalan tori säilyi tavallisena myyntitorina aina talvisodan aikoihin saakka (Helenius 2001, 15, 72). Vuoden 1936 asemakaavakartan perusteella se on ollut huomattavasti pienempi, kuin vanha markkinapaikka, ja sijainnut Pispalan valtatievarrella ja Tahmelan valtatievarrella risteyksen kohdalla.

Daniel Hallin v. 1767-1770 tekemiin kylän- ja pitäjänkarttoihin paikalle on tien varrelle rajattu ja merkitty C-kirjaimella "Marknad Platsen". V. 1767 ja 1783/1784 kartoissa alueen keskiosaan on merkitty 4 pitkänomaista, tiensuuntaista, suorakaiteen muotoista aluetta, jotka Heikki Rantatuvan (2008) mukaan voidaan tulkita markkinakojuveiksi (Hall 1767, 1770; Bergius 1783).

Markkinapaikka on osittain jäänyt Pispalan valtatievarrella, tien N-puoleinen osa on säilynyt paremmin. Kiinteänä muinaisjäännöksenä rauhoitetulla alueella on nurmikkoa, pysäköinti- ja piha-alueita.

1920-luvun valokuvassa Pispalan torin W-osassa, vanhan markkinapaikan itäosassa, paikalla, joka on nykyään bussipysäkin N-puolella olevan Markkinapuistikon W-osaa, näkyy lisäksi epämääräisiä maarakenteita (?), jotka ovat K. Heleniuksen mukaan Suuren Pohjansodan (? tai Suomen sodan?) aikaisen kolmitahkoisen patterin jäännöksiä (Helenius 2001, 75).

Vanhan markkinapaikan pohjoislaidalle on v. 1908 rakennettu Pispalan puukirkko, joka paloi v. 1968 (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 263, kohde 232). Puistona olevalla kirkonpaikalla on muistomerkki.

Inventoinnin yhteydessä muinaisjäännösalueella, Pispalan valtatievarrella N-puolella tehtiin kairauksia kahdella alueella: 1) nurmikolla mj-alueen itäosassa, bussipysäkin N-puolella, Pispalan valtatievarrella ja Tahmelan valtatievarrella risteyksestä NNW; 2) puistoalueella mj-alueen keskiosassa, kirkonpaikan SE-puolella, sorapintaisen P-alueen S-puolella (tontin nro 13 S-osa). Kulttuurikerroksena todettiin harmaa/ruskea hiekkamulta, jonka vahvuus vaihteli 20-50 cm välillä. Sen alla oli keltaista tai harmaata hiekkaa, paikoin hiesua. Toisen alueen kairauksissa mullasta löytyi lasin ja tiilen kappaleita n. 40 cm:n syvyydestä.

Havaintomahdollisuudet

Huonot nykyisen maankäytön vuoksi.

Kohteen laajuus

Kiinteänä muinaisjäännöksenä rauhoitetun alueen laajuus on n. 240 m (WNW-ESE) x 20-30 m. Rajauksen perusteena historiallinen kartta-analyysi (asemoinnin virhemarginaali $\pm$ 10 m), maaston topografia ja nykyisen maankäytön laatu.

Ehdotus suoja-alueeksi

2 m karttaan (1:2000) merkitystä mj-rajasta.

Luokitusehdotus

Luokka 2. Historiallisen kartta-aineiston perusteella paikannettu, osittain tuhoutunut markkinapaikka ja mahdollinen sotavarustuksen paikka. Kohteen tarkempi rajausta sekä mahdollisten kulttuurikerrosten tai rakenteiden sijainnin ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia (koekaivauksia).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Asemakaava vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Ks. kohta Luokitusehdotus.

Lähistön kohteet

Kohteet 1 (Pispalan kylänpaikka) ja 3 (Pöllipuisto, historiallinen tienjäännös).

Lisätietoja

Paikallisten asukkaiden kertoman mukaan mj-alueen N-puolella, kirkonpaikan itäpuolella, tontin nro 13 NE-osassa, Koukkarinkadun W-puolella on vielä n. 50 vuotta sitten ollut kuoppa, joka liittyisi 1. maailmansodan aikaiseen tykkiasemaan. Inventoinnin yhteydessä paikalla ei havaittu kuoppaa eikä mitään muuta erikoista. Tykkiaseman sijainti linnoitusalueen taistelulinjojen edessä vaikuttaa epäuskottavalta.

Löydöt

Ei luetteloitavia löytöjä.

Negatiivit

9-11

Digitaalikuvat

DSCN0314.JPG-DSCN0319.JPG, DSCN0382.JPG-DSCN0384.JPG

Kartat

1:20 000, 1:2000

DSCN0314.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa. Lounaasta. 8.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0318.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa ja mahdollinen sotavarustuksen paikka. Kaakosta. 9.5.2008, Vadim Adel.

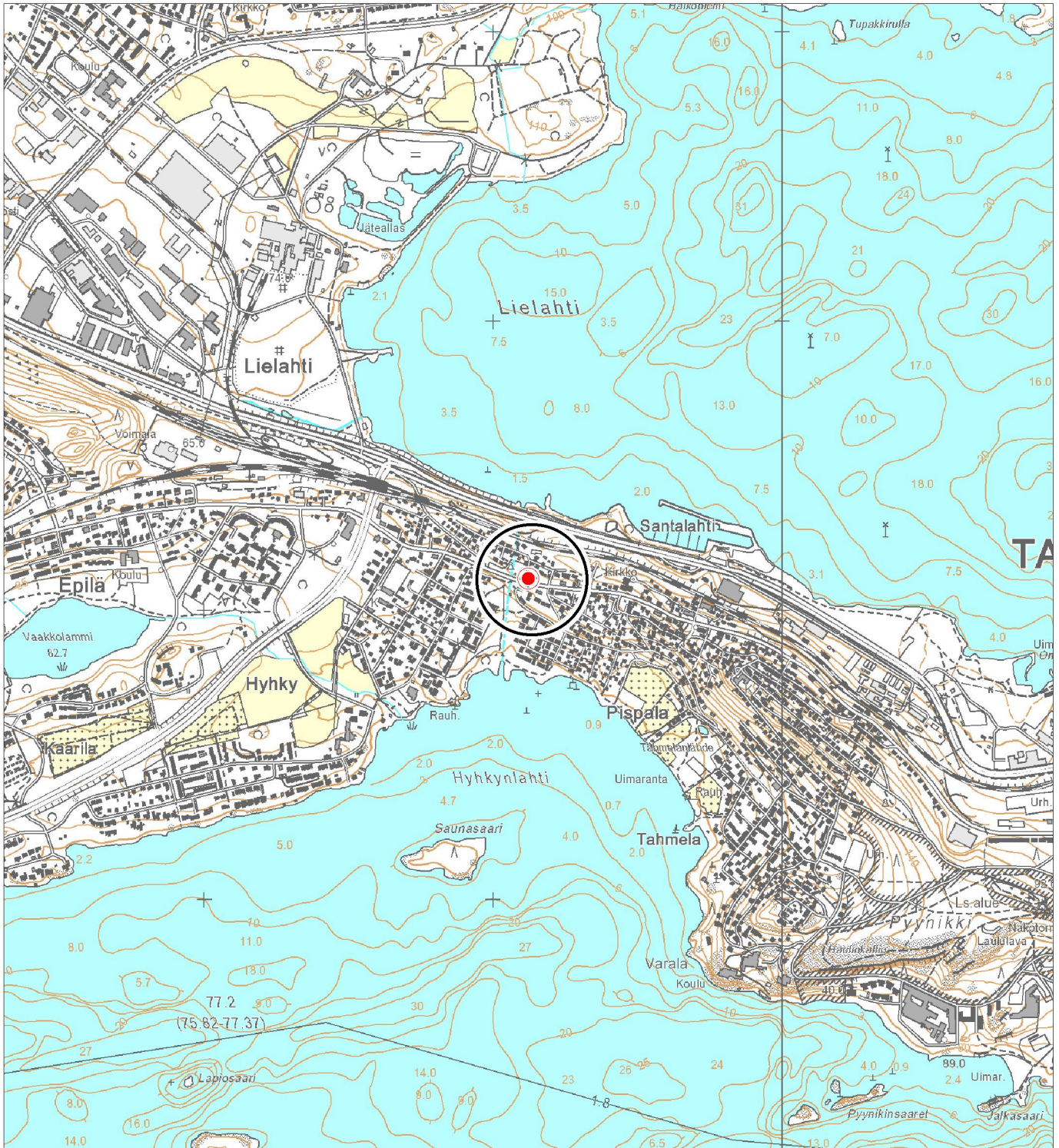

DSCN0384.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan keskiosaa. Lounaasta. 14.5.1008, Vadim Adel.

2. Pispalan tori, historiallinen markkinapaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

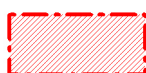
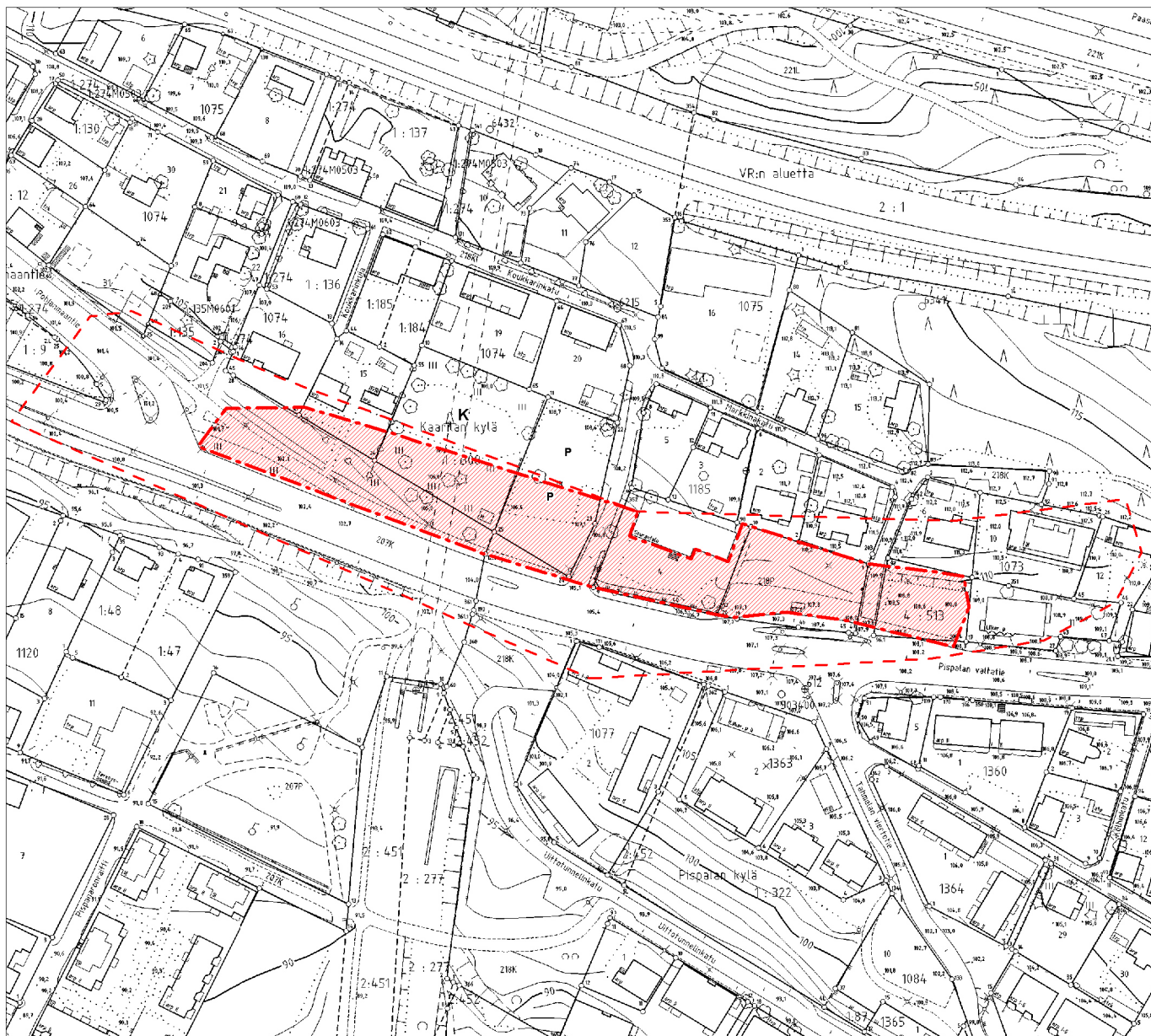
● kiinteä muinaisjäänös

P = 6826 485 - 6826 570
I = 3324 300 - 3324 540
Z = 101 -110

2. Pispalan tori

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

kiinteä muinaisjäännös

markkinapaikan alkuperäinen laajuus
1700-luvun karttojen mukaan

K tuhoutuneen kirkon paikka

3. Pöllipuisto

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Hyhky
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Pöllipuisto
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	3
MJ-tyyppi	kulkuväylät
MJ-tyypin tarkenne	tienpohjat
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	keskiaika? - 1700-luku
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6822 108
X2-koordinaatti	6822 130
Y1-koordinaatti	2484 367
Y2-koordinaatti	2484 451
Z1-koordinaatti	0118
Z2-koordinaatti	0122
P1-koordinaatti	6826 503
P2-koordinaatti	6826 520
I1-koordinaatti	3324 679
I2-koordinaatti	3324 765
Koordinaattiselite	Mj-alueen ääripisteet (sis. suoja-alueen).

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-218-9903-0 /10
Kiinteistönimi	Ala-Pispalan puistot
Maanomistaja	Tampereen kaupunki
Osoite	PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja	

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 7.-8.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä kannaksella, harjun laella, Näsijärven rannasta n. 140 m SW, Pispalan valtatie ja rautatien välissä, Pispalan kirkon NW-puolella.

Kohteen kuvaus

Pispalan kannaksella kulkenut maantie on yksi vanhimmista sisämaan ja Pohjanlahden rannikon välisistä teistä, joka on yhdistänyt Hämeen Turkuun, Ala-Satakuntaan ja Pohjanmaahan. Tie on ollut käytössä ainakin jo 1500-luvulla. Pispalan länsipuolella tie haarautui toisaalta Ulvilan ja Porin sekä Turun suuntaan, toisaalta Ylöjärven ja Hämeenkyrön kautta Pohjanmaan rannikolle (Helenius 2001, 14-15; Rasila 1988, 319-320).

Kohtalaisen hyvin (ks. Luokitusehdotus) ympäristöineen säilynyt n. 80 m pitkä, W-E-suuntainen tielinjan osa paikannettiin 1700-luvun loppupuolen karttojen avulla (Hall 1767; Bergius 1783). 2 m leveä, nykyään kävely- tai pyöräilypolkuna käytössä oleva soratie kulkee W-E-suuntaisen hiekkaharjun laella, mäntyvaltaisessa metsäpuistossa, Pispalan (uuden) kirkon NW-puolella.

Havaintomahdollisuudet

Kohtuulliset.

Kohteen laajuus

Pituus (W-E) n. 80 m; rajauksen perusteena historiallinen kartta-analyysi (asemoinnin tarkkuus ± 10 m) ja nykyisen maankäytön laatu. Tien leveys on nykyään 2 m. Vuoden 1734 maantielain mukaan maantien leveyden piti olla 10 kyynärää eli n. 6 m, muiden yleisten teiden kuusi (Niukkanen 2008, 64).

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttaan (1:1000) merkityn rajauksen mukaan (4 m kävelytien reunoista).

Luokitusehdotus

Luokka 2. Kyseessä on historiallisen maantien linjauksen osa, jonka käyttö on vähentynyt huomattavasti ja joka on menettänyt alkuperäisen merkityksensä kulkuväylänä (käytössä kävely- tai pyöräilypolkuna/-tienä). Kohteen alkuperäinen lähiympäristö on säilynyt hyvin ja itse tiehen ei ole kohdistunut suuria rakenteellisia muutoksia (asfaltointia tms.). Tiehen liittyvien rakenteiden sijainnin ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia (koekaivaus, maatulkkakartoitus tms.).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Asemakaava vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Ks. kohta Luokitusehdotus.

Lähistön kohteet

Kohde 2, Pispalan tori.

Muut havainnot

Vanhan tielinjan varrella ja muualla puiston alueella on paljon epämääräisiä ja erikokoisia, halkaisijaltaan n. 0,5-3 m ja syvyydeltään korkeintaan 0,5 m olevia kuoppia, joita paikallisasukkaat ovat tulkinneet 1. maailmansodan aikaisiksi puolustusvarustusten jäännöksiksi. Kuoppien (niiden valtaosan) pieni koko, muoto ja sijainti eivät tue tätä tulkintaa, vaikka osa niistä saattaakin olla useita vuosikymmeniä vanhoja. Kuoppiin ei liity reunavalleja eikä niissä kasva kovin vanhoja puita.

Negatiivit

12

Digitaalikuvat

DSCN0320.JPG-DSCN0327.JPG

DSCN0320.JPG Pöllipuisto. Yleiskuva. Lännestä. 9.5.2008, Vadim Adel.

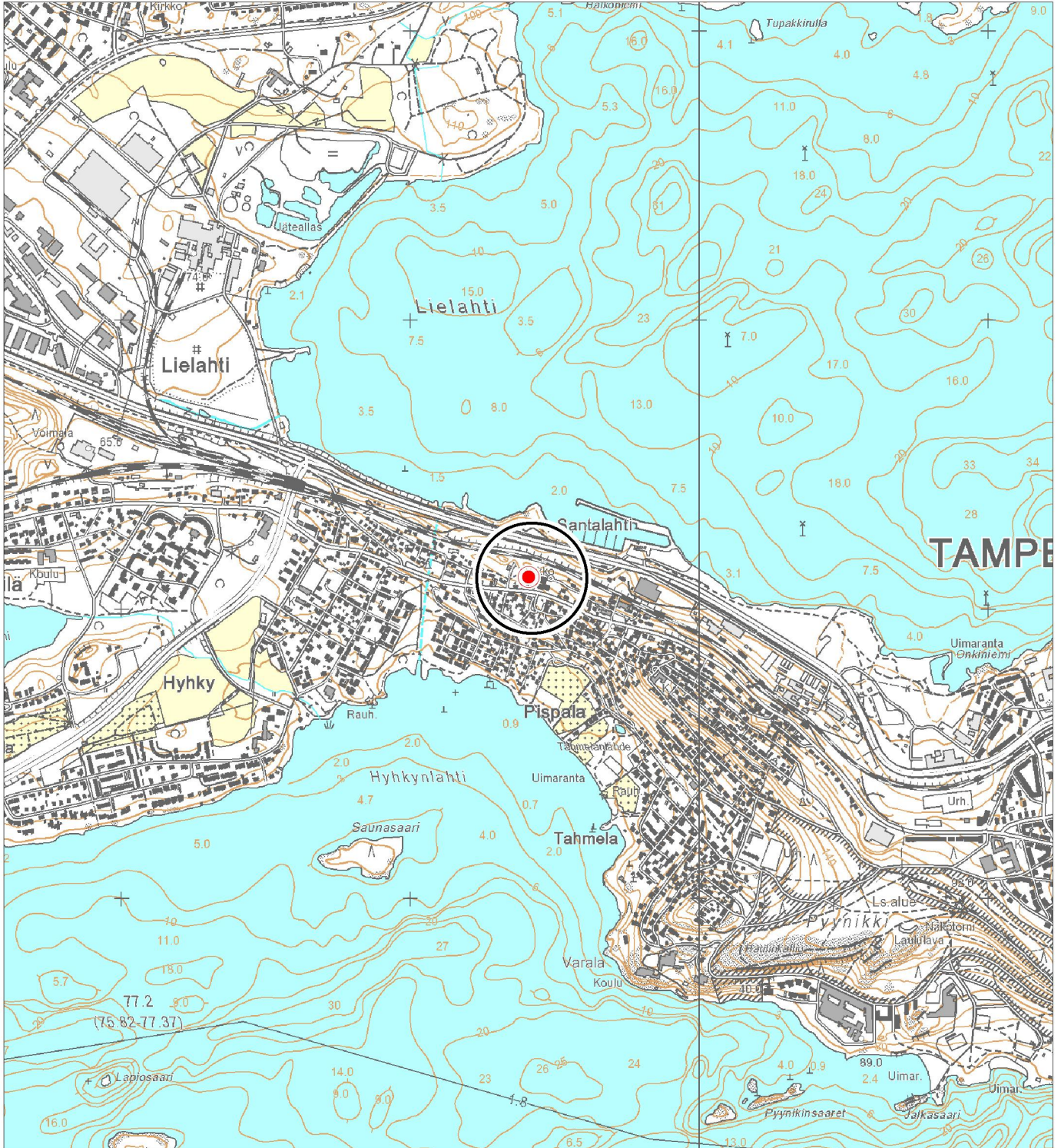

DSCN0323.JPG Pöllipuisto. Yleiskuva. Idästä. 9.5.2008, Vadim Adel.

3. Pöllipuisto, historiallinen tienjännös

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● kiinteä muinaisjännös

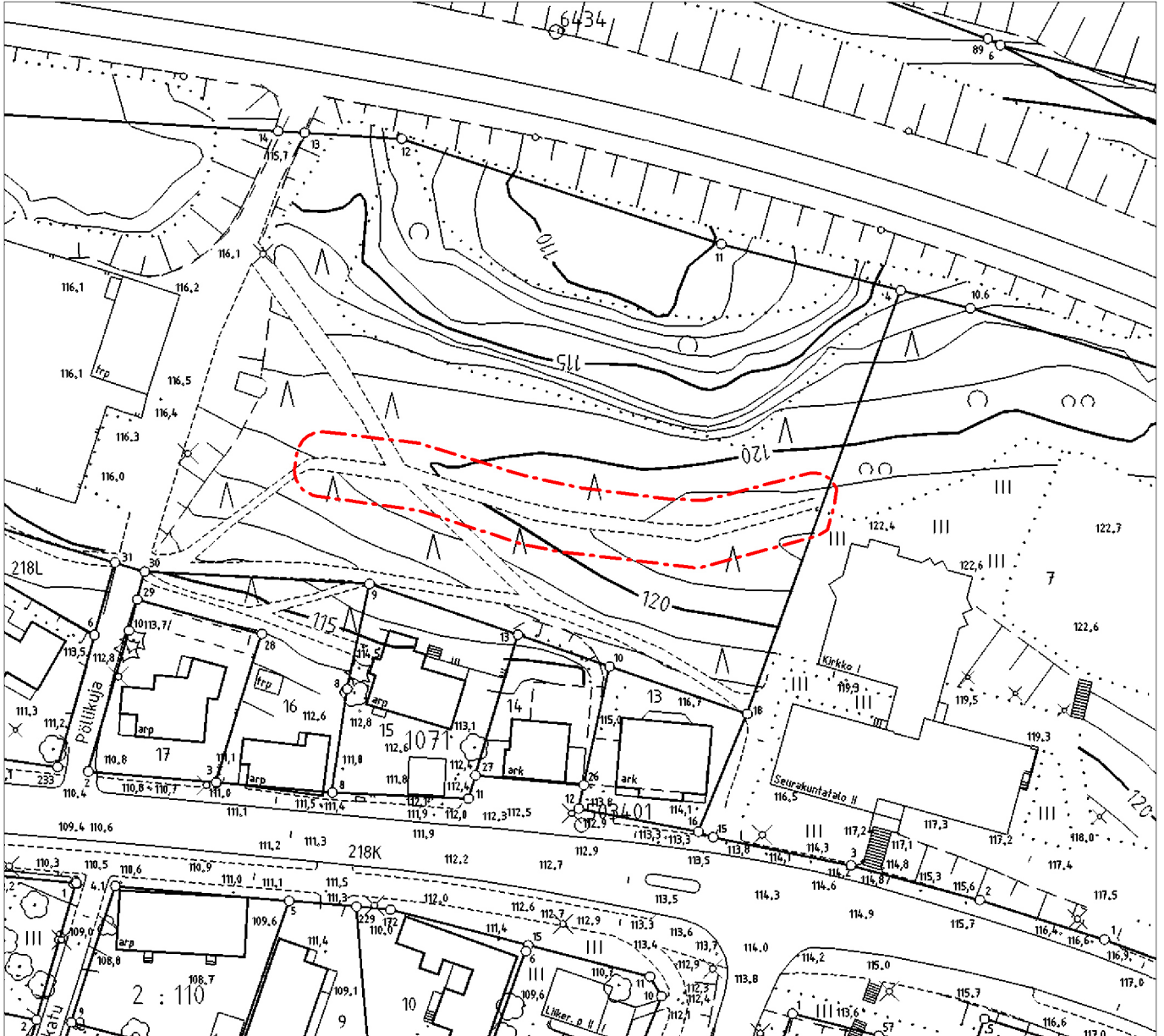
P = 6826 503 - 6826 520
I = 3324 679 - 3324 765
Z = 118 - 122

3. Pöllipuisto

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

muinaisjäännöksen suoja-alueen raja

4. Pispalan tukkitie 1

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Hyhky
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Pispalan tukkitie 1
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	4
MJ-tyyppi	kulkuväylät, teollisuuskohteet
MJ-tyypin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1860-1930-luvut
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6822 028
X2-koordinaatti	6822 035
Y1-koordinaatti	2484 460
Y2-koordinaatti	2484 468
Z1-koordinaatti	0112
Z2-koordinaatti	0113
P1-koordinaatti	6826 419
P2-koordinaatti	6826 426
I1-koordinaatti	3324 769
I2-koordinaatti	3324 776
Koordinaattiselite	Kiinteän rakenteen ääripisteet, tarkkuus $\pm$ 1 m

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-218-1358-1
 Kiinteistönimi
 Maanomistaja Tampereen kaupunki
 Osoite PL 487, 33101 Tampere
 Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 7.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, n. 50 m Pispalan kirkosta S, harjun loivalla etelärinteellä, 0,2 km SW Näsijärven rannasta, WNW-ESE-suuntaisen Pispalan valtatie eteläpuolella, talon nro 59 NW-puolella, aivan vanhan tielinjan reunalla.

Kohteen kuvaus

Tukkiteitä pitkin kuljetettiin 1860-1920-luvuilla tukkeja Näsijärvestä Pispalan kannaksen yli Pyhäjärveen. Ensimmäisen tukkitien rakensi Porin Höyrysaha (Isonsannan saha) v. 1863-1864. V. 1871 saha ja tukkitie siirtyivät Rosenlewin omistukseen. Tukkitie oli rakennettu punaisiksi maalattujen hirsirakenteiden varaan, josta johtuen sitä kutsuttiin "punaiseksi" tukkitieksi. Se toimi alkujaan hevosvoimalla, mutta muutettiin v. 1873-74 höyryvoimalla toimivaksi (Helenius 2001, 82-83, 87). Tukkitiet jäivät käytöstä v. 1930 ja purettiin 1930-luvulla. Ensimmäisen tukkitien linja paikallistettiin vanhojen karttojen, paikannimistön (Punaisen tukkitien puisto), yleisöilmoitusten ja maaston topografian perusteella.

Pohjoiskoillisesta etelälounaaseen kulkeneesta "punaisesta" tukkitiestä on jäljellä 7 m (NW-SE) x 5 x 1 m kokoinen, m-kirjaimen muotoinen betonirakenne (perustus), joka sijaitsee lounaaseen viettävällä rinteellä, Pispalan valtatiestä 12 m SW, aivan vanhan tielinjan SW-reunalla. Rakenteen poikittaisosa eli NE-osa on 3,5 m leveän, nykyään nurmikkona olevan vanhan tien reunassa, pituudeltaan 6,4 m ja leveydeltään 60 cm; sen SE-päädyn keskipiste sijaitsee Pispalan valtatie 59 -talon NE-seinän linjalla, 5,7 m talon NW-kulmasta NW. Betonista pistää ylös muutama n. 10 cm pitkä ja halkaisijaltaan 3 cm oleva pultti. Kolme rakenteen pitkittäistä (SW-NE-suuntaista) haaraa on pituudeltaan 4,3 m ja leveydeltään niinkään 60 cm. Niiden väleissä kasvaa pensaikkoo. Rakenteen SE-reunalla olevan haaran SW-päädystä sijaitsee kaupungin kiintopiste nro 665. Rakenteen SW-puolella sijaitsee pysäköintialue ja W-puolella muuntajakoppi. Rakenteen SW-kulma (eli NW-reunalla olevan pitkittäishaaran SW-kulma) on 2,6 m muuntajankopin NE-kulmasta SE ja 2,3 m SE-kulmasta NE.

Havaintomahdollisuudet

Hyvät.

Kohteen laajuus

7 x 5 m, rajauksen perusteena ovat näkyvät rakenteet.

Ehdotus suoja-alueeksi

2 m rakenteen näkyvistä ulkoreunoista.

Luokitusehdotus

Luokka 2. 1800-luvun loppupuolelle ajoittuva selvärajainen ja hyvin säilynyt rakenne, joka on ollut osana laadultaan ja mitoiltaan melko harvinaista teollisuuslaitetta.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uuden asemakaavan laatiminen on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Pensaikon raivaus rakenteen päältä.

Lähistön kohteet

Kohde 3, Pöllipuisto.

Lisätietoja

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 268, kohde 237.

Negatiivit

4-6

Digitaalikuvat

DSCN0300.JPG-DSCN0306.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0300.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Lounaasta. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0301.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Kaakosta. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0302.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Idästä. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0303.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Koillisesta. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0305.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Luoteesta. 7.5.2008, Vadim Adel.

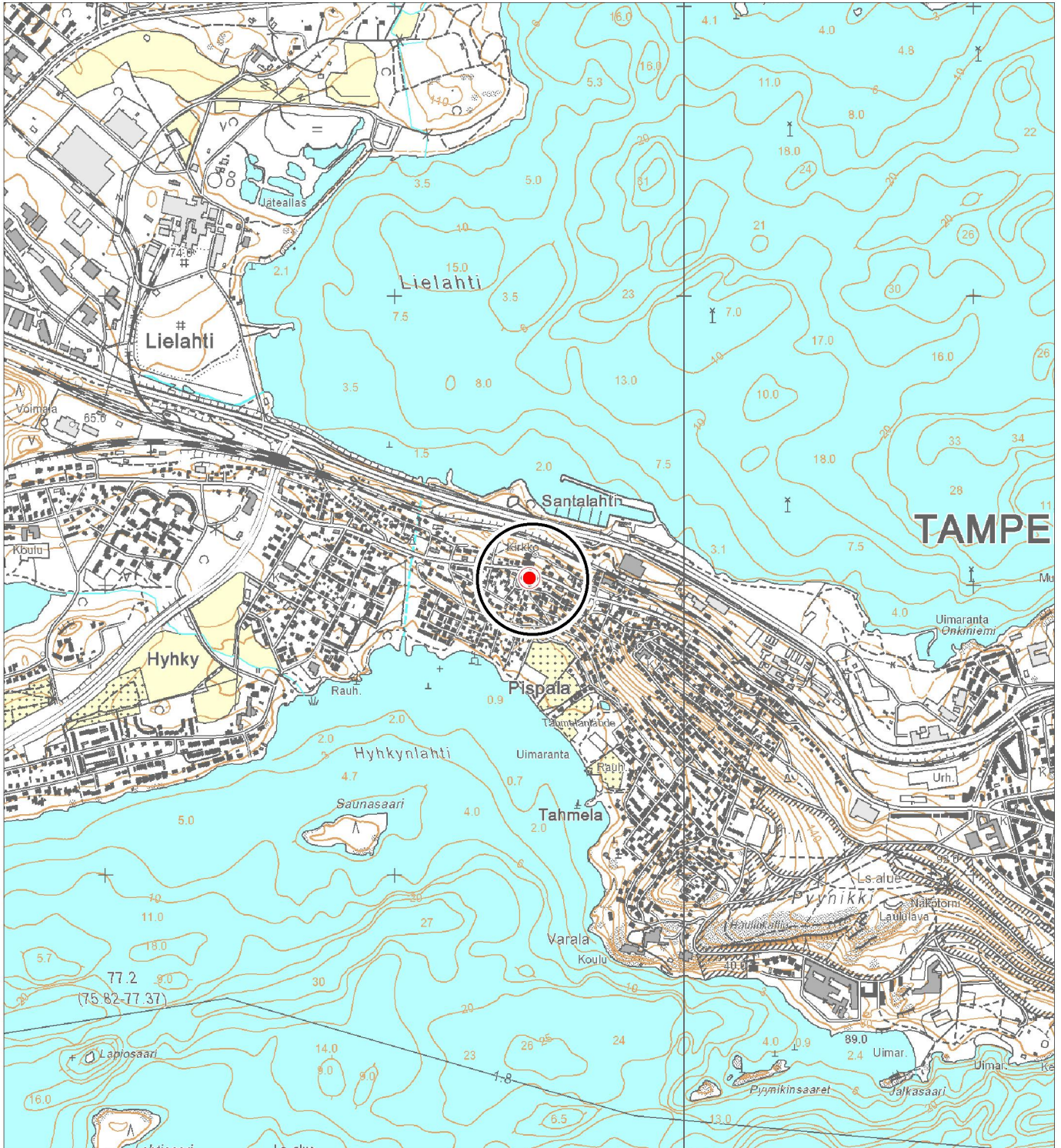

DSCN0306.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Pultti rakenteen NE-kulmassa. 7.5.2008, Vadim Adel.

4. Pispalan tukkitie 1, teollisuushistoriallinen rakenne

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● kiinteä muinaisjäännös

P = 6826 419 - 6826 426
I = 3324 769 - 3324 776
Z = 112 - 113

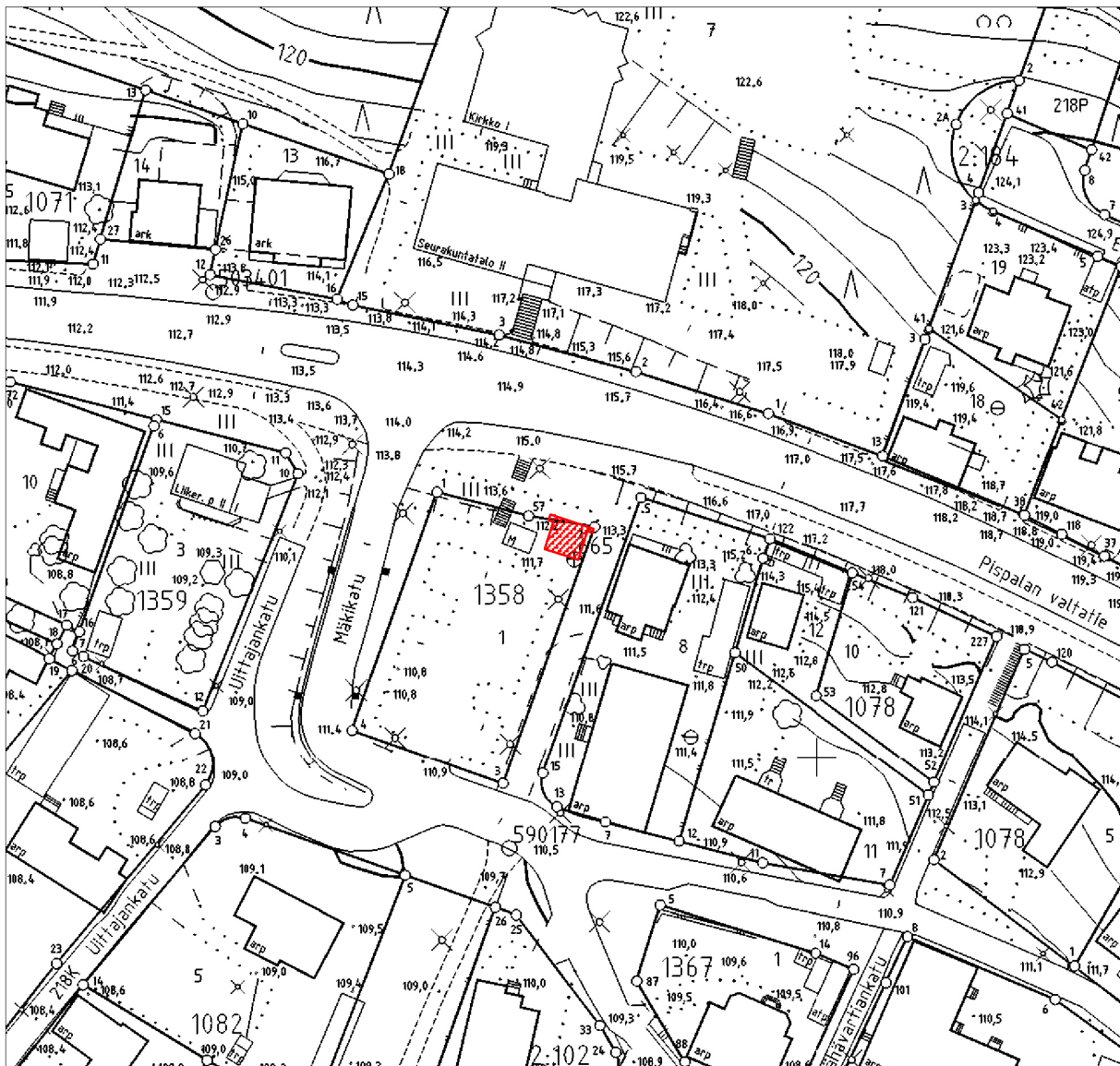

Tampere
Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008

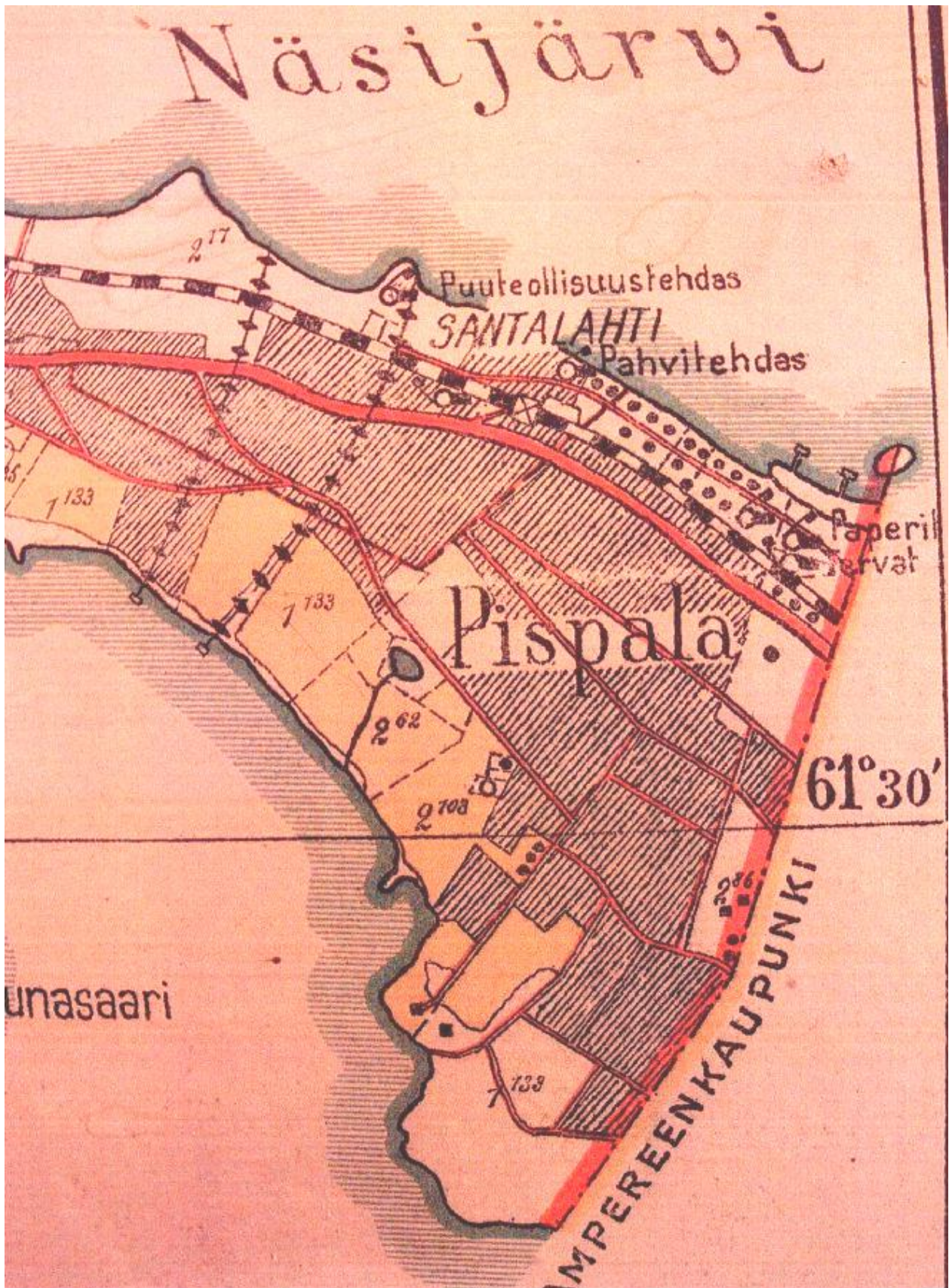
4. Pispalan tukkitie 1

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

kiinteä muinaisjäännös

Pispalan tukkitiet Pohjois-Pirkkalan kartassa v:lta 1927.

5. Pispalan tukkitie 2

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Pispalan tukkitie 2
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	5
MJ-tyyppi	kulkuväylät, teollisuuskohteet
MJ-tyypin tarkenne	kaivannot, paaluvarustukset
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1870-1930-luvut
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 633
X2-koordinaatti	6821 682
Y1-koordinaatti	2484 474
Y2-koordinaatti	2484 515
Z1-koordinaatti	0079
Z2-koordinaatti	0082
P1-koordinaatti	6826 024
P2-koordinaatti	6826 071
I1-koordinaatti	3324 765
I2-koordinaatti	3324 807
Koordinaattiselite	Kiinteän rakenteen ääripisteet, tarkkuus $\pm$ 1 m

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-600-1-322 /7
Kiinteistönimi	Provasti
Maanomistaja	Tampereen kaupunki
Osoite	PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja	

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 7.5.2008).

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, Pispalan kirkosta 0,4 km S, Pyhäjärven Hyhkynlahteen loivasti viettävällä rinteellä, rannasta n. 20 m NE, järven ja ylempänä olevan pellon välisellä puistovyöhykkeellä.

Kohteen kuvaus

Tukkiteitä pitkin kuljetettiin 1860-1920-luvuilla tukkeja Näsijärvestä Pispalan kannaksen yli Pyhäjärveen. Reposaaari-yhtiön rakentama höyrykäyttöinen ns. ”harmaa” tukkitie valmistui v. 1873. Tukkitie jäi käytöstä v. 1930 ja purettiin v. 1932 (Helenius 2001, 83, 105). Sen linja paikallistettiin vanhojen karttojen, paikannimistön (Harmaan tukkitien puisto) ja kirjallisuusmainintojen perusteella (Helenius 2001).

Inventoinnin yhteydessä ”harmaan” tukkitien linjan lounaispäässä, puistoalueella löydettiin n. 60 metrin pituinen maarakenne: kaksi rinnakkaista, SW-NE-suuntaista, 1 m:n leveää ja 0,5 m syvää ojaa tai uraa – mahdollisesti tukkitien perustuskaivantoja. Rakenteen kokonaisleveys on 3 m; sen NE-päässä kuitenkin vain kaakkoispuolinen ura hahmottui. Urat kulkevat lehtipuita, pensaikkoa ja vesakkoa kasvavalla, hyvin loivalla rinteellä 43 m:n etäisyydellä Tukkimiehenkadun NW-reunasta. Rakenteen SW-pää alkaa hahmottua n. 5 m rantaa pitkin kulkevasta kävelytiestä.

Rakenteen keskivaiheilla, sen SE-puolella on SW-NE-suuntainen rivi vanhoja puita, jotka näyttävät rajaavan ehkä vanhaksi talontontiksi tulkittavan alueen. Paikallisten asukkaiden mukaan paikalla onkin aikoinaan ollut talo, jonka NW-puolitse tukkitie on siis kulkenut. Em. puiden N-puolella, puiston läpi kulkevan polun NE-puolella, luoteispuoleisessa urassa todettiin lisäksi puurakenne: maahan upotettu, sammaloitunut, 0,5 m:n korkeudelta sahattu poikki pylvä, jonka halkaisija on n. 20 cm. Pylvässä on neljä melko vanhannäköistä naulaa. Kyseessä on mahdollisesti tukkitien tukirakenteisiin kuuluneen pylvään/paalun osa.

Havaintomahdollisuudet

Huonot kasvillisuuden takia.

Kohteen laajuus

n. 60 x 3 m, perusteena näkyvät rakenteet.

Ehdotus suoja-alueeksi

-

Luokitusehdotus

Ei kiinteä muinaisjäänös. Kyseessä on kuitenkin todennäköisesti jäänös laadultaan ja mitoiltaan melko harvinaisesta teollisuuslaitteesta 1800-luvun loppupuolelta (vrt. kohde 4, Pispalan tukkitie 1), jonka säilyttäminen kaavoituksen keinoin on suositeltavaa (suojeltava rakenne).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uuden asemakaavan laatiminen on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Puistoalue vaatii hoitoa.

Lähistön kohteet

Kohde 6, Tahmelan lähde.

Muut havainnot

Rannalla, kohteen W- ja SE-puolella on vanhan sähkölinjan betonisia jalustoja.

Digitaalikuivat

DSCN0295.JPG-DSCN0299.JPG

Kartat

1:20 000, 1:2000

DSCN0295.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen SW-osaa. Idästä. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0296.JPG Pispalan tukkitie 2, puurakenne. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0297.JPG Pispalan tukkitie 2, puurakenne. 7.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0298.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen NE-osaa (puupylväältä koilliseen). Lounaasta. 7.5.2008.

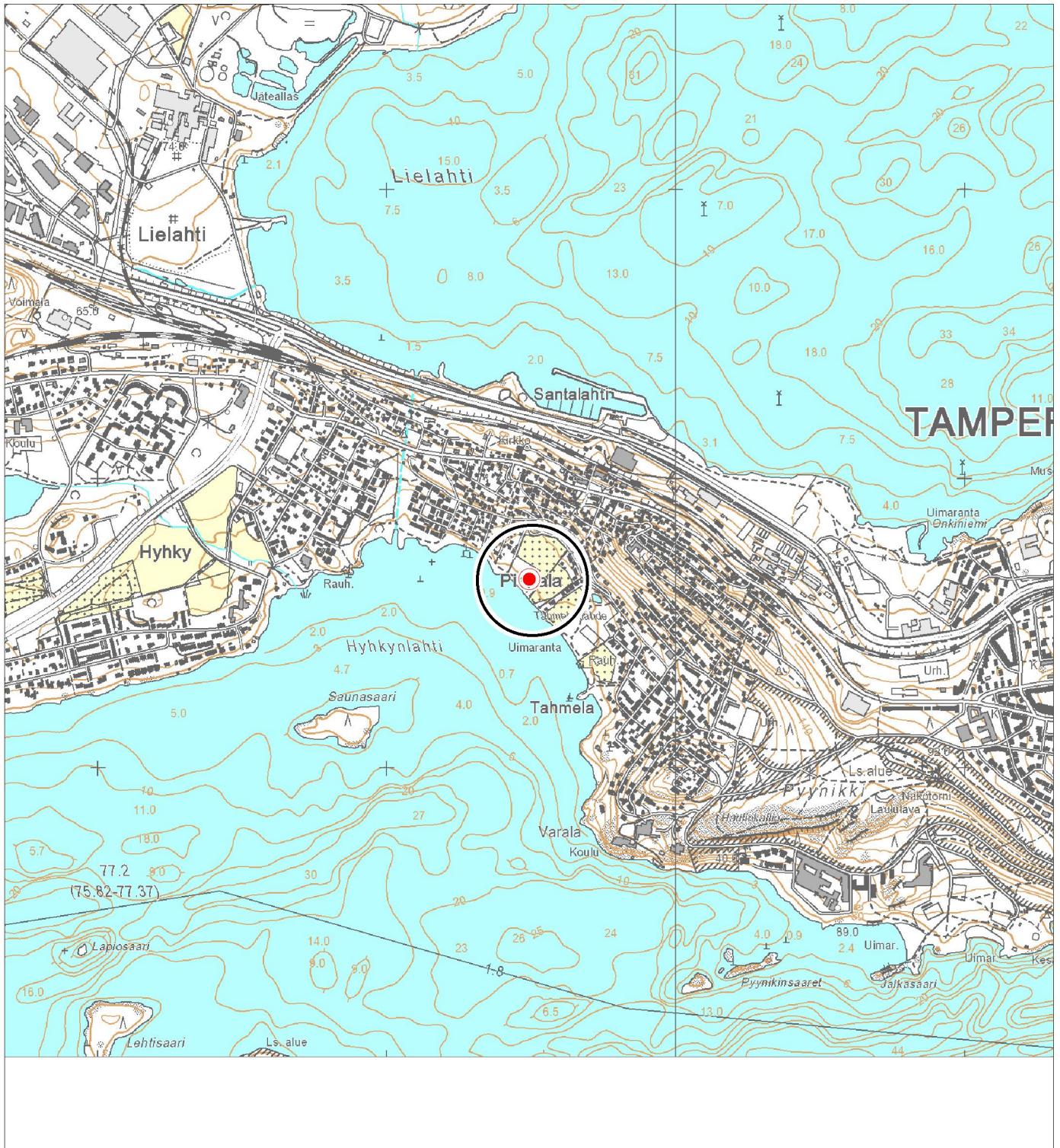

DSCN0299.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen keskiosaa (puupylväältä lounaaseen). Koillisesta. 7.5.2008, Vadim Adel.

5. Pispalan tukkitie 2, teollisuushistoriallinen rakenne

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● *teollisuushistoriallinen rakenne*

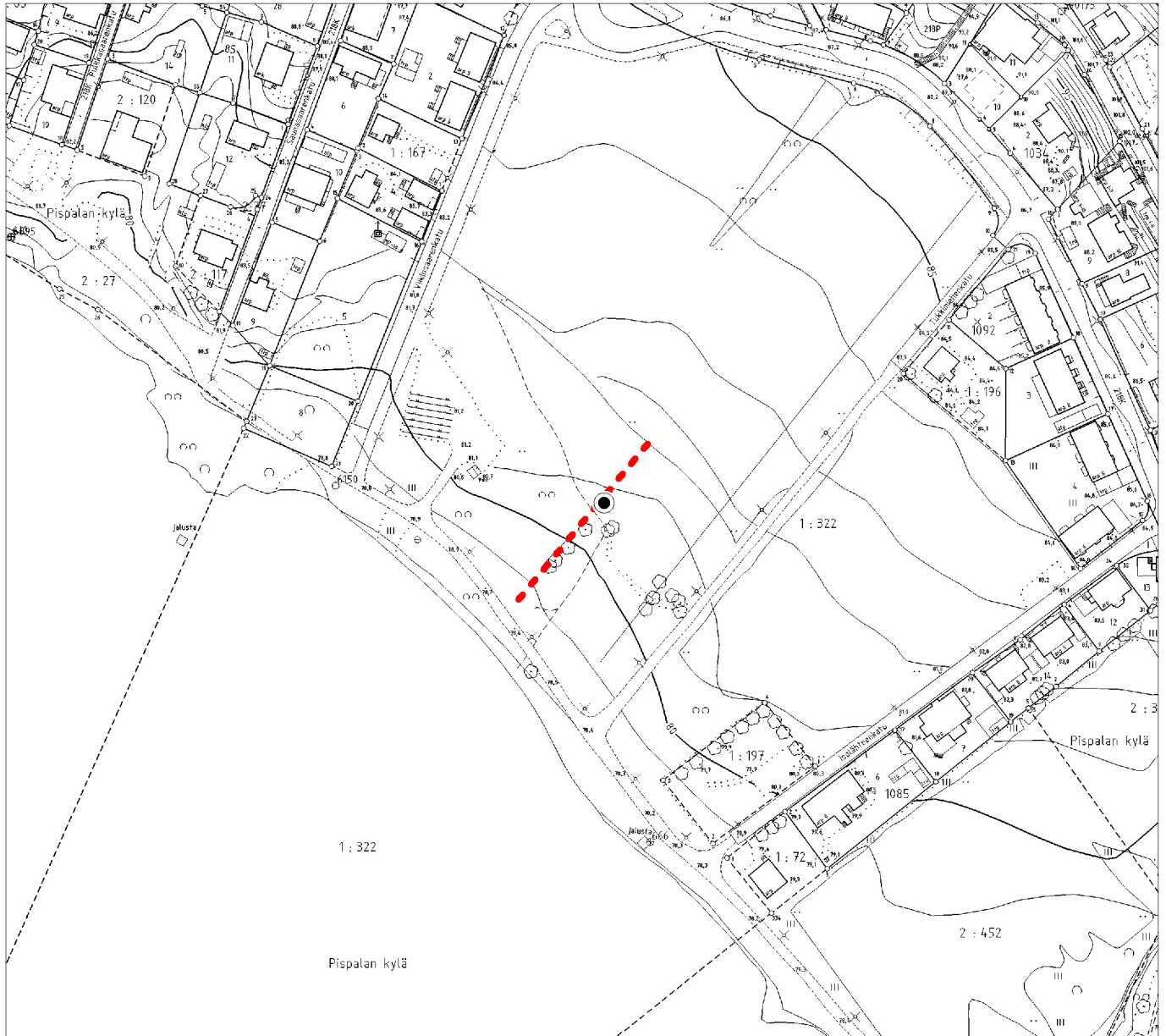
P = 6826 024 - 6826 071
I = 3324 765 - 3324 807
Z = 79- 82

5. Pispalan tukkitie 2

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

----- maarakenne

● puurakenne

6. Tahmelan lähde

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Tahmela
Kohdenimi	Tahmelan lähde
Muinaisjännöstunnus	837 010 009
Inventointinumero	6
MJ-tyyppi	kultti- ja tarinapaikat, työ- ja valmistuspaikat
MJ-tyypin tarkenne	lähteet, vesimyllyt
Ajoitus	moniperiodinen
Selkeä ajoitus	esihistoriallinen?/uusi aika
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 557
X2-koordinaatti	6821 606
Y1-koordinaatti	2484 696
Y2-koordinaatti	2484 753
Z1-koordinaatti	0080
Z2-koordinaatti	0082
P1-koordinaatti	6825 937
P2-koordinaatti	6825 986
I1-koordinaatti	3324 983
I2-koordinaatti	3325 041
Koordinaattiselite	Mj-alueen ääripisteet.
MI-tiivistelmä	Rehevässä lehdossa oleva sameavetinen lähde, jonka mitat ovat n. 50 x 30 m. Kohde on perimätiedon mukaan uhrilähde, jonka SW-puolella on myöhemmin sijainnut vesimylly.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-600-0002-0359
Kiinteistönimi	VALTAKUNNANTIE JA PUISTOALUE
Maanomistaja	Tampereen kaupunki
Osoite	PL 487 33101 Tampere
Lisätietoja	

Tutkimukset

Inv. Jouko Rätty 1971 (1972, s. 13, nro 10)

Inv. Teija Nurminen 1994 (Rajala 1995, s. 52-57, kohde 9)

Koekaiv. Kalle Luoto, Ulla Lähdesmäki ja Aino Nissinaho 2006 (Lähdesmäki 2007)

Hist. selvitys Jari Heiskanen 2006

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 6.5.2008)

Sijainti ja maasto

Lähde sijaitsee Tahmelan kaupunginosassa, Lorisevanpuiston N-osassa, Pyhäjärven Hyhkynlahden rannasta 160 m NE, Tahmelan viertotiestä alle 20 m SW, rehevässä lehdossa Pispalanharjun juurella, sen SW-puolella, Pispalan kirkosta 0,6 km SE.

Kohteen kuvaus

Rehevässä lehdossa sijaitseva sameavetinen lähde, jonka ympäri kulkee sorapintainen kävelytie. Lähteen mitat ovat n. 50 m (NW-SE) x 30 m. Tahmelan lähde on alkujaan esiintynyt asiakirjoissa nimillä "Isolähde" tai "Pispalan lähde" (Heiskanen 2006, 2). Perimätiedon mukaan se on ollut uhri-lähde (Rätty 1972, 13; Rajala 1995, 55).

V. 1870 lähteen länsi-/lounaispuolelle, laskuojan varrelle rakennettiin mylly, mutta vesivoima ei kuitenkaan riittänyt viljan jauhatukseen. Myös toinen, 1890-luvun myllyhanke epäonnistui. Puron voima riitti kuitenkin uuteen myllyrakennukseen perustetun pienen tilketehtaan ja myöhemmin nau-latehtaan toimintaan. V. 1905 kokeiltiin myllyn vesirattaan käyttöä vesipumpun voimalläänä ja lähteeltä harjulle rakennettiin vesijohto. V. 1907 vesijohtolaitos siirtyi Pispalan Vesijohto-osuuskunnan omistukseen, jonka aikana vesipyörän voimasta siirryttiin höyryvoimaan ja sähkö-pumppuihin. Lähde jäi pois käytöstä 1960-luvun lopussa (Heiskanen 2006, 5-7, 12-13; Helenius 2001, 134-137).

Lähteen alkuperäinen laskuoja on todennäköisesti sijainnut nykyisen kaakkoispuolella (Heiskanen 2006, 7), mahdollisesti 10-20 m SE. Myllyistä ei ole säilynyt näkyviä rakenteita. Lähteen NE-puolella, rinteellä on näkyvissä 1900-luvun toimintaan liittyviä kivi- ja betonirakenteita (Heiskanen 2006, 13).

Lyhyt kuvaus (muinaisjäännösluettelo varten)

Rehevässä lehdossa oleva sameavetinen lähde, jonka SW-puolella on sijainnut vesimylly.

Havaintomahdollisuudet

Alkuperäisten rakenteiden ja maakerrosten osalta huonot myöhemmän maankäytön vaikutuksen vuoksi.

Kohteen laajuus

n. 50 m (NW-SE) x 45 m, perusteena maaston topografia ja historiallinen kartta-analyysi.

Ehdotus suoja-alueeksi

5 m karttaan (1:1000) merkitystä mj-rajasta.

Luokitusehdotus

Pidetään voimassa nykyinen luokitus (luokka 2). Muinaisjäännöksen tarkempi rajausta, kulttuurikerrosten ja myllyrakenteiden sijainnin ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia (koekai-vaus, maatutka- tms. prospektointi).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Ks. Luokitusehdotus.

Lähistön kohteet

Kohteet 9 (Susikolunpuisto, 1.ms linnoitus), 14 ja 16 (kivikautisia löytöpaikkoja).

Lisätietoja

Lähteen alkuperäinen laskuoja on todennäköisesti sijainnut nykyisen kaakkoispuolella (mahdollisesti 10-20 m SE). Lähde padottiin v. 1891 ja ruopattiin 1970-luvulla sekä v. 1994. 1970-80-luvuilla tehtiin rantakiveys ja multaus. Vuonna 1994 myös uusittiin etelärannan patovallin betonirakenteet (Heiskanen 2006, 5-7).

Lisätietoja

Vuonna 2006 Pirkanmaan maakuntamuseo teki suppean koekaivauksen lähteen länsipuolella, n. 40-45 m etäisyydellä rannasta. Kaivauksessa ei todettu merkkejä kiinteistä muinaisjäännöksistä; löydöt käsittivät resenttiä ja modernia aineistoa, jota ei otettu talteen. Koekaivauksen yhteydessä ei tehty arkeologisia toimenpiteitä lähteen ja siihen kuuluvan suoja-alueen piirissä (Lähdesmäki 2007).

Negatiivit

3

Digitaalikuvat

DSCN0286.JPG-DSCN0294.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0286.JPG Tahmelan lähde. Yleiskuva lähteestä. Kaakosta. 6.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0288.JPG Tahmelan lähde. Myllynpaikka. Etelästä. 6.5.2008, Vadim Adel.

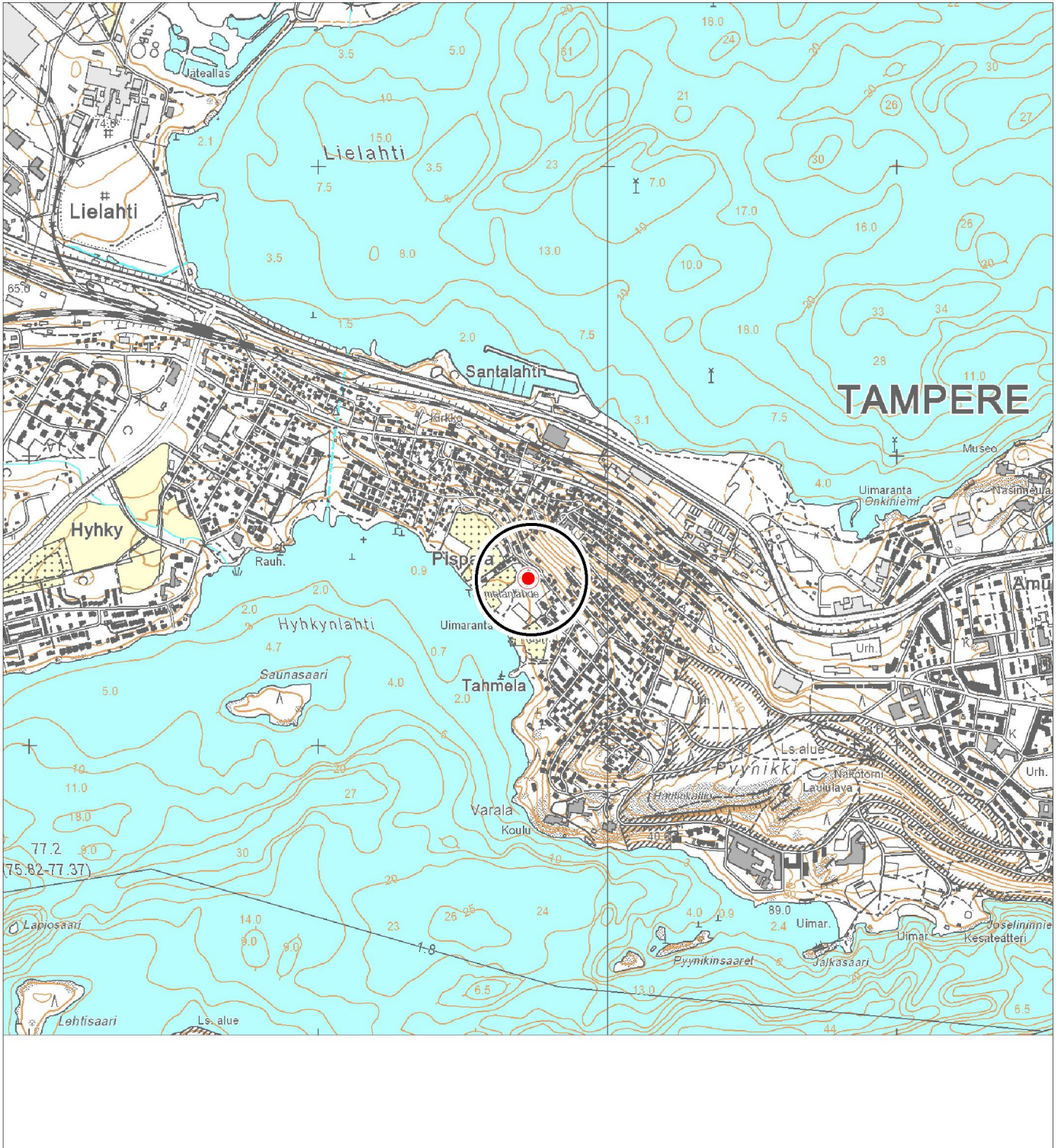

DSCN0290.JPG Tahmelan lähde. Myllynpaikka. Pohjoisluoteesta. 6.5.2008, Vadim Adel.

6. Tahmelan lähde, uhrilähde ja historiallinen myllynpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● kiinteä muinaisjäännös

P = 6825 937 - 6825 986

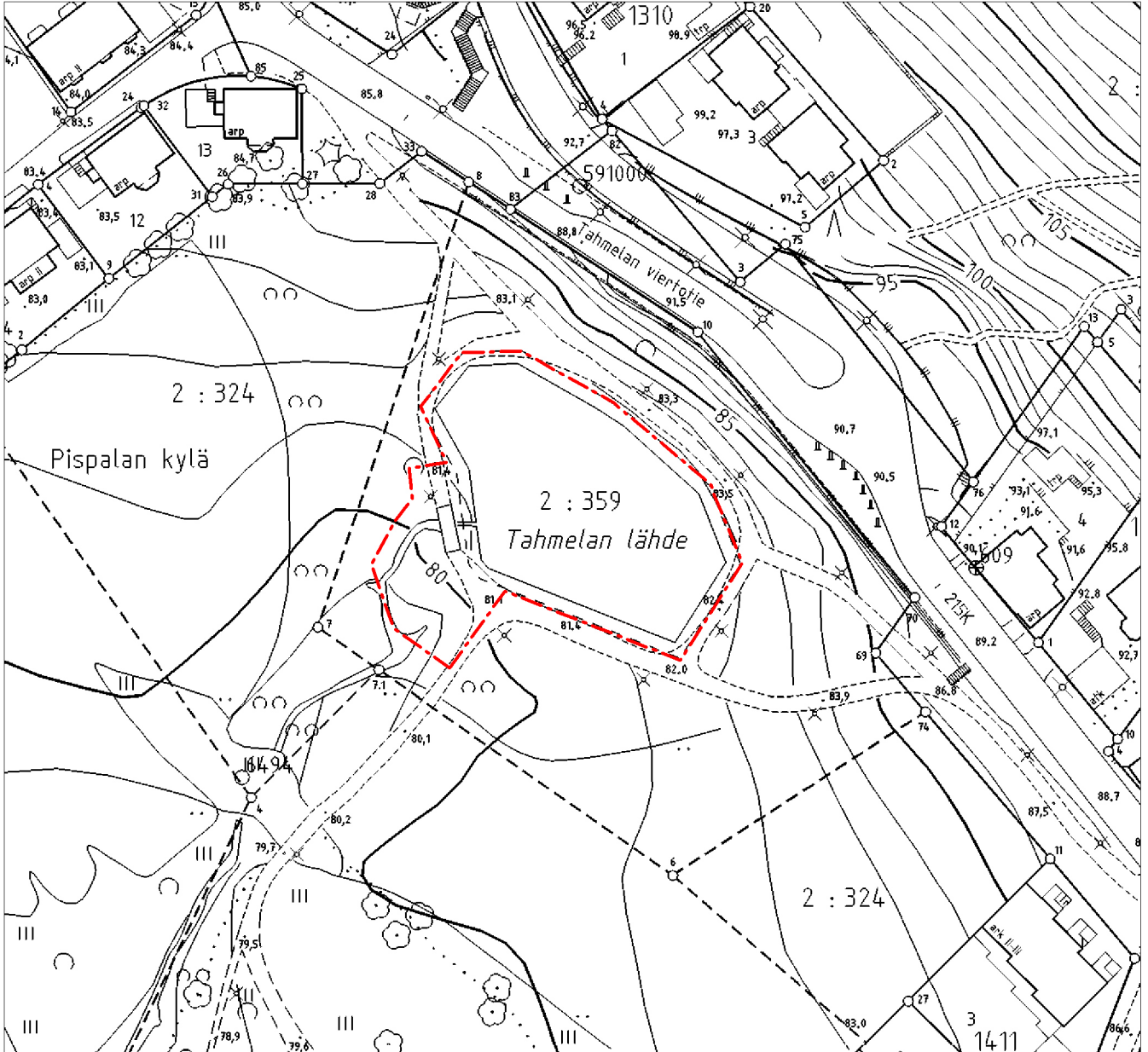
I = 3324 983 - 3325 041

Z = 80-82

6. Tahmelan lähde

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

kiinteä muinaisjäännös

7. Mäkikatu 43

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Hyhky
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Mäkikatu 43
Muinaisjäännöstunnus	1000008759
Inventointinumero	7
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset
MJ-tyypin tarkenne	konekivääriaset
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1915-1917
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	2
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 830
X2-koordinaatti	6821 850
Y1-koordinaatti	2484 770
Y2-koordinaatti	2484 800
Z1-koordinaatti	0135
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 205
P2-koordinaatti	6826 230
I1-koordinaatti	3325 070
I2-koordinaatti	3325 100
Koordinaattiselite	Mj-alueen arvioidut rajat 5 m:n tarkkuudella.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-213-1015-0002
Kiinteistönimi	
Maanomistaja	Sola Simo
Osoite	Mäkikatu 47, 33250 TAMPERE
Lisätietoja	mj-alueen NW-reuna

Kiinteistötunnus 837-213-1015-0019

Kiinteistönimi

Maanomistaja Holmala, Jyrki Kullervo ja Tuija Elina

Osoite Mäkikatu 41 A, 33250 TAMPERE

Lisätietoja mj-alueen SW-osa (Mäkikatu 43)

Kiinteistötunnus 837-213-9901-0

Kiinteistönimi Ylä-Pispalan kadut

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Osoite PL 487, 33101 Tampere

Lisätietoja MJ-alueen NE-osa (katualue ja parkkipaikka).

Tutkimukset

Tark. Olli Soininen 2007

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 19.5.2008, Vadim Adel & Ulla Lähdesmäki 6.10.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ylä-Pispalan kaupunginosassa, Pispalanharjulla, länteen viettävän rinteen yläosassa, NW-SE-suuntaisen Mäkikadun varressa, Pispalan kirkosta 0,4 km SE. Muinaisjäännökseen kuuluu kaksi puolustusvarustuskohdetta.

1. Inventoinnissa tarkastettu betonirakenne on Mäkikatu 43:n etupihalla, tontin pohjoisreunalla, vajan ja toisen ulkorakennuksen välissä, kadun SW-puolella. Betonirakenteen W-kulma sijaitsee 2,3 m E vajan S-kulmasta. Betonirakenteen N-kulma (rakenteen NW-reunan ja tontin N-rajalla olevan betonisen aidan liittymäkohta) sijaitsee 1,7 m ESE vajan NE-kulmasta. Betonirakenteen S-kulma sijaitsee 3,4 m NW tontin NE-kulmassa olevan ulkorakennuksen W-kulmasta. Välittömästi rakenteen S-puolella kasvaa vanha koivu. Rakenteen N-reunalla, tontin rajalla kulkee n. 15 cm paksu betoniaita, jonka toisella puolella kasvaa iso seljapensas ja maanpinta on n. 0,3 m korkeammalla. Rakenteen keskipisteen koordinaatit: X = 6821 839, Y = 2484 778, tarkkuus ± 1 m.

2. Mäkikatu 43:n etupihan NE-puolella, muinaisjäännösalueen keski- ja NE-osassa on katualueita ja yleinen parkkipaikka.

Parkkipaikan keskipisteen koordinaatit: X = 6821 846, Y = 2484 792, tarkkuus ± 1 m.

Kohteen kuvaus

1. Mäkikatu 43:n tontilla on osittain näkyvissä 3,3 x 3,5 m laaja betonirakenne, joka on tulkittu 1. maailmansodan aikaisen tuliaseman katoksi. Sen alla oleva tila on osittain täytetty tai täyttynyt maalla. Katto on pääosin tasainen, mutta rintamapuoleisella eli luoteisella reunalla se taittuu loivaksi, 80 cm leveäksi luiskaksi. Rakenne on pääosin ohuen (5-10 cm) maakerroksen peitossa; itäosassa sen päällä on paksumpi (enintään 0,5 m) täyttömaakerros, jossa on mahdollisesti (resentin?) betoni-laatan kappaleita. Rakenteen betonissa on melko runsaasti soraa ja pieniä (halk. 5-15 cm), pyöreäköjä luonnonkiviä.

Rakenteen profiili on parhaiten näkyvissä sen SW-sivulla, jossa n. 35 cm paksun betonikaton alla,

luiskan taittokohdalla on n. 50 x 20 cm kokoinen, osittain luonnonkivien (halk. 20-30 cm) täyttämä aukko. Sen kautta pystyttiin inventoinnin yhteydessä tekemään havaintoja rakenteen sisätilasta. Aukon etukulma on melko suora, joten kyseessä on mahdollisesti alkuperäinen katon ja tuliaseaman etuseinän (NW-seinän) sisäpintojen muodostama kulma. Sen etäisyys rakenteen NW-reunasta on 40 cm, ts. etuseinän paksuuskin on oletettavasti 40 cm. Katon sisä- eli alapinnassa näkyy rakenteen pituussuunnassa (NW-SE) kulkevia, hirsien jättämiä jälkiä/painanteita. Katon NW-osassa on säilynyt lahonnut poikittainen hirsi. Täyttämättä on n. 0,5 m korkea tila katon alla rakenteen keskiosassa; tilan itäosa, mahdollisen sisäänpääsyn kohta on täytetty lähes kokonaan. Täyttömaassa näyttää olevan melko runsaasti resenttiä aineistoa kuten tiilenkappaleita ja lasipulloja. Tilan NE-seinä on pääosin betonoitu.

Betonirakenne on samanlainen kuin kaksi kohteen "Pispan koulu" konekivääriasemaa I maailmansodan ajalta. Kyseessä on siis venäläisten Pispalaan vuosina 1915-1917 rakentamaan puolustusjärjestelmään kuulunut betonoitu linnoituslaite.

2. Samanlainen betoninen rakenne on paikallisten asukkaiden kertoman mukaan ollut Mäkikatu 43:n tontin NE-puolella, asfaltoidun tien toisella puolella, nykyisen parkkipaikan kohdalla, n. 1 m:n syvyydessä.

Havaintomahdollisuudet

Betonisen kattorakenteen esiinkaivetulta pintaosalta hyvät, muuten huonot.

Kohteen laajuus

Betonirakenteen leveys (näkyvissä olevan NW-reunan pituus) on 3,3 m, pituus (tarkastuksen yhteydessä esille kaivetun SW-reunan pituus) on 3,5 m. Se saattaa myös jatkaa pohjoiseen, betoniaidan alle ja osittain naapuritontille. Rakenteen W-osan korkeus nykyisestä maanpinnasta on 0,4-0,6 m. Tontin NE-puolella, parkkipaikan alla mahdollisesti säilyneiden rakenteiden laajuus ei ole tiedossa; parkkipaikan laajuus on 10 x 6 m. Kohteeseen liittyvien yhdysautojen jäännösten tarkka sijainti, säilyneisyys ja laajuus eivät ole tiedossa. Potentiaalinen muinaisjäännösalueen laajuus on yhteensä n. 25 m (SW-NE) x 20 m. Laajuusarvion perusteena ovat havainnot ja paikallisasukkaiden antamat tiedot kiinteistä rakenteista sekä maaston topografia ja nykyisen maankäytön laatu.

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttaan (1:1000) merkityn rajauksen mukaan (betonirakenteen W- ja SE-puolella tontin 19 NW- ja SE-rajaa asti; etelässä 5 m rakenteen SW-reunasta; koillisessa parkkipaikan/kadun reunaan asti ja P-paikan itäpuoleisen tontin rajalle asti).

Luokitusehdotus

Pidetään voimassa nykyinen luokitus (luokka 2). Kohde sisältää osittain säilyneitä 1. maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia. Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikantaminen ja niiden säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia.

Suojelutoimenpiteet kentällä

Inventoinnin yhteydessä betonirakenteen päältä siirrettiin risukasa ja kaivettiin esille rakenteen NW- ja SW-reunat. Maanomistajalle kerrottiin kohteen merkityksestä ja sitä koskevista muinaismuistolain rauhoituspykälästä.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Alueelle laaditaan uutta asemakaavaa. Mäkikatu 43:n tontille on maanomistajilla rakennussuunnitelmia ja he aikovat hakea kohteeseen kajoamislupaa.

Suosittelvat jatkotoimenpiteet

Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikantaminen ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii kaivaus-, maatulka- tms. tutkimuksia. Lisätietoja rakenteiden sijainnista ja funktiosta voi saada myös jatkamalla arkistotutkimuksia.

Lähistön kohteet

Kohde 8, Pispan koulu (2 konekivääriasemaa I maailmansodan ajalta), n. 90 m SE.

Lisätietoja

Kohteesta n. 35 m SW sijaitsevalla tontilla 1031-10, jolla on aikoinaan ollut opettaja Uuno Pihlajamäen talo, on v. 1960 lehtiartikkelin mukaan myös sijainnut betonikattoinen "korsu", jonka seinät oli tehty hirsistä. Kyseessä lienee samanlainen linnoituslaite kuin Mäkikatu 43:lla oleva. Lisäksi mainitun tontin pihamaan läpi on kulkenut ampumahauta (Sinisalo 1960). Inventoinnin yhteydessä voitiin todeta, että tontilla sijainneet linnoitusten jäännökset ovat todennäköisesti kokonaan tuhoutuneet uuden talon ja pihan rakennustöissä.

Negatiivit

25, 32-34

Digitaalikuvat

DSCN0002.JPG, DSCN0005.JPG, DSCN0007.JPG-DSCN0018.JPG, DSCN0401.JPG-DSCN0407.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0017.JPG Yleiskuva betonirakenteesta. ENE, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0014.JPG Yleiskuva betonirakenteesta. WSW, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0012.JPG Betonirakenne. WSW, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0015.JPG Betonirakenteen SW-sivua (NW-osa). SW, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0011.JPG Betonikattoisen rakenteen sisätilaa/katon sisäpuolta. SW, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0009.JPG Betonikattoisen rakenteen sisätilaa/katon sisäpuolta. SW, 6.10.2008, Vadim Adel.

DSCN0401.JPG Mäkikatu 43. Piha-alueella oleva linnoituslaitteen paikka ennen tutkimuksia. Idästä, 19.5.2008, Vadim Adel.

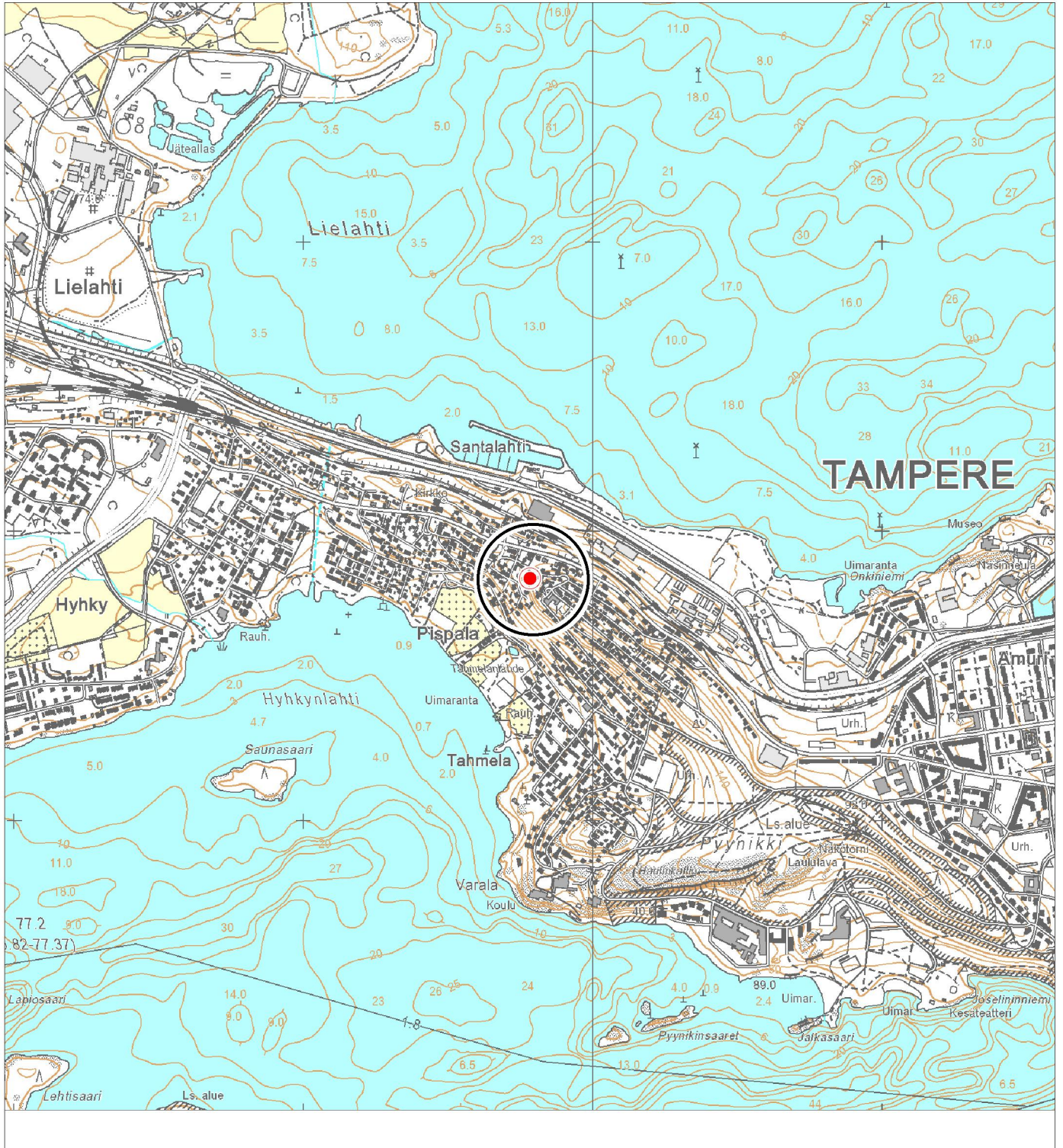
DSCN0403.JPG Mäkikatu 43. Yleiskuva piha-alueella olevasta mj-alueen osasta. Koillisesta. 19.5.2008.

7. Mäkikatu 43, historiallisia puolustusvarustuksia

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

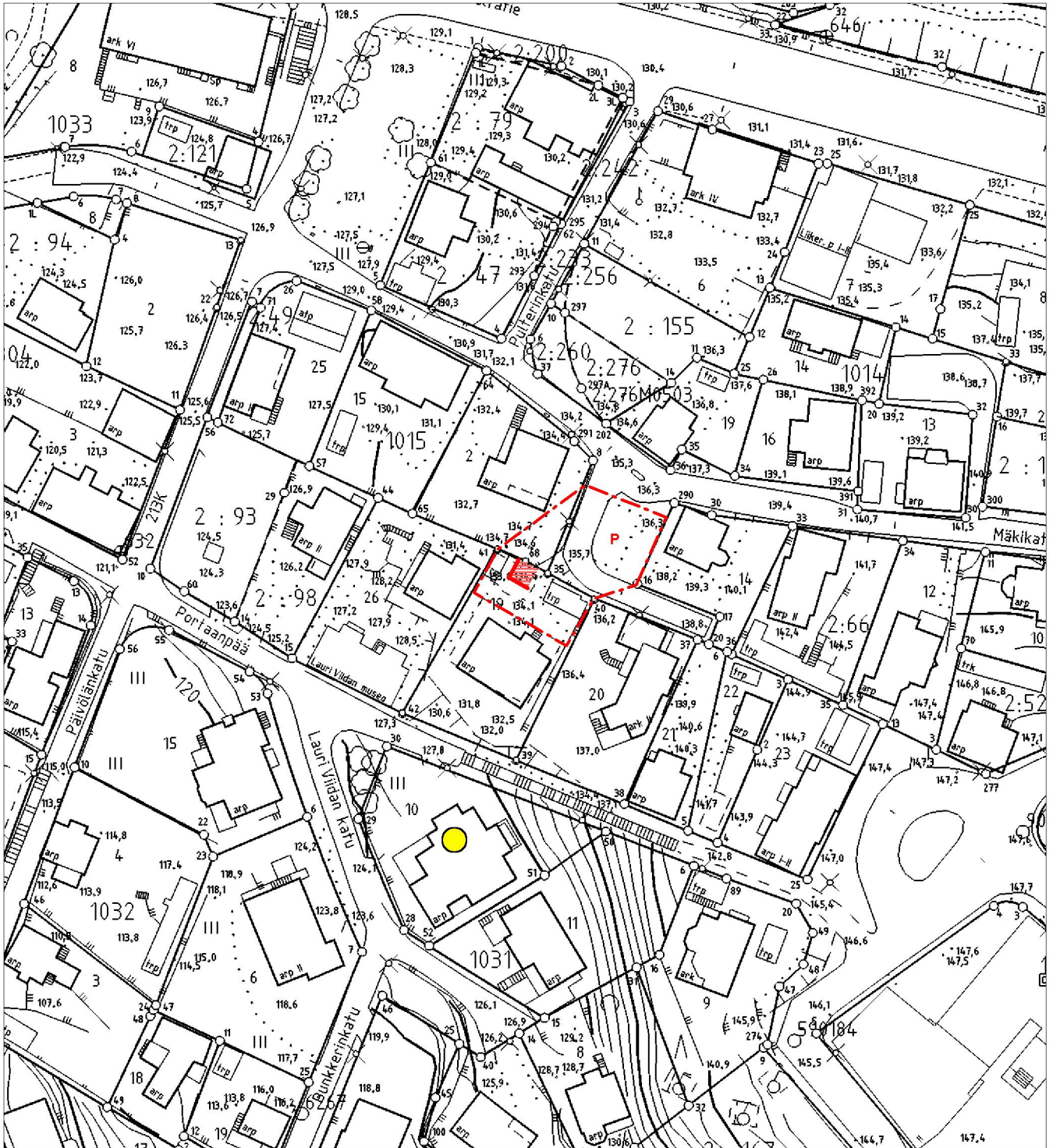
● kiinteä muinaisjäännös

P1-koordinaatti 6826 205 P2-koordinaatti 6826 230
 I1-koordinaatti 3325 070 I2-koordinaatti 3325 100
 Z = 134- 136

7. Mäkikatu 43

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

betonirakenne

parkkipaikka

ehdotettu suoja-alueen raja

tuhoutuneen betonisen linnoituslaitteen arvioitu sijainti (tontin 1031-10 keskipiste)

8. Pispán koulu

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Pispán koulu
Muinaisjäännöstunnus	1000006359
Inventointinumero	8
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset
MJ-tyypin tarkenne	konekivääriasemat
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1915-1917
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	2
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 740
X2-koordinaatti	6821 760
Y1-koordinaatti	2484 800
Y2-koordinaatti	2484 835
Z1-koordinaatti	0135
Z2-koordinaatti	0145
P1-koordinaatti	6826 115
P2-koordinaatti	6826 135
I1-koordinaatti	3325 095
I2-koordinaatti	3325 130
Koordinaattiselite	Mj-alueen arvioidut rajat 5 m:n tarkkuudella.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-213-1031-8

Kiinteistönimi

Maanomistaja Laukkanen Pekka ja Suoniemi-Laukkanen Merja

Osoite Lauri Viidan katu 2, 33250 Tampere

Lisätietoja Kohteen W-reuna.

Kiinteistötunnus 837-213-1031-9

Kiinteistönimi

Maanomistaja Simola Hannu ja Seija
Osoite Harjunpää 12, 33250 Tampere
Lisätietoja Kohteen N-reuna.

Kiinteistötunnus 837-600-2-167
Kiinteistönimi Harjunvalo
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Kohteen SE-osa.

Tutkimukset

Tark. Ulla Lähdesmäki 2005
Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 12.-14.5.2008).

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ylä-Pispalan kaupunginosassa, Pispalanharjun yläosassa, jyrkän lounaisrinteen yläosassa, alle 20 m Pispalan koulusta SW. Paikalta on hyvä ja laaja näkymä lounaaseen ja länteen, Pyhäjärvelle ja sen rantavyöhykkeelle. Mj-alueen pääosa on puistoaluetta, kohteen NW-osa (rakenne 1) sijaitsee kahden ok-tontin maalla.

Kohteen kuvaus

Konekivääriasemat sijaitsevat Pispalanharjun yläosassa, Pispalan koulun lounaispuolella. Jyrkän rinteen yläosassa on kaksi betonista tehtyä, nelikulmaista, n. 5 x 3-4 x 0,5-1 m kokoista tuliasemaa. Kummankin tasainen katto taittuu rintamapuoleisella reunalla loivaksi luiskaksi. Betoni on paikoin halkeillutta, osa kivistä on irronnut.

Rakenteet ovat osa Venäjän armeijan v. 1915-17 Pispalaan rakentamaa puolustusjärjestelmää, jolla pyrittiin varautumaan saksalaisten lännestä mahdollisesti tekemää hyökkäystä vastaan (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 265; Sinisalo 1960).

Rakenne 1 (ks. yleiskartta 1:1000). Alempi/läntisempi kohde. Sijaitsee jyrkän, hiekka- tai sorapohjaisen rinteen päällä. Pituus 5 m (WSW-ENE), leveys yli 3 m (noin puolet rakenteen katosta on maanpeitossa ja kasvaa heinää), suurin korkeus maanpinnan yläpuolella 1 m. Rakenteessa on monessa kohtaa halkeamia, mm. yksi iso, poikittainen rakenteen NW-osassa. Betonipinnoissa näkyy laudoituksen jälkiä. Rakenteen SW-seinässä, lähellä SW-kulmaa on aukko, jonka edessä kasvaa tiheää pensaikkoa. Katon paksuus on n. 30 cm. Sen sisä- eli alapintaan on hirsistä jäänyt rakenteen pituussuunnassa (NW-SE) kulkevia jälkiä (painanteita) sekä mahdollisesti yhden poikittaisen, pitkittäishirsien päällä olleen hirren jättämä onkalo lähellä katon taittokohtaa.

Rakenne 2. Ylempi/itäisempi kohde. Mitat: 4,8 m (W-E) x 4,0 m. Rakenne on pääosin sammalen tai pintaturpeen peitossa; NE-kulma on kokonaan maan alla, n. 30 cm:n syvyydessä heinää kasvavassa rinteessä. SW- kulman korkeus maanpinnasta on 0,5 m. Rakenteen muoto on samanlainen, kuin edellisessä rakenteessa. Katon rintamapuoleisen liuskan leveys on n. 80 cm, lasku n. 40 cm katon pinnasta. Kattoon on myöhemmin kiinnitetty rautalenkki. Rakenteen S-seinässä, lähellä SW-kulmaa on n. 40 x 30 cm kokoinen aukko.

Paikallisasukkaiden kertoman mukaan "bunkkerit" ovat alunperin olleet n. 2 m syviä ja niiden tuli-
aukot olivat näkyvissä. Myöhemmin rakenteet peitettiin ja käytettiin epävirallisena kaatopaikkana.
Talvisin paikalle on kasattu lunta, jonka mukana on tullut paljon teiden hiekoitusainesta (soraa).

Kahden tuliaseman itäpuolella, soralla täytetyn tienpenkereen juurella sijaitsee kolmas betoniraken-
ne (nro 3 kartassa), joka todennäköisesti ei kuulu linnoituksiin. Sinisalon (1960) mukaan paikalla on
ollut vain kaksi konekivääriasemaa; niiden ja koulun välissä sijaitsi sähkölaitoksen muuntoasema,
josta ko. kolmas betonirakenteen osa voi olla peräisin. Inventoinnin yhteydessä rakenne kaivettiin
täyttösorasta esille. Kyseessä on rikkoutuneen teräsbetonirakenteen tai erillisen teräsbetonielemen-
tin (palkin tai laatan?) osa. Pituus 3,3 m, leveys/paksuus 25 cm, korkeus n. 40 cm. Betoniaines on
vanhaa, mutta ehkä huokoisempaa, kuin rakenteissa 1 ja 2. Sen sisällä on 10-20 cm kokoisia kiviä ja
halkaisijaltaan 1-2 cm olevia rautalankoja, joiden katkenneista ja taipuneista päistä päätellen ky-
seessä on osa isommasta rakenteesta. Rakenteen NE-puolella on pystyssä kolme maan alle jatkuvaa
rautaputkea, joiden halkaisija on 8 cm.

Lyhyt kuvaus (muinaisjäännösluettelo varten)

Pisalanharjulla, jyrkässä harjurinteessä Pispan koulun lounaispuolella sijaitsee kaksi betoniraken-
teista konekivääriasemaa, jotka ovat kuuluneet venäläisten v. 1915-1917 rakentamaan linnoitusket-
juun.

Havaintomahdollisuudet

Tuliasemien kattorakenteiden osalta kohtuulliset.

Kohteen laajuus

Betonikattoisten tuliasemien koko on 5 x 3-4 m. Kohteeseen liittyvien yhdyshautojen jäännösten
tarkka sijainti, säilyneisyys ja laajuus eivät ole tiedossa. Potentiaalinen muinaisjäännösalueen laa-
juus on n. 30 m (W-E) x 20 m. Laajuusarvion perusteena ovat havainnot kiinteistä rakenteista,
maaston topografia ja nykyisen maankäytön laatu.

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttaan (1:1000) merkityn rajauksen mukaisesti (2 m pohjoisemman tuliaseman N-kulmasta N ja 7
m eteläisemmän rakenteen S-reunasta S, lännessä 135 m:n korkeuskäyrän ja idässä asfalttitien reu-
nan mukaan).

Luokitusehdotus

Pidetään voimassa nykyinen luokitus (luokka 2). Kohde sisältää osittain säilyneitä 1. maailmanso-
dan aikaisia puolustusvarustuksia. Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikanta-
minen ja niiden säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden (esim. yhdyshautojen) paikantaminen ja rakenteiden säilyneisyyden selvittäminen vaatii kaivaus-, maatutka- tms. tutkimuksia. Lisätietoja niiden sijainnista ja funktiosta voi saada myös jatkamalla arkistotutkimuksia.

Lähistön kohteet

Kohde 9, Susikolunpuisto, 1.ms aikainen linnoitus.

Lisätietoja

Kohteesta n. 40-50 m NE, koulun NW-puolella, linja-autojen kääntöpaikalla on Heleniuksen mukaan myös ollut betonisia "bunkkereita", jotka joutuivat maan alle kääntöpaikkaa laajennettaessa (Helenius 2001, 12).

Paikallisten asukkaiden kertomusten mukaan linnoituksia on ollut myös koulun laajennusosan alla, kohteesta n. 30-60 m NE. Lisäksi tiedetään, että v. 1918 alussa koulun pihassa sijaitsi tykkiasema (Harjula 1992, 55).

Kohteesta 90 m ENE, koulun toisella puolella, Pispalanharju -nimisen kadun NE-puolella olevan talon nro 48 alla on paikallisten asukkaiden (mm. Tarmo Sillman, puh. 2226364) kertoman mukaan havaittu vuosikymmeniä sitten rakennustöiden yhteydessä "bunkkeri" tai "tunneli". Inventoinnin yhteydessä päästiin tarkastamaan osa talon kellaritiloista, joissa ei havaittu mitään linnoituksiin viittaavaa. Talo on peruskorjattu v. 1984-87. Kellarikerroksen pohja on betonivalua.

Kohteesta 40-45 m N, kahden talon välisellä rinteellä, tontilla nro 22 sijaitseva betonirakenne on talon perustuksen ja siihen liittyvän betonikellarin jäännös, joka ei liity linnoituksiin eikä ole kiinteä muinaisjäännös.

Negatiivit

15, 16

Digitaalikuvat

DSCN0346.JPG-DSCN0367.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0347.JPG Pispán koulu. Rakenne 1. Koillisesta. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0348.JPG Pispán koulu. Rakenne 1:n sisätilaa. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0349.JPG Pispán koulu. Rakenne 1:n sisätilaa. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0353.JPG Pispán koulu. Rakenne 1. Aukko SW-seinässä. Lounaasta. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0354.JPG Pispán koulu. Rakenne 1. Kaakosta. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0355.JPG Pispán koulu. Rakenne 2. Kaakosta. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0357.JPG Pispan koulu. Rakenne 2. Etelästä. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0360.JPG Pispan koulu. Rakenne 2:n sisätilaa. Etelästä. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0362.JPG Pispalan koulu. Rakenne 2. Pohjoisluoteesta. 12.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0363.JPG Pispalan koulu. Rakenne 2. Koillisesta. 12.5.2008, Vadim Adel.

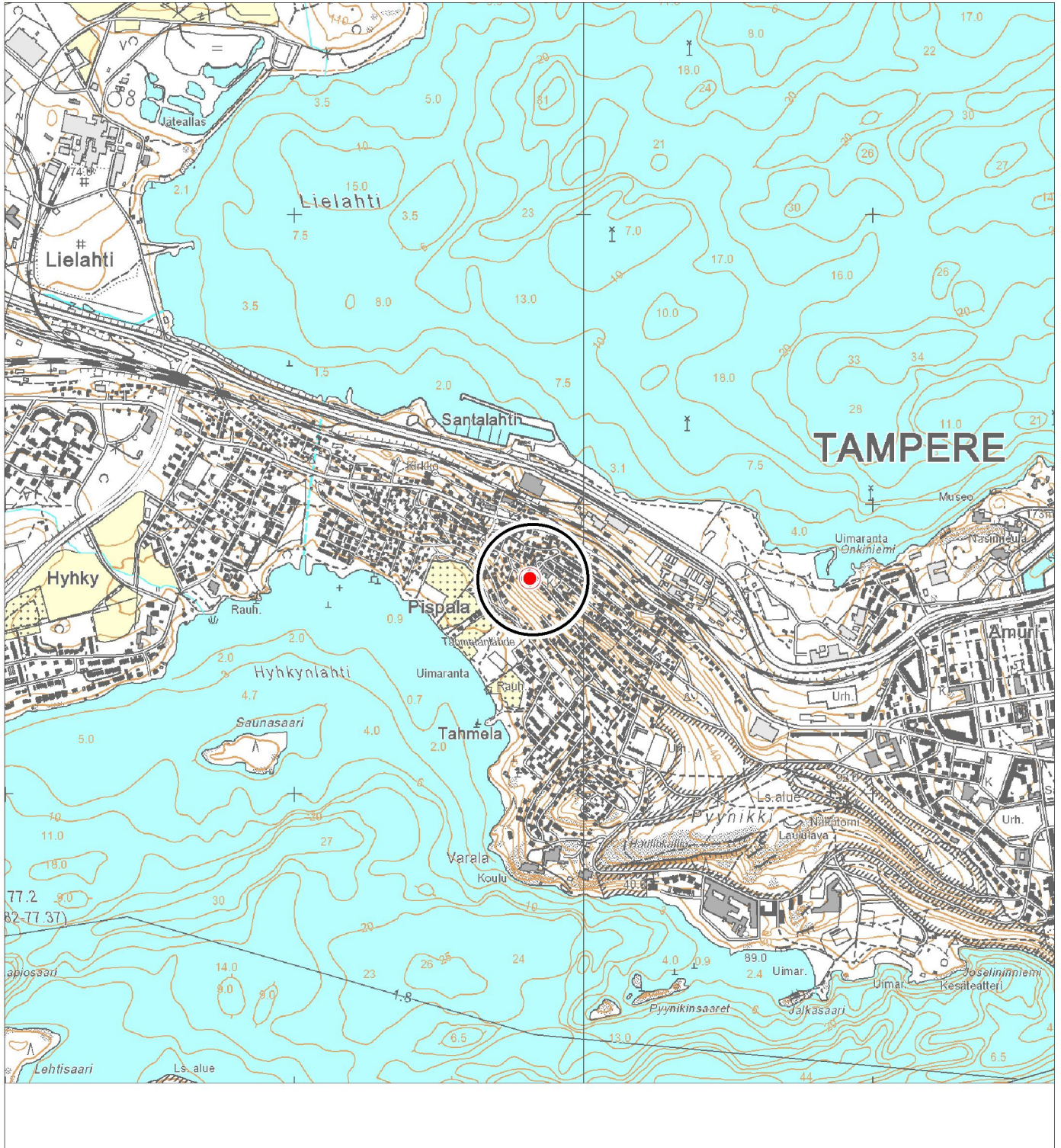

DSCN0366.JPG Pispalan koulu. Rakenne 3. Länneestä. 13.5.2008, Vadim Adel.

8. Pispalan koulu, historiallisia puolustusvarustuksia

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

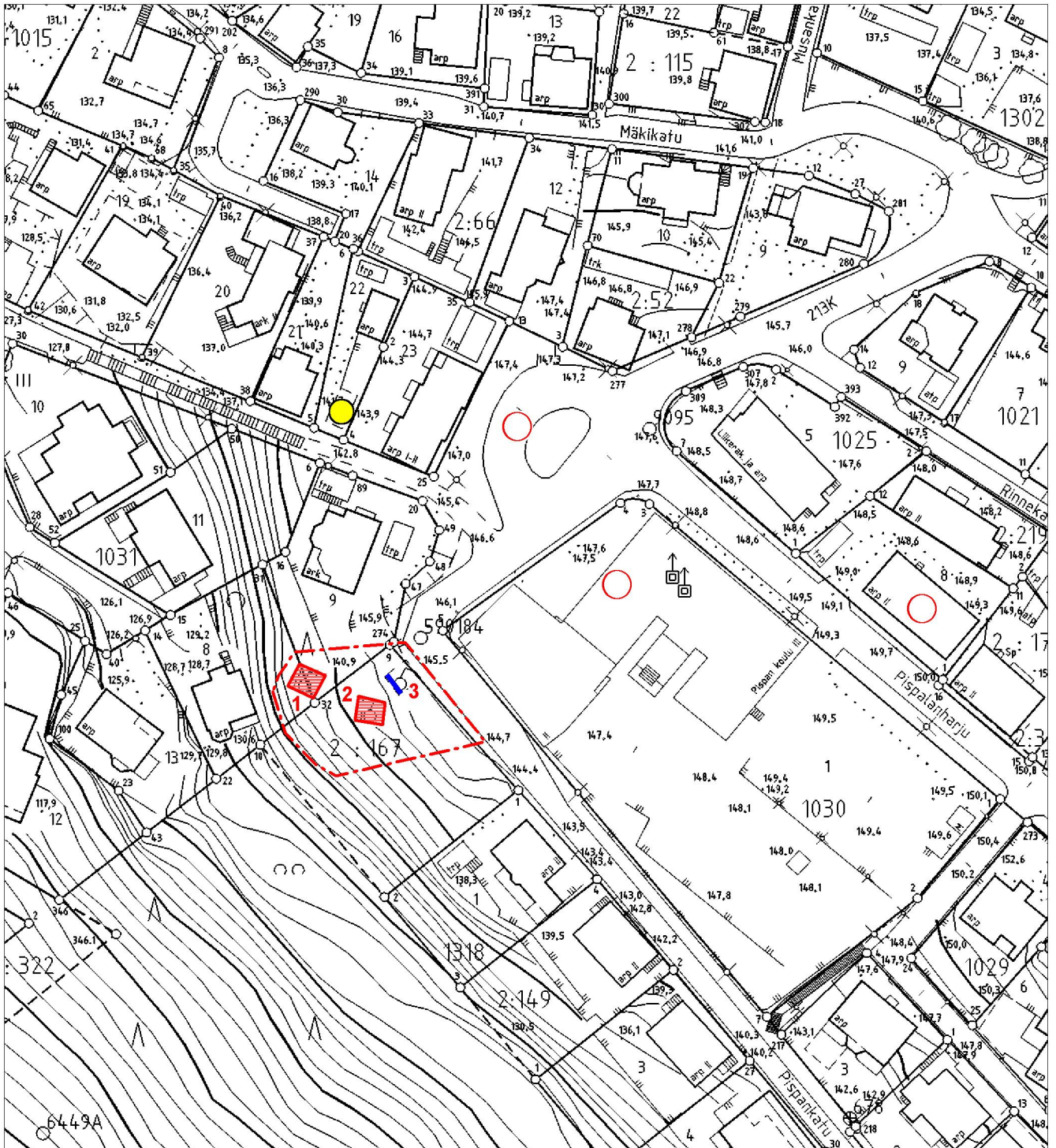
● kiinteä muinaisjäänös

P = 6826 115 - 6826 135
I = 3325 095 - 3325 130
Z = 136- 145

8. Pispan koulu

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

betoninen linnoituslaite	betonirakenne	ehdotettu suoja-alueen rajaus
tuhoutuneen linnoituslaitteen arvioitu sijainti	muu kohde	

9. Susikolunpuisto

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Susikolunpuisto
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	9
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset
MJ-tyypin tarkenne	vallit, taistelukaivannot
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1915-1917
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 630
X2-koordinaatti	6821 708
Y1-koordinaatti	2484 813
Y2-koordinaatti	2484 880
Z1-koordinaatti	0115
Z2-koordinaatti	0129
P1-koordinaatti	6826 002
P2-koordinaatti	6826 083
I1-koordinaatti	3325 106
I2-koordinaatti	3325 170
Koordinaattiselite	Näkyvissä olevien puolustusvarustusten ääripisteet, tarkkuus ± 3 m.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-600-2-324 /7
 Kiinteistönimi HARJUNPISPA
 Maanomistaja Tampereen kaupunki
 Osoite PL 487, 33101 Tampere
 Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 9. ja 12.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Pispalanharjun jyrkällä lounaisrinteellä, Pispalan koulun S-puolella, Vallikadun NW-päässä olevassa puistometsässä.

Kohteen kuvaus

Rintamapuolen suojavallien ja niiden takana (N- tai NE-puolella) kulkevien kaivantojen muodostama n. 120 m pitkä linja kiemurtelee vaihtaen jyrkästi (45-120 asteessa) suuntaa 30-40 metrin välein. Maasta ja kivistä koostuva valli on monin paikoin varsin selkeä. Vallin leveys on pääasiassa 5-6 m, vaihteluväli 2-8 m. Vallin korkeus on 1-1,5 m, paikoin 2 m. Etenkin varustuslinjan SE-osassa vallirakenteissa todettiin paljon halkaisijaltaan n. 0,4-0,5 m olevia kiviä, jotka paikoin muodostavat vallin yläosaan melko suorareunaisen latomuksen.

Hiekkaharjun jyrkkä rinne on hyvin eroosioherkkää, minkä vuoksi suojavallin takana oleva taisteluhauta onkin pääosin kulunut hyvin epämääräiseksi. Kaivannon nykyinen leveys on 3-4 m, syvyys 0,5-1 m. Sen pohjalle on monin paikoin kasaantunut kiviä, ilmeisesti sekä taisteluhaudan seinistä (seiniä tukeneet hirsirakenteet purettiin pääsääntöisesti pian sodan jälkeen) että ylempänä rinteellä ja harjun laella olevilta rakennuspaikoilta/pihoilta vyörinteitä. Muutama (4-5 kpl) mahdollinen tulipesäkkeen paikka on kuitenkin vielä hahmotettavissa. Varustuksen N-S-suuntaisessa keskiosassa on todennäköisesti ollut 3 tai 4 länteen suunnattua, traverssien erottamaa tulinäkemää. Yksi suhteellisen selkeä, todennäköisesti tulinäkemäksi tulkittava haudan uloke on varustuslinjan NW-osassa, kapealla tasanteella, ja on suunnattu lounaaseen, alarinteeseen.

Varustuslinjan SW-kulman juurella ja linjan itäkulmalla todettiin useita betonin kappaleita, joista osa on selvästi peräisin suorakulmaisesta rakenteesta. Betoni näyttää melko vanhalta. Mahdollisia betonisia linnoituslaitteita (esim. konekivääriaseamia) on voinut sijaita esim. puolustuslinjan SW-kulmassa ja linjan NE-puolella, rinteiden yläosassa olevilla tonteilla.

Havaintomahdollisuudet

Huonot suurten korkeuserojen ja kasvillisuuden takia.

Kohteen laajuus

n. 100 m (NW-SE) x 40 m, rajauksen perusteena ovat näkyvät rakenteet.

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttaan (1:1000) merkityn rajauksen mukaan.

Luokitusehdotus

Luokka 2. Osittain säilyneitä 1. maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia. Myös kohteen alkuperäinen ympäristö (metsä) on osittain säilynyt. Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikantaminen ja niiden säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Näkyvien rakenteiden kartoitus takymetrin avulla. Kohteen rajauksen tarkentaminen. Kaikkien kohteeseen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikantaminen ja niiden säilyneisyyden selvittäminen vaatii kuitenkin kaivaus-, maatulka- tms. tutkimuksia. Lisätietoja niiden sijainnista ja funktiosta voi saada myös jatkamalla arkistotutkimuksia. Kohde vaatii myös hoitoa.

Lähistön kohteet

Kohde 8, Pispalan koulu (1.ms aikaisia linnoituksia).

Lisätietoja

Louhivaaran (1999, 227) mukaan vallitukset ovat alunperin jatkuneet Tahmelan rantaan eli osittain säilyneestä/kartoitetusta kohteesta etelään.

Negatiivit

13, 14

Digitaalikuvat

DSCN0328.JPG-DSCN0345.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0328.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0335.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0338.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0339.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0342.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0341.JPG Susikolonpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.2008

DSCN0340.JPG Susikolonpuisto. Betonisen rakenteen osa. 12.5.2008, Vadim Adel.

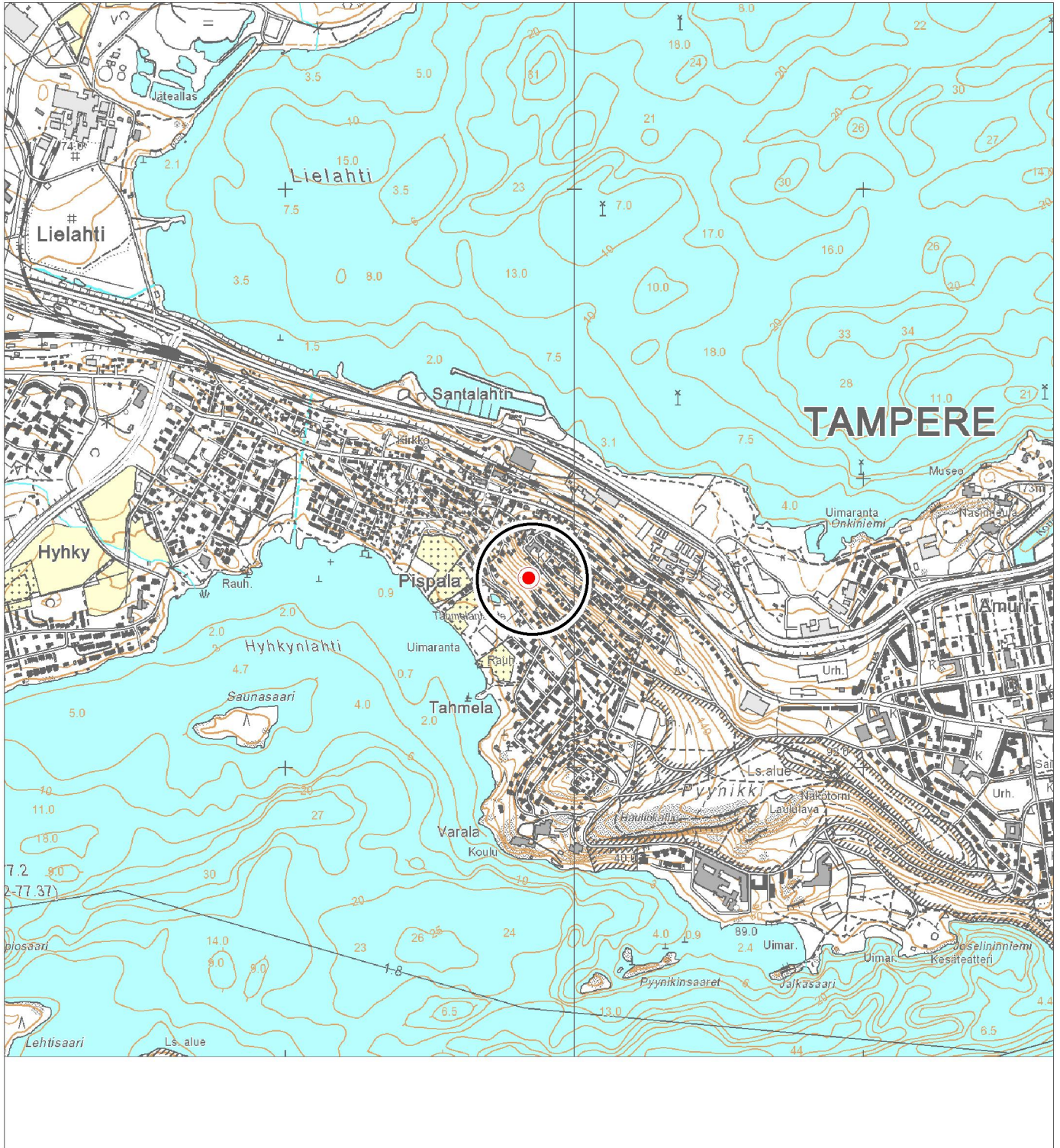

DSCN0344.JPG Susikolonpuisto. Betonirakenteen kappaleita. 12.5.2008, Vadim Adel.

9. Susikolunpuisto, historiallisia puolustusvarustuksia

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

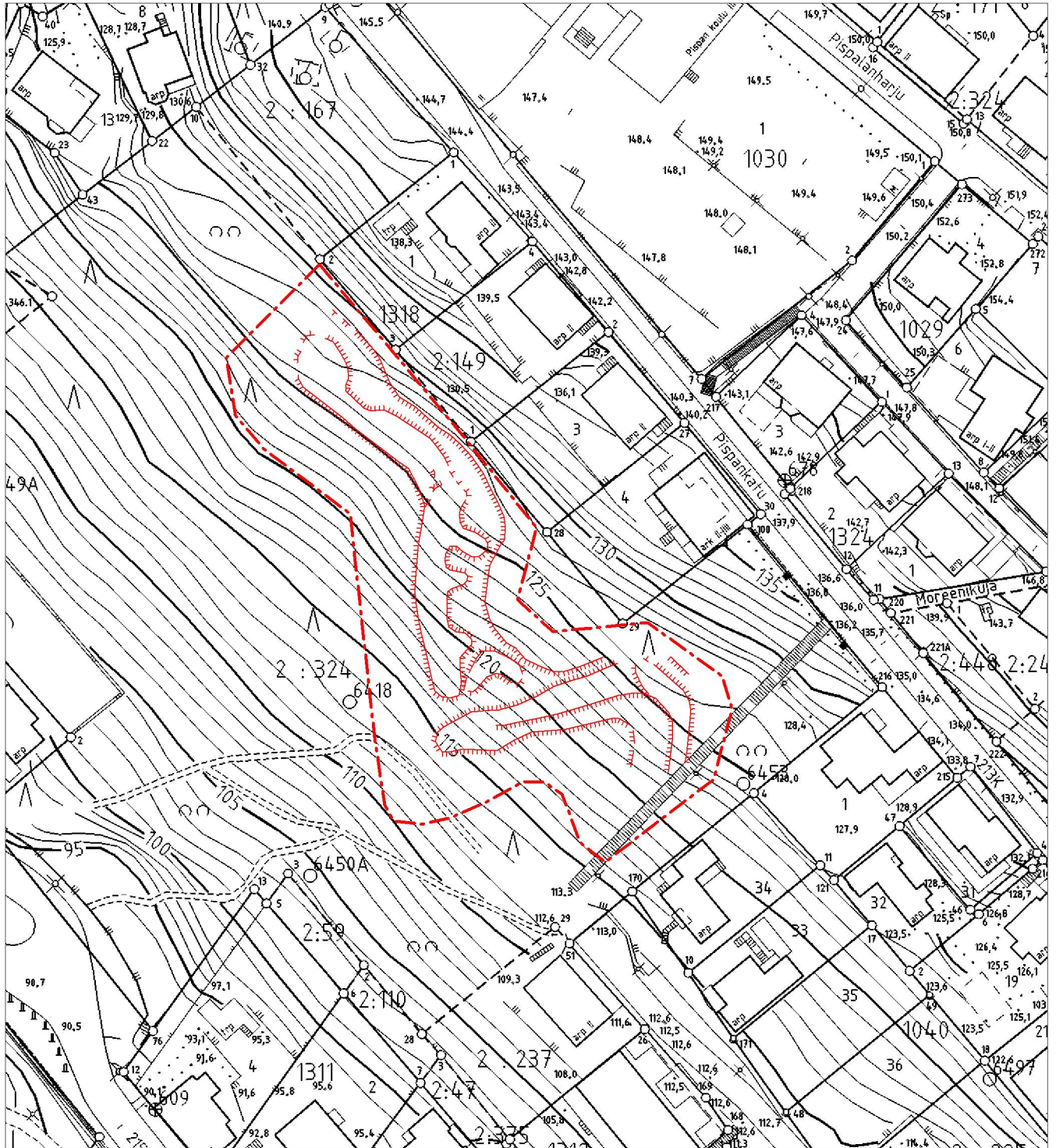
● kiinteä muinaisjäännös

P = 6826 002 - 6826 083
I = 3325 106 - 3325 170
Z = 115 -129

9. Susikolonpuisto

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

 kiven- ja maansekaisen vallin tai kaivannon reuna

 ehdotettu suoja-alueen raja

10. Pispalanharju

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Pispalanharju
Muinaisjännöstunnus	1000006152
Inventointinumero	10
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset
MJ-tyypin tarkenne	suoja huoneet, konekivääri asemat
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1915-1917
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	5
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 615
X2-koordinaatti	6821 690
Y1-koordinaatti	2484 960
Y2-koordinaatti	2485 040
Z1-koordinaatti	0155
Z2-koordinaatti	0160
P1-koordinaatti	6825 985
P2-koordinaatti	6826 060
I1-koordinaatti	3325 250
I2-koordinaatti	3325 335
Koordinaattiselite	Mj-alueen likimääräinen raja 5 m:n tarkkuudella (ääripisteet).

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-213-1024-10

Kiinteistönimi

Maanomistaja Asunto Oy Tampereen Pispalanharju 36

Osoite Pispalanharju 36, 33250 Tampere

Lisätietoja Mj-alueen N-reunaa (alakohde 2:n NW-osa)

Kiinteistötunnus 837-213-1024-8

Kiinteistönimi

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Osoite PL 487, 33101 Tampere

Lisätietoja Mj-alueen NE-reunaa (alakohde 1).

Kiinteistötunnus 837-213-1306-1

Kiinteistönimi

Maanomistaja Peltola, Sirkka-Liisa ja Salo, Heikki Jari

Osoite Pispalanharju 31 as 1, 33250 Tampere

Lisätietoja Mj-alueen SE-reuna (alakohde 5).

Kiinteistötunnus 837-600-2-229

Kiinteistönimi Pohjoisrinne

Maanomistaja Asunto Oy Pohjoisrinne

Osoite Pispalanharju 34, 33250 Tampere

Lisätietoja Mj-alueen NE-reunaa (alakohde 2:n SE-osa).

Kiinteistötunnus 837-600-2-324 /18

Kiinteistönimi HARJUNPISPA

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Osoite PL 487, 33101 Tampere

Lisätietoja Mj-alueen suurin osa.

Tutkimukset

Tark. Vadim Adel 2001

Valv. Ulla Lähdesmäki 2008

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 13.-15. ja 20.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Tampereen Ylä-Pispalan kaupunginosassa, Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä kannaksella kulkevan Pispalanharjun laella, NW-SE-suuntaisen Pispalanharju -nimisen kadun molemmin puolin. Etäisyys Pyhäjärven rannalta on 0,5 km, Näsijärveltä 0,4 km, Pispalan valtatiestä 0,2 km SW, Pyynikin näkötorresta 1,1 km NW. Kadun SW-puolella olevalta "Pyykkimetsän" puistolta avautuu hyvin laaja näköala Pyhäjärvelle.

Kohteen kuvaus

Pispalanharjun laella sijaitsevat puolustusvarustukset kuuluvat Pispalaan v. 1915-1917 rakennettuun laajaan linnoitusjärjestelmään, joka on pääosin tuhoutunut uudisrakentamisessa. Pispalanharjun muinaisjäännösalueelta on havaintoja tai tietoja linnoituslaitteista viidestä eri kohdasta:

1. Pispalanharju 32. Paikallisten asukkaiden kertomusten perusteella paikannettu betoninen rakenne, todennäköisesti v. 1915-1917 rakennettu suojuhuone tai konekivääriasema. Kohde sijaitsee 25 x 20 m kokoisen tontin W-osassa, talon NW-puolella olevalla n. 10 x 10 m laajuisella tasanteella, entisellä parkkipaikalla. Kertomusten mukaan "bunkkerin" tasainen betonikatto on (osittain?) romahtanut, minkä jälkeen rakennelma on peitetty maalla ja sen päälle tehty parkkipaikka. Sisäänpääsy "bunkkeriin" olisi ollut talon alla tai pihassa. Kerrotaan myös, että "bunkkerin" betonikatossa on ollut peltiluukku (?) (Adel 2001).

Inventoinnin yhteydessä paikalle kaivettiin kolme koekuoppaa. Yhdestä koekuopasta (kk 7) löydettiin NW-SE-suuntaisen betonirakenteen jäännös (ks. Koekuopat). Talon kellarissa ei havaittu mitään linnoituksiin liittyvää.

2. Pispalanharju 34. Talon kellarikerroksessa, tilan SW-kulmassa sijaitsee betonirakenne, suojuhuoneen tai tuliaseman S-seinän ja katon osa. Näkyvissä olevan rakenteen osan mitat ovat 1,5 x 1,4 m, korkeus 1 m. Katon paksuus on 35-40 cm, sen ala- eli sisäpinnassa on W-E-suuntaisia, hirsistä jääneitä painanteita (samanlaisia, kuin kohteiden Pispalan koulu ja Mäkikatu 43 konekivääriasemissa). Seinän paksuus on 40 cm. Rakenne jatkuu talon perustusten sisään ja ulkopuolelle n. 2 m WSW ja ainakin 3 m NW, joten sen kokonaismitat ovat arviolta n. 3,5 x 4,5 m; suuntaus NW-SE. Rakenteen ja kellaritilan katon väli on n. 30 cm. Rakenteen yläreunasta kellarin vanhaan lattiaan on 1,1-1,3 m. Rakenne on vähän kallistunut koilliseenpäin, samoin vanha lattiapinta (inventoinnin aikana kellarissa oli tekeillä remontti, jonka yhteydessä oli tarkoitus mm. betonoida lattiat; tämä vuoksi maalattiaa oli kaivettu 30-40 cm syvyydelle). Rakenteen sisätila on osittain täytetty soralla ja aukko sen NE-sivulla 20-40 cm kokoisilla kivillä (mahdollisesti kellariremontin aikana). Kellarikerroksen katto on suunnilleen samalla korkeustasolla ulkopuolisen maanpinnan kanssa.

3. 1960-luvulla julkaistussa kuvassa **Pyykkimetsä**-nimisen puiston NW-osassa näkyy "betonibunkkerin" katto (Taive 1964, 200). Olavi Laineen (synt. 1934, asunut sittemmin puretussa talossa Pispalanharju 39 vuoteen 1943 saakka) mukaan paikalla on ollut samanlainen "betonikansi", kuin Pispalan koulun konekivääriasemissa. Rakenteessa "oli jonkinlainen syvennys betonireunan jälkeen, jonne heitettiin kaikenlaista rojua sen täyttämiseksi. Nythän se kohta on täysin maisemoitu." (s-posti 30.10.2008).

Inventoinnin yhteydessä kuvan perusteella arvioidulle paikalle kaivettiin neljä koekuoppaa. Yhdestä koekuopasta (kk 4) löydettiin betonirakenteen jäännös. Kyseessä on mahdollisesti samanlainen konekivääriasema kuin Pispalan koulun ja Mäkikatu 43:n kohteissa, länteen suunnattu (ks. Koekuopat).

4. Paikallisasukkaiden kertoman mukaan em. paikan itäpuolella, puiston N-osassa, keinun kohdalla on vielä 1960-luvulla ollut näkyvissä betoninen "laatta", todennäköisesti siis suojuhuoneen tai tuliaseman katto. Siitä on johtanut yksi käytävä tai "tunneli" (katettu yhdyshauta) koilliseen, tien alle ja sen toiselle puolelle, ilmeisesti Pispalanharju 34:n alla olevaan "bunkkeriin". Toinen käytävä johdi länteen, todennäköisesti siis vanhassa valokuvassa esiintyvään linnoituslaitteeseen.

"Pyykkimetsässä", etenkin puiston SW-reunalla on näkyvissä muutamia epämääräisiä maakumpareita, mahdollisesti suojavallien ja tuliasemien jäännöksiä.

5. Pispalanharju 31. Talon ja kadun välissä on Kalle Kivelän kertoman mukaan sijainnut hirsistä rakennettu, n. 6 m (?) syvä keskuskorsu, johon on liittynyt useita "sivukäytäviä" ja harjun rinteille johtavia juokshautoja. Yksi yhdyshautoista on johtanut Pispalanharju 32:n "bunkkerille" (Adel 2001). Heleniuksen mukaan "bunkkeri" oli rakennettu pyöreistä hirsistä, mutta sen katto oli sementtiä. "Se oli niin korkea, että mies pystyi suorana seisomaan. Seinänvieriä kiersivät laverit. ... bunkkerin päällä oli pärekatto. Santamäki oli rakentanut talonsa välittömästi venäläisten lähdön jälkeen ja se oli valmistunut 1916. Keväällä 1918 talon ostivat Kalle ja Impi Kivelä. Kivelä ryhtyi heti os-

ton jälkeen purkamaan bunkkeria, kasasi hirret pihamaalle ja peitti montun kivien ja mullan sekoituksella. Hirret Kivelä käytti talonsa laajennukseen" (Helenius 2001, 148-149) eli talon SE-osan rakentamiseen.

Puretun korsun sijainti arvioitiin Heleniuksen julkaisemien vanhojen kuvien perusteella. Korsuun liittyvien yhdyshautojen tarkasta sijainnista ja kunnosta ei ole tietoa.

Maaliskuussa 2008 maakuntamuseo teki tontin SE-reunalla talon remonttiin liittyvien kaivutöiden arkeologisen valvonnan (U. Lähdesmäki), jossa ei löydetty merkkejä muinaisjäännöksestä.

Talon nykyisen omistajan, Heikki Salon mukaan bunkkerin betonikatossa on ollut ratakiskoja, joita käytettiin myöhemmin saunan ja nyt puretun maakellarin rakentamisessa. Osa kiskoista on tallessa.

Havaintomahdollisuudet

Huonot.

Kohteen laajuus

Arvioitu potentiaalinen mj-alueen laajuus on n. 85 m (NW-SE) x 25-40 m. Kaikkien kohteeseen liittyvien, maanalaisten muinaisjäännösten sijainti ja laajuus eivät ole tiedossa. Laajuusarvion perusteena ovat havainnot ja dokumentit kiinteistä rakenteista, maaston topografia ja nykyisen maankäytön laatu.

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttaan (1:1000) merkityn rajauksen mukaisesti.

Luokitusehdotus

Luokka 2. Osittain säilyneitä 1. maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia. Kohteen tarkempi rajaus sekä kaikkien siihen kuuluvien rakenteiden sijainnin ja säilyneisyyden selvittäminen vaatii lisätutkimuksia (koekaivaukset, maatulka- tms. kartoitus).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uuden asemakaavan laatiminen on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kohteen rajauksen tarkentaminen, kaikkien siihen sisältyneiden linnoituslaitteiden paikantaminen ja niiden säilyneisyyden selvittäminen kenttätutkimuksin. Lisätietoja niiden sijainnista ja funktiosta voi saada myös jatkamalla arkistotutkimuksia.

Lähistön kohteet

Kohteet 8 ja 9, 1. ms aikaisia linnoituslaitteita.

Koekuopat**"PYYKKIMETSÄN" PUISTO**Koekuoppa 1

Sijainti: kk 2:stä 3,8 m NW, hyvin loivalla länsirinteellä.

Mitat: 60 x 60 cm

Stratigrafia ja löydöt: harmaa hiekka (täyttömaa) 0-23 cm; musta/tummanharmaa, hiekkansekainen multa, josta moderneja löytöjä (tiiltä, lasia, naula), 23-70 cm; tummankeltainen pohjasora, jossa 5-10 cm kokoisia kiviä, 70-75 cm.

Koekuoppa 2

Sijainti: kk 1:stä 3,8 m SE, lehtikuusesta 3,3 m NW, toisesta puusta 6,9 m S, n. 5 m tontin rajasta NE, tasaisella maalla.

Mitat: 60 x 60 cm

Stratigrafia ja löydöt: harmaa hiekkamulta 0-30 cm; ruskeantummanharmaa/ruskeanmusta hiekkamulta 30-70/80 cm (SE-reunalla jatkuu syvemmälle); tummankeltainen/vaaleanruskea sora 70-80 cm (N-osa). Kuopan NW-osassa sekoittunut, harmaankeltainen/-ruskea sora jatkuu syvemmälle. Mullasta ja sorasta löytyi modernia lasia, fajanssia, luuta, rautanauvoja ym. rautaromua (peltiä, kiinnitystarvikkeita).

Koekuoppa 3

Sijainti: kk 2:sta 2,5 m E, puusta 2,5 m N.

Mitat: 60 x 60 cm

Stratigrafia ja löydöt: harmaa hiekkamulta/hiekka 0-12 cm; vanha pintahumus 12-17 cm; harmaa hiekka/hiekkamulta 17-35 cm; vanha pintahumus 35-40 cm; vaalean- tai keskiruskea, mullansekainen sora, josta jonkin verran moderneja löytöjä: tiiltä, nauvoja ym. rautaesineitä, luuta, lasia, 40-85 cm (jatkuu).

Koekuoppa 4

Sijainti: nurmikolla, tasaisella maalla, lehtikuusesta 5,1 m N, toisesta 4,6 m SSE, koivusta 8,4 m SW.

Mitat: 60 x 60 cm, SW-NE-NW-SE-suuntainen.

Stratigrafia ja löydöt: ruskeantummanharmaa hiekkamulta 0-16/18 cm; harmaanvaaleanruskea hiekka 16/18-57/58 cm; vaaleanharmaa, melko tiivis, osittain saven sekainen sora/hiekka, jossa vähän lahonnutta puuta, tiiltä, nauvoja, 57/58-80/85 cm; muuttuu puhtaammaksi, pehmeäksi hiekaksi. Rakenteet: betonirakenne tuli vastaan koekuopan keskiosassa n. 55 cm syvyydessä. Kuopan itäosassa oli suhteellisen tasaista rakenteen pintaa (katto?), josta kuitenkin pisti esiin n. 5 cm kokoisia kiviä (osa niistä oli jo irronnut); W-osassa rakenteen pinta laski n. 45 asteen kulmaan (samanlainen "lippa" kuin Pispalan koulun ja Mäkikatu 43:n rakenteissa?), minkä perusteella voi olettaa, että rakenne on todennäköisesti ollut W-E-suuntainen. Rakenne jatkui koekuopan W- ja S-kulmiin sekä NE-profiiliin, mutta näytti osittain rikotulta. Kuopan E-kulmaan tuli kaivettaessa n. 1,2 m syvä reikä, joka jatkui kuopan ulkopuolelle, mikä viittaa osittain täyttämättä jääneeseen maanalaiseen tilaan. Koekuopan N-kulmassa linjakeppi upposi täyttöhiekkaan n. 1 m syvyyteen asti.

PISPALANHARJU 32 Koekuoppa 5

Sijainti (S-kulma): tasaisella pihamaalla, tontin W-kulmassa, sen SW-rajasta (aidasta) 2 m, NW-rajasta 3 m.

Mitat: 60 x 60 cm, SW-NE-NW-SE-suuntainen.

Stratigrafia ja löydöt: pintaturve 0-5 cm; harmaa, mullansekainen sora 5-20 cm; ruskeantumman-

harmaa, soransekainen multa, jossa paljon 5-40 cm kokoisia kiviä, 20-70 cm; keltainen hiekka/sora 70-75 cm. Moderneja löytöjä (fajanssia, nautoja, lasia, punasavikeramiikkaa).

Koekuoppa 6

Sijainti (S-kulma): tasaisella pihamaalla, 1,8 m kuistin NW-seinästä NW, SW-seinän linjasta 1,3 m NE, talon NE-seinän linjasta 2,2 m SW.

Mitat: 70 x 70 cm, SW-NE-NW-SE-suuntainen.

Stratigrafia ja löydöt: soransekainen humus 0-5 cm; vaalea sora 5-10/15 cm; harmaa/kellertävä, mullansekainen sora 10/15-40 cm; kivikerros (halk. 5-15 cm), kivien väleissä ruskeanharmaata, mullansekaista soraa, 40-50/60 cm; ruskeantummanharmaa, mullansekainen sora, josta vielä vähän moderneja löytöjä (nautoja, laastia), 50/60-85 cm.

Koekuoppa 7

Sijainti (S-kulma): tasaisella pihamaalla, kk 5:n ja 6:n välissä, 5,4 m kuistin W-kulmasta NW, 0,1 m kuistin SW-seinän linjasta NE, tontin rajasta/aidasta 4,7 m NE.

Mitat: 70 x 70 cm, SW-NE-NW-SE-suuntainen.

Stratigrafia ja löydöt: sora 0-20 cm; kuopan NE-osassa tummanharmaa hiekkamulta, josta moderneja nautoja, 20-60 cm.

Rakenteet: betonirakenne tuli vastaan koekuopan SW-osassa n. 30 cm leveydellä n. 20 cm:n syvyydessä ja jatkui koekuopan pohjaan saakka (60 cm). Koekuopassa oli todettavissa rakenteen melko tasaisen katon ja NE-seinän kulma.

Negatiivit

17, 18, 20-23, 26-28

Digitaalikuvat

DSCN0374.JPG-DSCN0381.JPG, DSCN0385.JPG-DSCN0398.JPG, DSCN0408.JPG-DSCN0415.JPG

Kartat

1:20 000, 1:1000

DSCN0378.JPG Pispalanharju, "Pyykkimetsän" keskiosa. Idästä. 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0380.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 31:n piha-alue. Koillisesta. 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0381.JPG Pispalanharju, "Pyykkimetsä". Pohjoisluoteesta. 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0386.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. Itäkoillisesta. 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0387.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenteen sisätilaa. 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0390.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. Idästä, 14.5.1008, Vadim Adel.

DSCN0397.JPG Pispalanharju, yleiskuva kohteesta 1 (Pispalanharju 32). Linjakeppi on koekuopassa 7. Ete-
lästä. 15.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0398.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 32. Betonirakenne koekuopassa 7. Idästä. 15.5.2008

DSCN0409.JPG Pispalanharju, "Pyykkimetsä", betonirakenteen paikka. Linjakeppi on kk 4:n N-kulmassa. Koillisesta. 20.5.2008, Vadim Adel.

Nämä tytöt seisovat bunkkerin katolla. Bunkkeri sijaitsee Pispalanharjun vesisäiliön lähellä kaupungin puistoksi varaamalla maalla.

Pispalanharju, Kohde 3. "Pyykkimetsän bunkkeri" vanhassa valokuvassa (Taive 1964).

DSCN0412.JPG Pispalanharju, "Pyykkimetsä", koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. Lännestä. 20.5.2008, Vadim Adel.

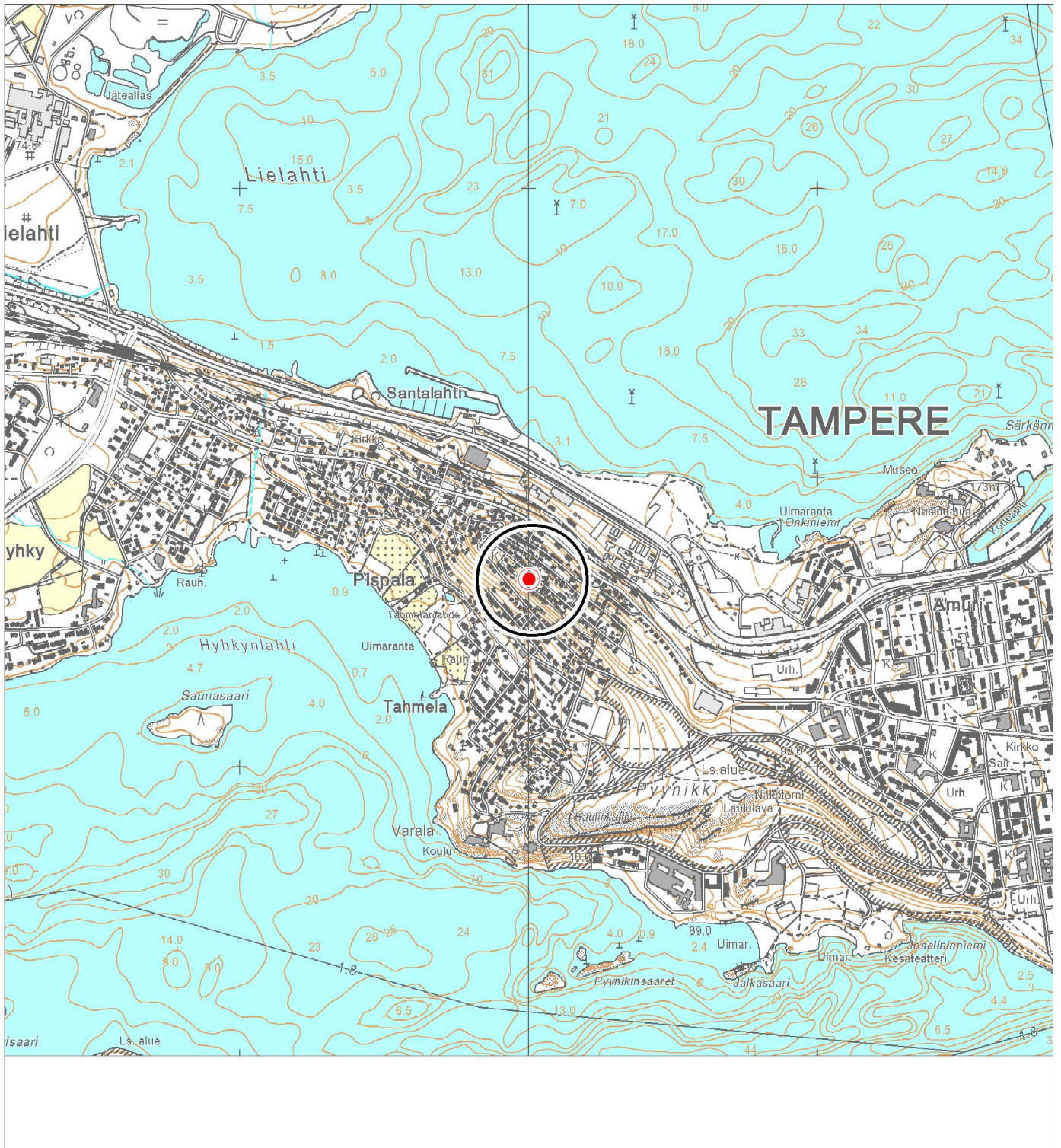

DSCN0414.JPG Pispalanharju, "Pyykkimetsä", koekuoppa 4:n lopetustaso. Yksityiskohta: piikkilankaa betonirakenteen osien välissä, koekuopan S-kulmassa. Etelälounaasta. 20.5.2008, Vadim Adel.

10. Pispalanharju, historiallisia puolustusvarustuksia

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

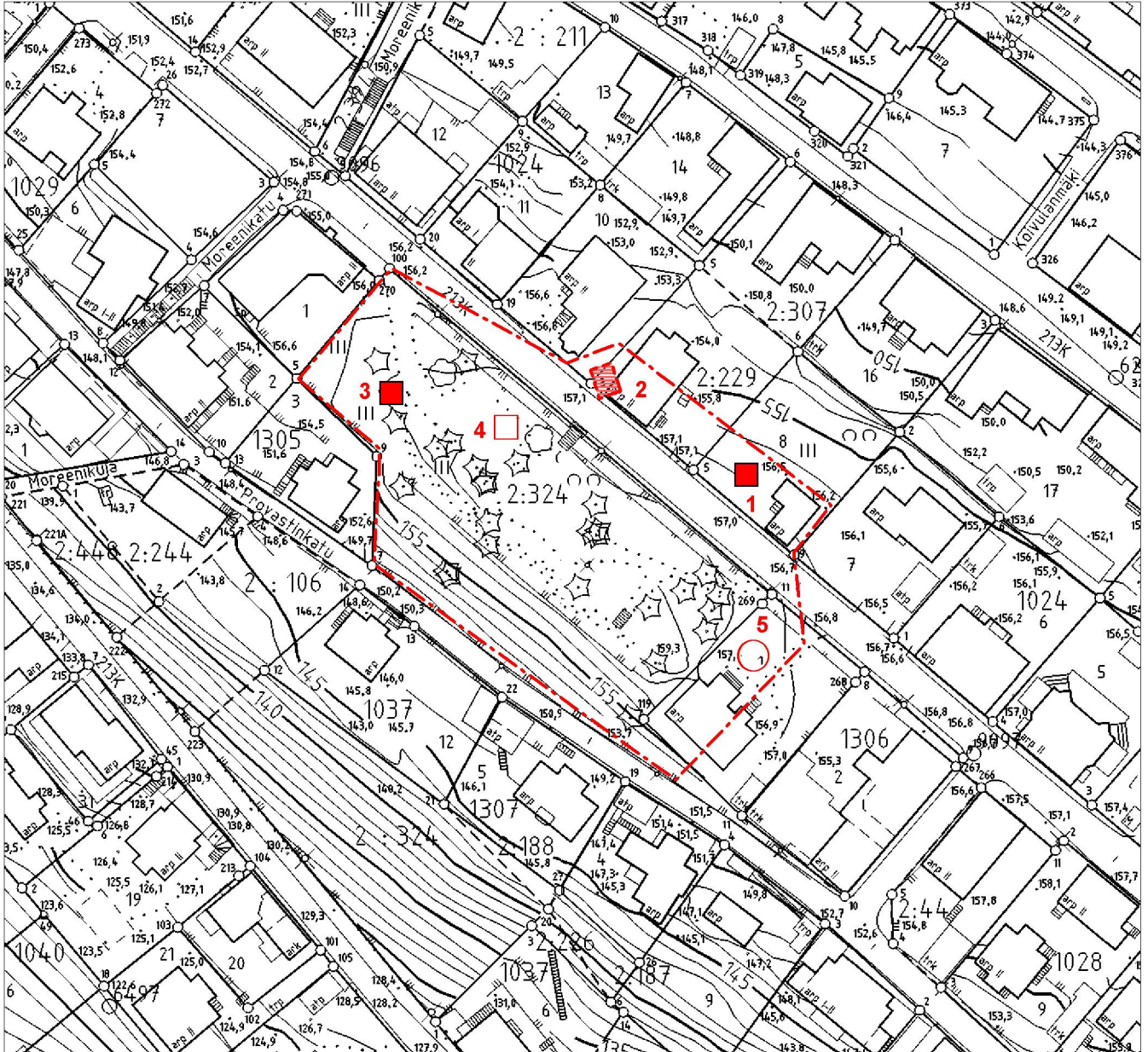
● kiinteä muinaisjäännös

P = 6825 985 - 6826 060
I = 3325 250 - 3325 335
Z = 156-159

10. Pispalanharju

Yleiskartta 1:1000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

 betoninen linnoituslaite

 tuhoutuneen linnoituslaitteen arvioitu sijainti

 betonirakenne koekuopassa

 mahdollinen linnoituslaitteen sijainti

 ehdotettu suoja-alueen rajaus

11. Pispalan pulteriaita

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala/Tampere
Kaupunginosa	Tahmela/Ylä-Pispala/Santalahti
Kohdenimi	Pispalan pulteriaita
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	11
MJ-tyyppi	kivirakenteet
MJ-tyypin tarkenne	kiviaidat, rajamerkit
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1905-1910
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	10
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6820 846
X2-koordinaatti	6821 580
Y1-koordinaatti	2485 025
Y2-koordinaatti	2485 378
Z1-koordinaatti	110
Z2-koordinaatti	157
P1-koordinaatti	6825 212
P2-koordinaatti	6825 929
I1-koordinaatti	3325 278
I2-koordinaatti	3325 666
Koordinaattiselite	Näkyvissä olevien rakenteiden ääripisteet, tarkkuus $\pm$ 2 m.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-213-1017-6

Kiinteistönimi

Maanomistaja Ängeslevä, Maritta Helena ja Tamminen, Jussi Olavi

Osoite Rajaportinkatu 1, 33250 Tampere

Lisätietoja Pispalan pulteriaidan NW-puoleista aluetta (harjun NE-rinteellä oleva, pitempi aidan osa).

- Kiinteistötunnus 837-213-9901-0
Kiinteistönimi Ylä-Pispalan kadut
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan korkeimmalla, harjun laella oleva osa.
- Kiinteistötunnus 837-215-1050-6
Kiinteistönimi
Maanomistaja Laaksosaari, Timo Juhani ja Aija Martta Katariina
Osoite Pyynikintie 63, 33240 TAMPERE
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan NW-puoleista aluetta (aidan kuudes osa lounaasta).
- Kiinteistötunnus 837-215-9901-0
Kiinteistönimi Tahmelan kadut
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan NW-puoleista aluetta (aidan pisin, rajalinjan mutkassa oleva osa).
- Kiinteistötunnus 837-215-9903-0
Kiinteistönimi Tahmelan puistot
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan NW-puoleista aluetta (aidan pisin, rajalinjan mutkassa oleva osa).
- Kiinteistötunnus 837-221-9903-0 /1
Kiinteistönimi Santalahden puistot
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan koillispäässä oleva kiven- ja maansekainen kumpare.
- Kiinteistötunnus 837-599-1-0
Kiinteistönimi Tammerkoski
Maanomistaja Tampereen kaupunki
Osoite PL 487, 33101 Tampere
Lisätietoja Pispalan pulteriaidan SE-puoleista aluetta.

Kiinteistötunnus 837-600-1-322 /3

Kiinteistönimi Provasti

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Osoite PL 487, 33101 Tampere

Lisätietoja Pispalan pulteriaidan NW-puoleista aluetta (pulteriaidan viisi eteläisintä osaa).

Tutkimukset

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 5.5.2008).

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ylä-Pispalan ja Tahmelan kaupunginosien SE-rajalla, Pispalanharjun SE-osassa.

Kohteen kuvaus

Vuosina 1905-1906 Pohjois-Pirkkalaan kuuluneen Pispalan kylän ja Tampereen kaupungin rajalle rakennettu kiviaita. Aidan on teettänyt Tampereen kaupunki työttömyystöinä. Paikalla oli aikaisemmin ollut riukuaita, joka oli pystytetty isojaossa vahvistetulle kylänrajalle v. 1758 (Helenius 2001, 12; Louhivaara 1999, 224). SW-NE-suuntainen rajalinja noudatti 1700-luvun alussa tai mahdollisesti jo 1600-luvun loppupuolella sovittua Pispalan kylän ja Tammerkosken kartanon välistä rajaa (Suvanto 1988, 173-174). Toisen lähteen mukaan kiviaita on rakennettu vasta vuonna 1910. Aidassa oli alunperin vain kaksi kulkuaukkoa, toinen Pispalanharjun päällä (ns. Rajaportti), toinen Tahmelassa (Harjula 1992, 85-87). Aita menetti merkityksensä, kun Pispalan alue liitettiin kaupunkiin v. 1937.

Aitaa on säilynyt 10 eri kohdassa vanhalla kylänrajan linjalla. Rakenteen säilyneisyysaste ja kunto niissä vaihtelee. Säilyneiden osien pituus vaihtelee 5-45 m välillä. Aidan leveys on keskimäärin 1-1,5 m, korkeus 0,5-1,5 m. Se on rakennettu pääosin melko suurikokoisista kivistä (halk. 0,5-1,0 m), mukana on myös pienempiä (20-50 cm kokoisia) kiviä. Parhaiten säilyneissä osissa on 3-5 kivikerrosta. Rakenne on osittain sammaloitunut; paikoin sen päällä kasvaa vesakkoa tai pensaita sekä sen juurella puita. Aidan jäännöksiksi tulkituista kohteista koillisin on n. 6 x 3 x 1 m kokoinen, SW-NE-suuntainen, kiven- ja maansekainen kumpare.

Havaintomahdollisuudet

Hyvät lukuunottamatta kohteen NE-päässä olevaa maansekaista kumpua.

Kohteen laajuus

Kohteen eri osien pituus vaihtelee 5-45 m välillä, leveys 1-1,5 m. Kohteen kokonaispituus (SW-päästä NE-päähän) on 0,8 km. Rajauksen perusteena ovat näkyvät rakenteet.

Ehdotus suoja-alueeksi

2 m aidan näkyvistä ulkoreunoista

Luokitusehdotus

Luokka 2. Osittain säilynyt, n. 100 v. vanha kahden kunnan välinen rajamerkki, joka noudattaa 1600-1700-luvun kylänrajaa.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uuden asemakaavan laatiminen on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kasvillisuuden raivaaminen rakenteiden päältä ja vierestä Museoviraston ohjauksella.

Lähistön kohteet

Kohde 10, Pispalanharju (1. ms aikaisia linnoituksia).

Negatiivit

1, 2

Digitaalikuvat

DSCN0271.JPG- DSCN0274.JPG, DSCN0416.JPG- DSCN0419.JPG

Kartat

1:20 000, 1:5000

DSCN0272.JPG Pispalan pulteriaitaa. 5.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0273.JPG Pispalan pulteriaitaa. 5.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0274.JPG Pispalan pulteriaitaa. 5.5.2008, Vadim Adel.

DSCN0417.JPG Pispalan pulteriaitaa. 20.5.2008, Vadim Adel.

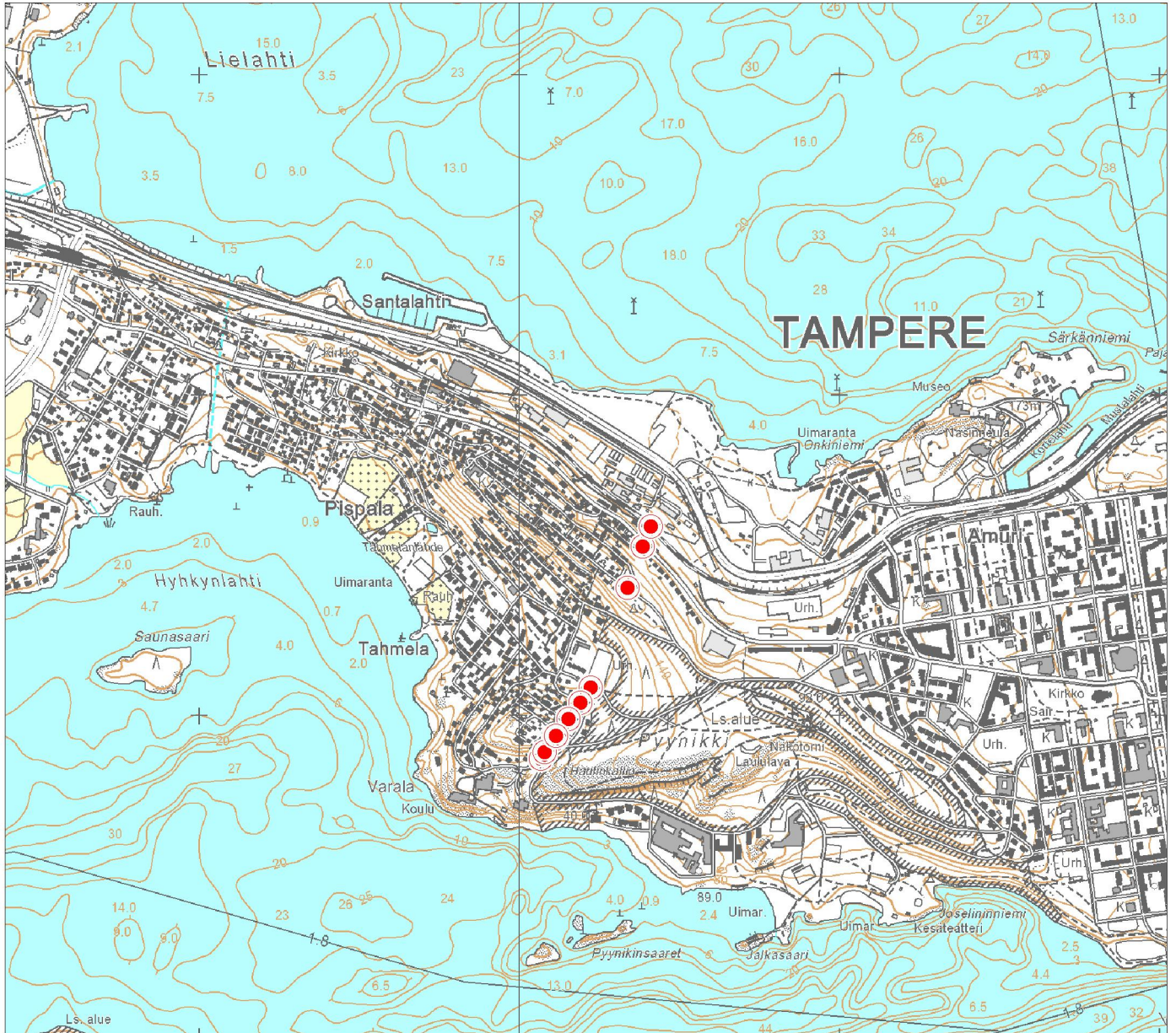

DSCN0419.JPG Pispalan pulteriaitaa. 20.5.2008, Vadim Adel.

11. Pispalan pulteriaita, historiallinen raja-aita

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● kiinteä muinaisjäännös

P = 6825 212 - 6825 929

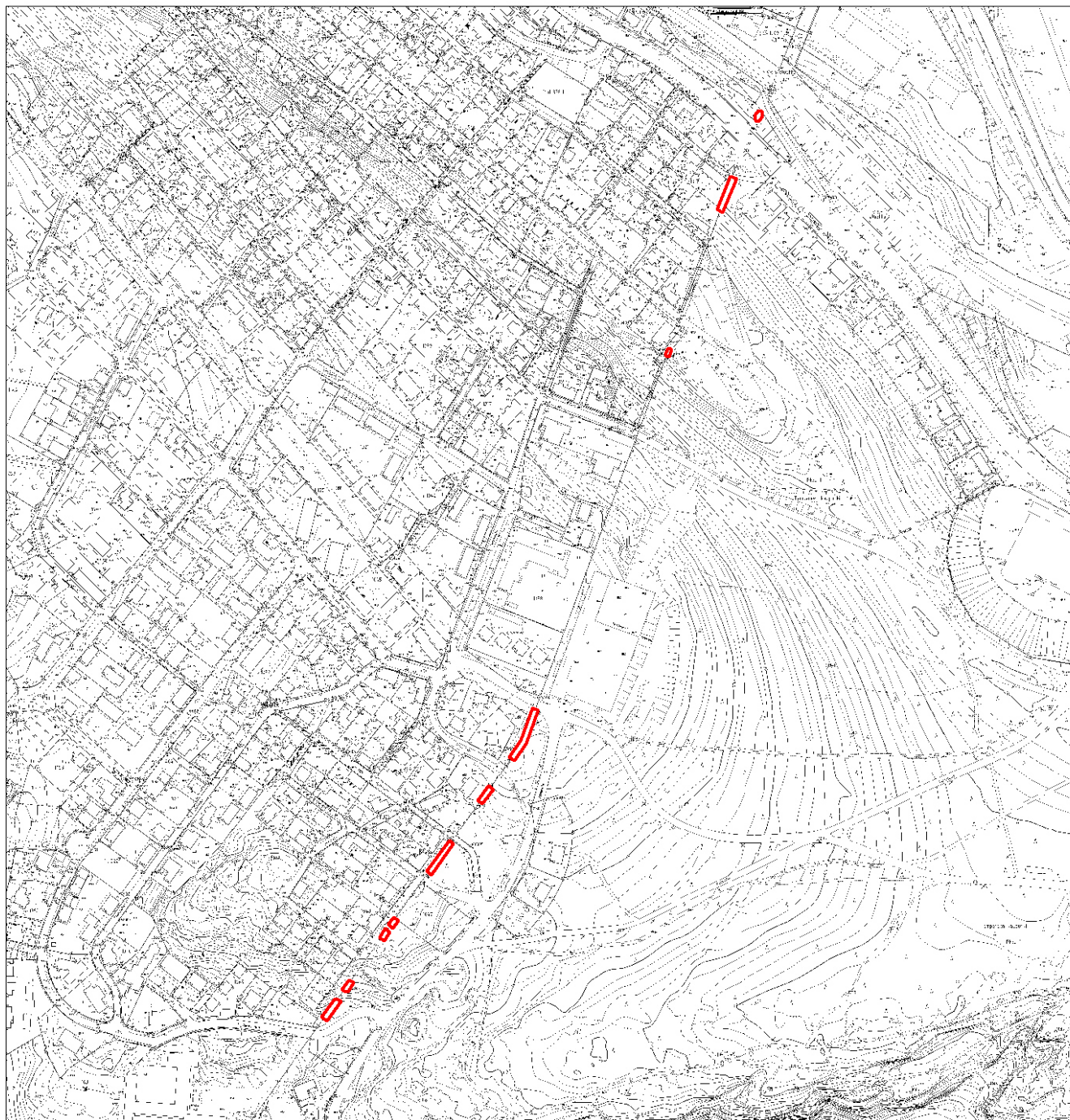
I = 3325 278 - 3325 666

Z = 110 - 157

11. Pispalan pulteriaita

Yleiskartta 1:5000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

 kiviaidan jäännös

MUUT KOHTEET

12. Provasti

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ala-Pispala
Kohdenimi	Provasti
Muinaisjännöstunnus	
Inventointinumero	12
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	
Ajoitus	rautakautinen
Selkeä ajoitus	ristiretkiaika?
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 990
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 120
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0092
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 395
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3324 425
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Mahdollinen löytöpaikan sijainti (talon pihan keskipiste).

Aiemmat löydöt

Soikea kupurasolki KM 23765, pronssia, rapukoristeinen. Löydetty vuosien 1908-1939 välillä, diar. 1987 (Rajala 1995, 260).

Tutkimukset

Inv. Teija Nurminen 1994 (Rajala 1995, 260, kohde 71).

Inv. Vadim Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 8.5.2008)

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ala-Pispalan kaupunginosassa, 0,4 km Pispalan kirkosta WSW, Näsijärven ja Pyhäjärven välisen kannaksen kapeimmalla kohdalla, harjun SW-rinteellä, Pyhäjärven rannasta 0,2 km NE, n. 40 m leveällä terassitasanteella, Pispalan kylän vanhalla tontilla (ks. kohde 1 Pispala).

Kohteen kuvaus

Löytöpaikka on mahdollisesti ollut v. 1908-1909 rakennetun asuintalon (os. Uittotunnelinkatu 9) puutarha, joka tunnettiin myös Provastin vanhana pihana. Varsinaisesti löydön teki Veikko Virtanen v. 1949 talonsa romulaatikosta (Rajala 1995, 260; Helenius 2001, 72-73). Inventoinnin yhteydessä talon pihassa tehdyssä pintapoiminnassa löydettiin tiilenpaloja sekä modernia fajanssia ja lasia. Ei merkkejä rautakautisesta muinaisjäännöksestä.

Havaintomahdollisuudet

Huonot.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Lähistön kohteet

Kohde 1 Pispala (Pispala), historiallinen kyläpaikka.

Pintapoiminta

Oletetulla löytöpaikalla, talon pihassa tehdyssä pintapoiminnassa löydettiin tiilenpaloja sekä modernia fajanssia ja lasia.

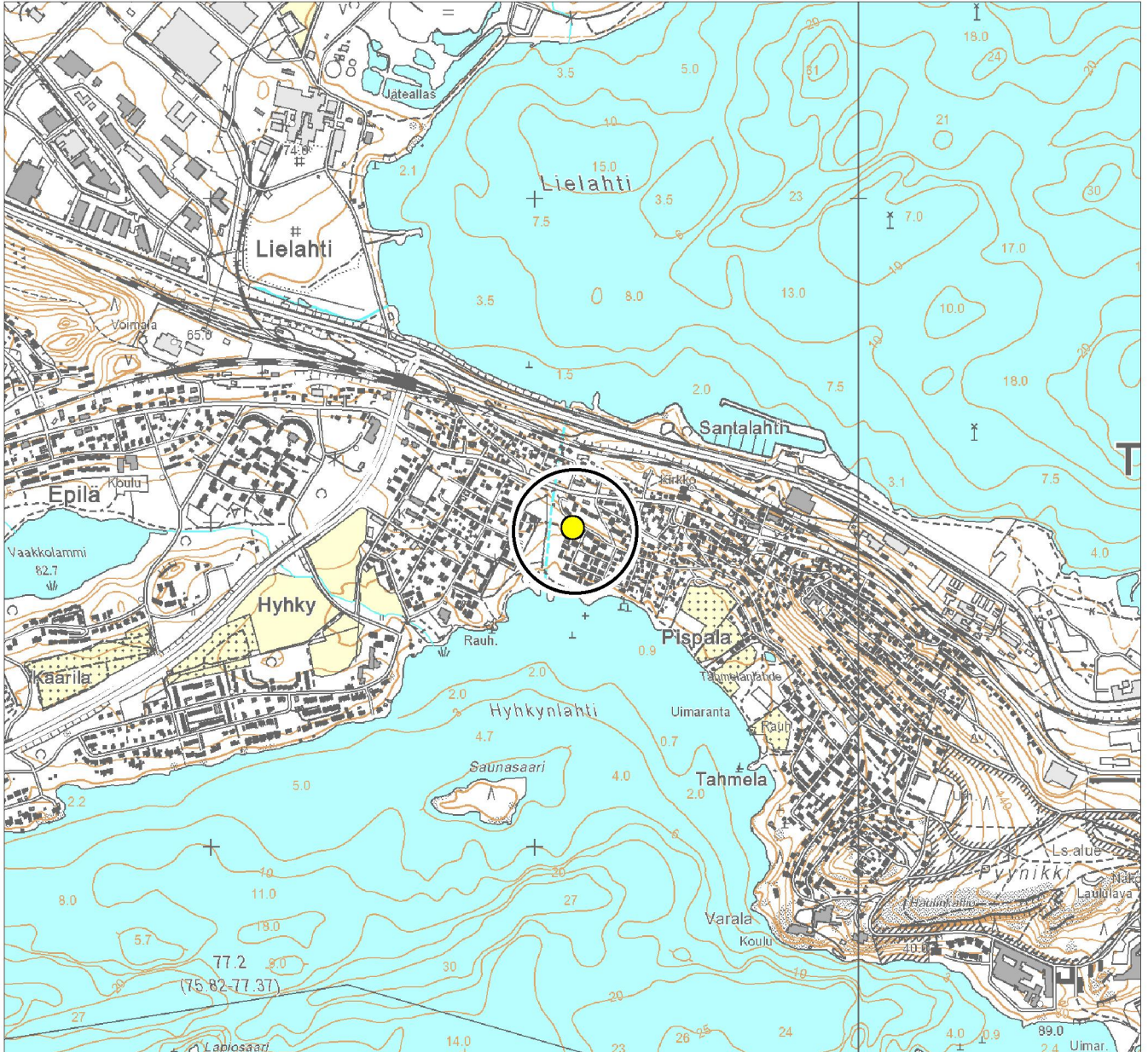
Kartat

1:20 000, 1:2000

12. Provasti, rautakautinen löytöpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

löytöpaikka

P = 6826 395

I = 3324 425

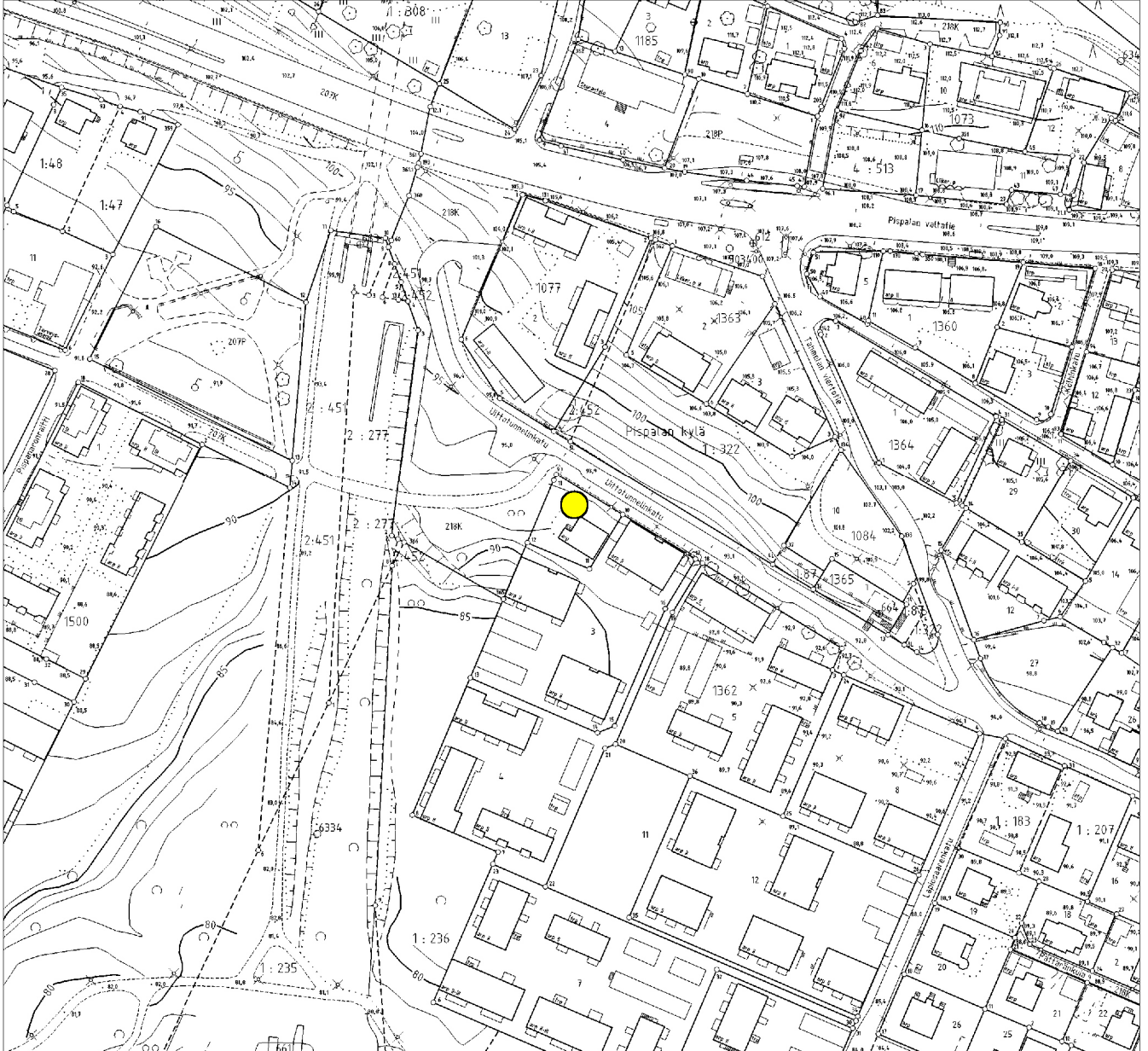
Z = 92

12. Provasti

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

arvioitu löytöpaikan sijainti

13. Pispalan sorakuoppa

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala/Hyhky
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Pispalan sorakuoppa
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	13
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	irtolöytöpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 820
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 650
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0103
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 205
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3324 950
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	mahdollinen löytöpaikan sijainti (tontin keskipiste)

Aiemmat löydöt

HM 160:1 oikokirves (kivitaltta). Diar. 1907. Löyt. Hugo Toimela Pispalan sorakuopasta. Paikallistamaton (Räty 1972, 59, nro 38; Rajala 1995, 16, 337; Salo 1988, 146).

Tutkimukset

Inv. J. Räty 1972

Inv. T. Nurminen 1994

Inv. V. Adel 2008 (tark. Vadim Adel & Teemu Tiainen 16.5.2008)

Kohteen kuvaus

V. 1972 inventoinnissa Pispalan valtatie varren soranottoaikoista ei tullut merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä (Räty 1972, 59, nro 38; Rajala 1995, 16, 337). U. Salon (1988, s. 146) mukaan mahdollinen löytöpaikka sijaitsee osoitteessa Kannaksenkatu 14. Paikka tarkastettiin v. 2008 inventoinnin yhteydessä. Ko. osoitteessa olevalla tontilla (1033-10) ei voi olettaa säilyneen muinaisjäännöksiä sillä tehtyjen mittavien rakennustöiden vuoksi. Paikalla sijaitsee uusi, 3-kerroksinen talo. Alunperin paikalla on todennäköisesti ollut melko jyrkkä rinne. Tontin SE-puolella, tontilla nro 1033-9 (Kannaksenkatu 12) maasto oli vähemmän muokattua, ja sinne, pihanurmikolle, talon N-puolelle tehtiin kaksi koekuoppaa. Koekuopista löydettiin muutama palaneen luun murunen. Varvoja merkkejä kivilautisesta asuinpaikasta tai muusta kiinteästä muinaisjäännöksestä ei löydetty.

Havaintomahdollisuudet

Huonot.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Asemakaava on vireillä.

Lähistön kohteet

Kohteet 7 ja 8, 1. ms aikaisia puolustusvarustuksia.

Koekuopat

Koekuoppa 1

Mitat: 40 x 40 cm

Stratigrafia: pintaturve 0-5 cm; ruskeanharmaa hiekkamulta, josta 1 rautanaula, 5-15 cm; puhdas vaalea (vaaleankeltainen/harmahtava), kova sora 15-20 cm.

Löydöt: muutama pieni palaneen luun pala kerrosrajasta, n. 15 cm:stä.

Koekuoppa 2

Mitat: 40 x 40 cm

Stratigrafia: pintaturve 0-5 cm; ruskehtavanharmaa hiekan ja saven sekainen multa 5-30 cm; puhdas, vaaleankeltainen/harmahtava sora 30-35 cm.

Löydöt: pieni palaneen luun pala n. 15 cm:stä.

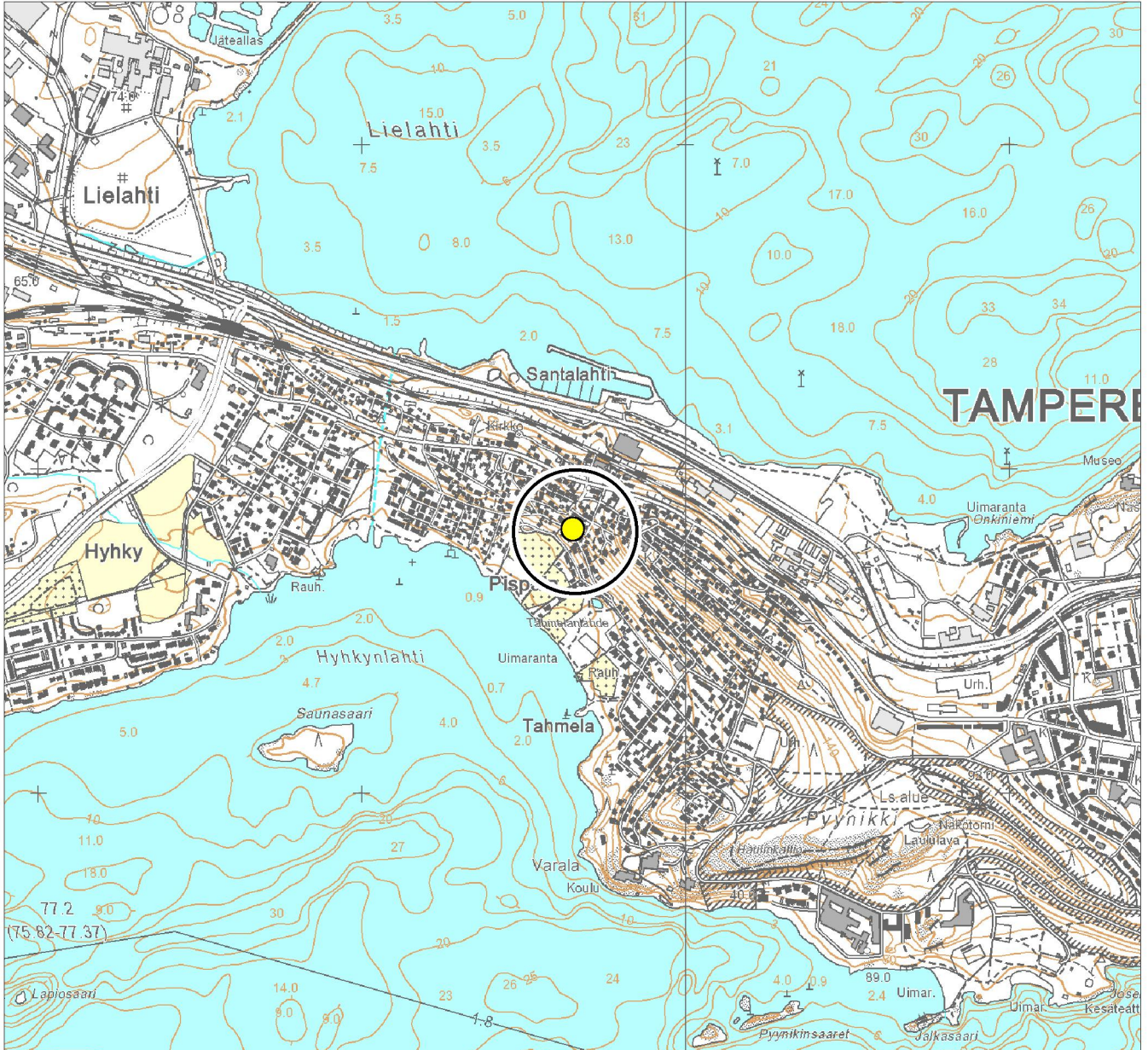
Kartat

1:20 000, 1:2000

13. Pispalan sorakuoppa, kivikautinen löytöpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● mahdollinen löytöpaikan sijainti

P = 6826 205

I = 3324 950

Z = 103

13. Pispalan sorakuoppa

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

mahdollinen löytöpaikan sijainti

14. Pispán pelto

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Tahmela
Kohdenimi	Pispán pelto
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	14
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	irtolöytöpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Selkeä ajoitus	kampakeraaminen aika
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 255
X2-koordinaatti	6821 570
Y1-koordinaatti	2484 615
Y2-koordinaatti	2484 815
Z1-koordinaatti	0078
Z2-koordinaatti	0083
P1-koordinaatti	6825 640
P2-koordinaatti	6825 950
I1-koordinaatti	3324 895
I2-koordinaatti	3325 095
Koordinaattiselite	Mahdollisen löytöalueen ääripisteet.

Aiemmat löydöt

HM 569:10 reikäkivi. Löyt. Pispán talon Tahmelán pellolta v. 1909, todennäköisesti rantapelloilta (Rajala 1995, 256). Tarkemmin paikallistamaton.

Tutkimukset

Inv. J. Rätty 1972

Inv. T. Nurminen 1994

Inv. V. Adel 2008

Kohteen kuvaus

Löytöpaikka on tarkemmin paikallistamaton. A. Erä-Eskon mukaan löytöpaikka on alava, kostea ja runsaasti lähteitä sisältävä mutainen pelto. Potentiaalinen löytöalue Tahmelan lähteen ympäristössä tarkastettiin v. 1994 inventoinnin yhteydessä löytämättä merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Todennäköisin löytöpaikka on Rajalan ja Nurmisen mukaan jossain Tahmelan lähteen ja uimaranan välissä, entisellä rantapellolla (Rajala 1995, 256). Vanhojen karttojen perusteella Pispalan talon peltoja ja niittyjä on ollut Tahmelassa lähteen eteläpuoleisella rantavyöhykkeellä. Topografialtaan potentiaalisimmat kohdat tarkastettiin v. 2008 inventoinnin yhteydessä. Alueelta ei löydetty merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

Havaintomahdollisuudet

Kohtuulliset.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Asemakaava on vireillä.

Lähistön kohteet

Kohde 6, uhrilähde ja myllynpaikka; kohde 16, kivikautinen irtolöytöpaikka.

Pintapöiminta

Ks. Kohteen kuvaus.

Lisätietoja

Salo 1988, 146.

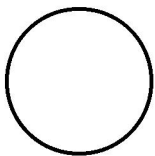
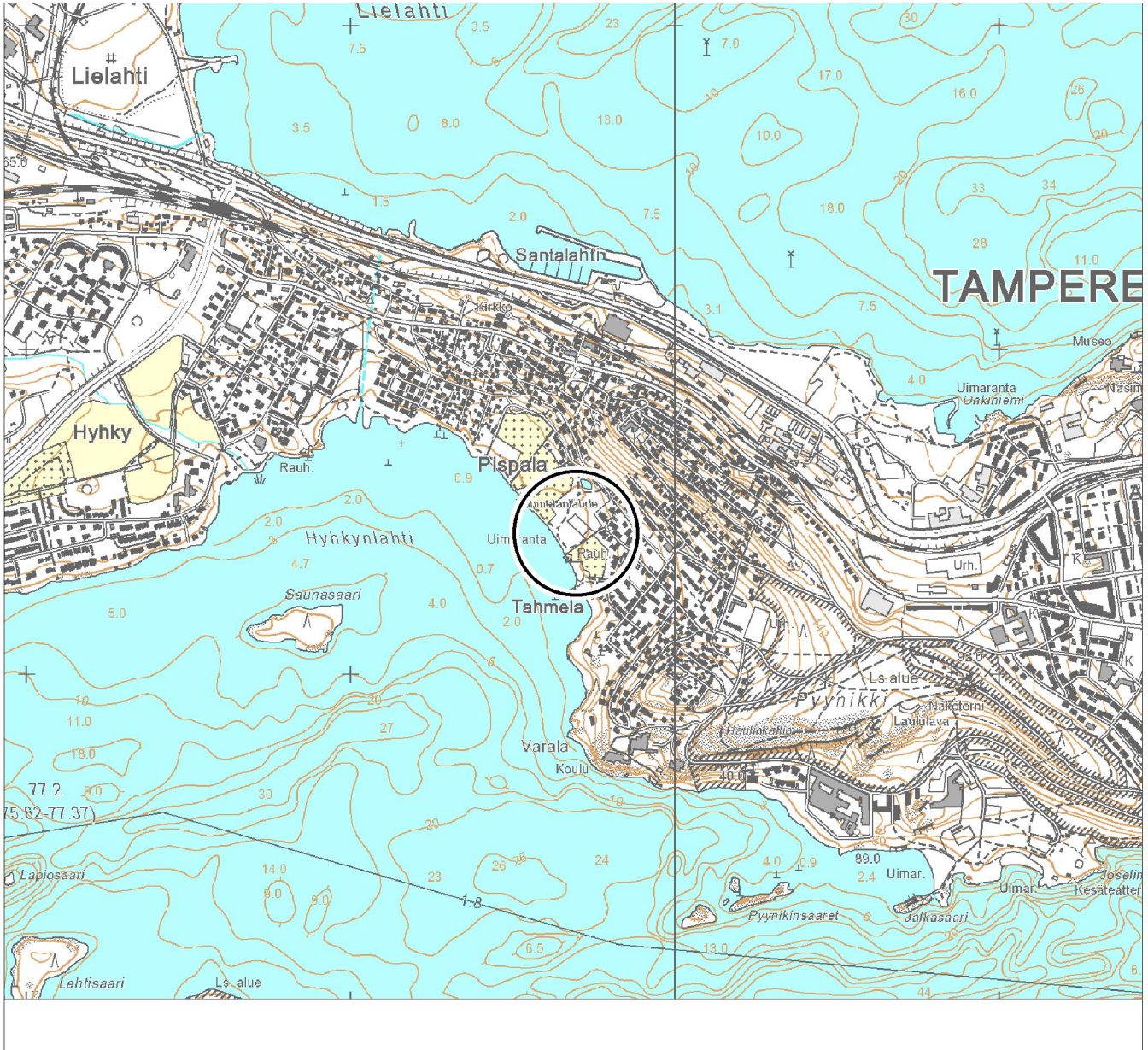
Kartat

1:20 000, 1:5000

14. Pispalan pelto, kivikautinen löytöpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

mahdollinen löytöpaikan sijainti

P = 6825 640 - 6825 950

I = 3324 895 - 3325 095

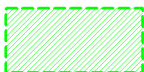
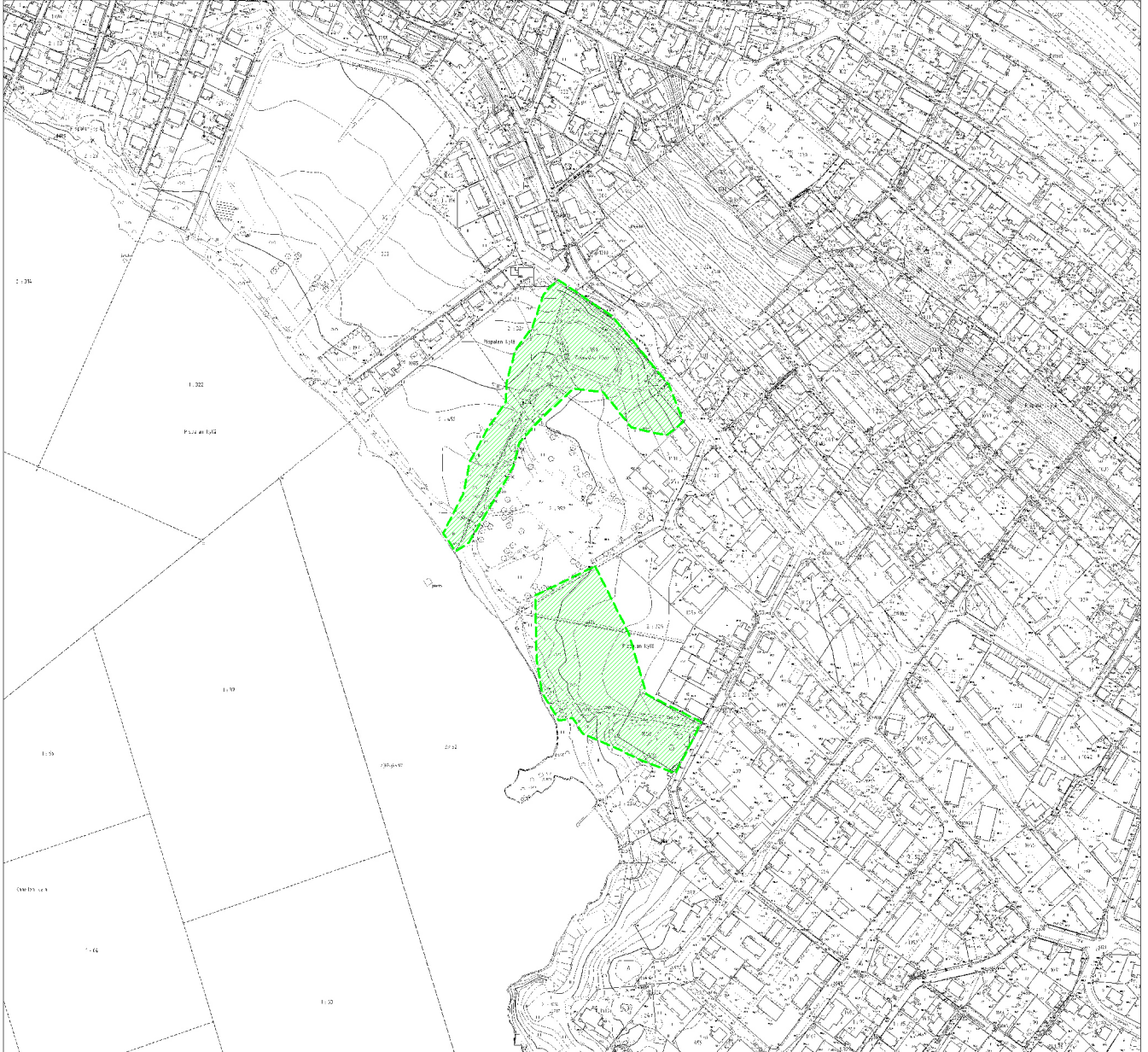
Z = 78- 83

14. Pispalan pelto

Yleiskartta 1:5000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

tarkastettu alue (mahdollinen löytöalue)

15. Pispalan sotapatteri

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Pispalan sotapatteri
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	15
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	irtolöytöpaikat
Ajoitus	rautakautinen
Selkeä ajoitus	merovingiaika
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 775
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 860
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0148
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 145
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3325 155
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Mahdollinen löytöpaikan sijainti (oletettu 1.ms tykkiaseman sijainti).

Aiemmat löydöt

KM 2125:231 rautakirves. Löydetty "Pispalan sotapatterin läheltä". Silmällinen rautakirves kuuluu keskivenäläiseen tyyppiin, joka Suomessa ajoittuu merovinkiaikaan (Salo 1988, 155; Rajala 1995, 258, kohde 70).

Tutkimukset

Inv. J. Rätty 1972

Inv. T. Nurminen 1994

Kohteen kuvaus

Kohde on tarkemmin paikallistamaton. Löytötiedot viittaavat Pispalanharjun alueeseen. Tiedetään, että ainakin yksi tykkiasema sijaitsi vuoden 1918 alussa harjun laella, Pispan koulun pihassa (Harjula 1992, 55). Inventoinneissa alueelta ei havaittu merkkejä rautakautisesta kiinteästä muinaisjäänöksestä.

Havaintomahdollisuudet

Huonot. Mahdollisella löytöpaikalla sijaitsee koulun uusi rakennusosa.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Lähistön kohteet

Kohde 8, Pispan koulu (1. ms aikaisia linnoituksia).

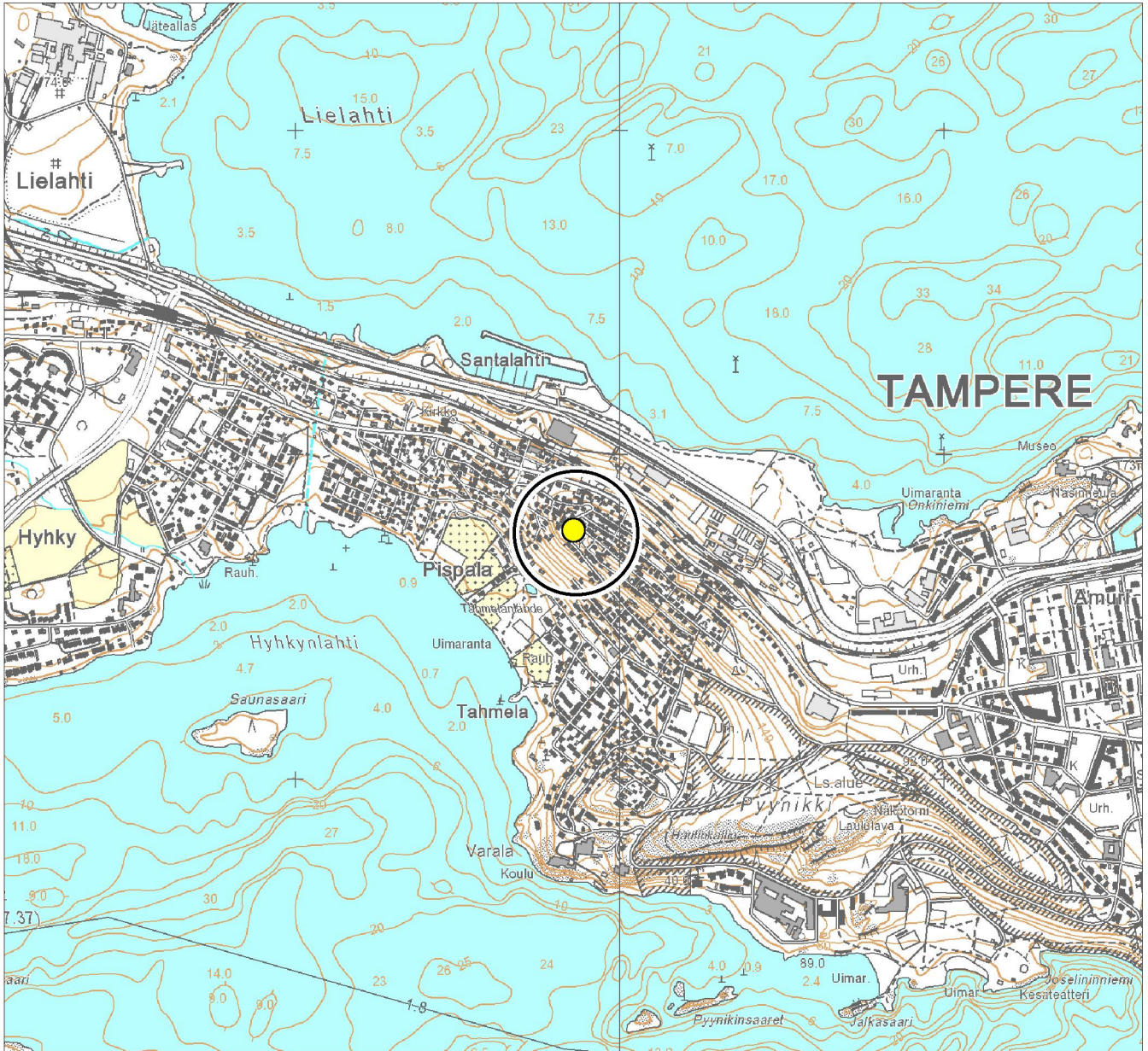
Kartat

1:20 000, 1:2000

15. Pispalan sotapatteri, rautakautinen löytöpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

mahdollinen löytöpaikan sijainti

P = 6826 145

I = 3325 155

Z = 148

15. Pispalan sotapatteri

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

 mahdollinen löytöpaikan sijainti

16. Tahmelan viertotie

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Tahmela
Kohdenimi	Tahmelan viertotie
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	16
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	irtolöytöpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Selkeä ajoitus	mesoliittinen kausi?
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 490
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 825
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0087
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6825 860
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3325 105
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	oletettu löytöpaikan sijainti (pihan keskipiste)

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-215-1046-0012

Kiinteistönimi

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Kiinteistötunnus 837-600-0002-0101

Kiinteistönimi

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Aiemmat löydöt

KM 34570 kivistä, keskeneräinen, ns. alkeellista tyyppiä. Löyt. Eino Mäkinen 1960-70-luvulla peltotöissä. Diar. 2005.

Tutkimukset

Tark. U. Lähdesmäki 2005

Kohdetta ei tarkastettu v. 2008 inventoinnissa.

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Tahmelan kaupunginosassa, Pyhäjärven rannasta n. 200 m NE, Tahmelan lähteestä n. 100 m SE, Tahmelan viertotie 17 -omakotitalon pihassa.

Kohteen kuvaus

Löytöpaikka sijaitsee omakotitalotontilla. V. 2005 tarkastuksessa paikalta ei löydetty merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä (Korri & Lähdesmäki 2005).

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Lähistön kohteet

Kohde 6, Tahmelan lähde; kohde 14, kivistä irtolöytöpaikka.

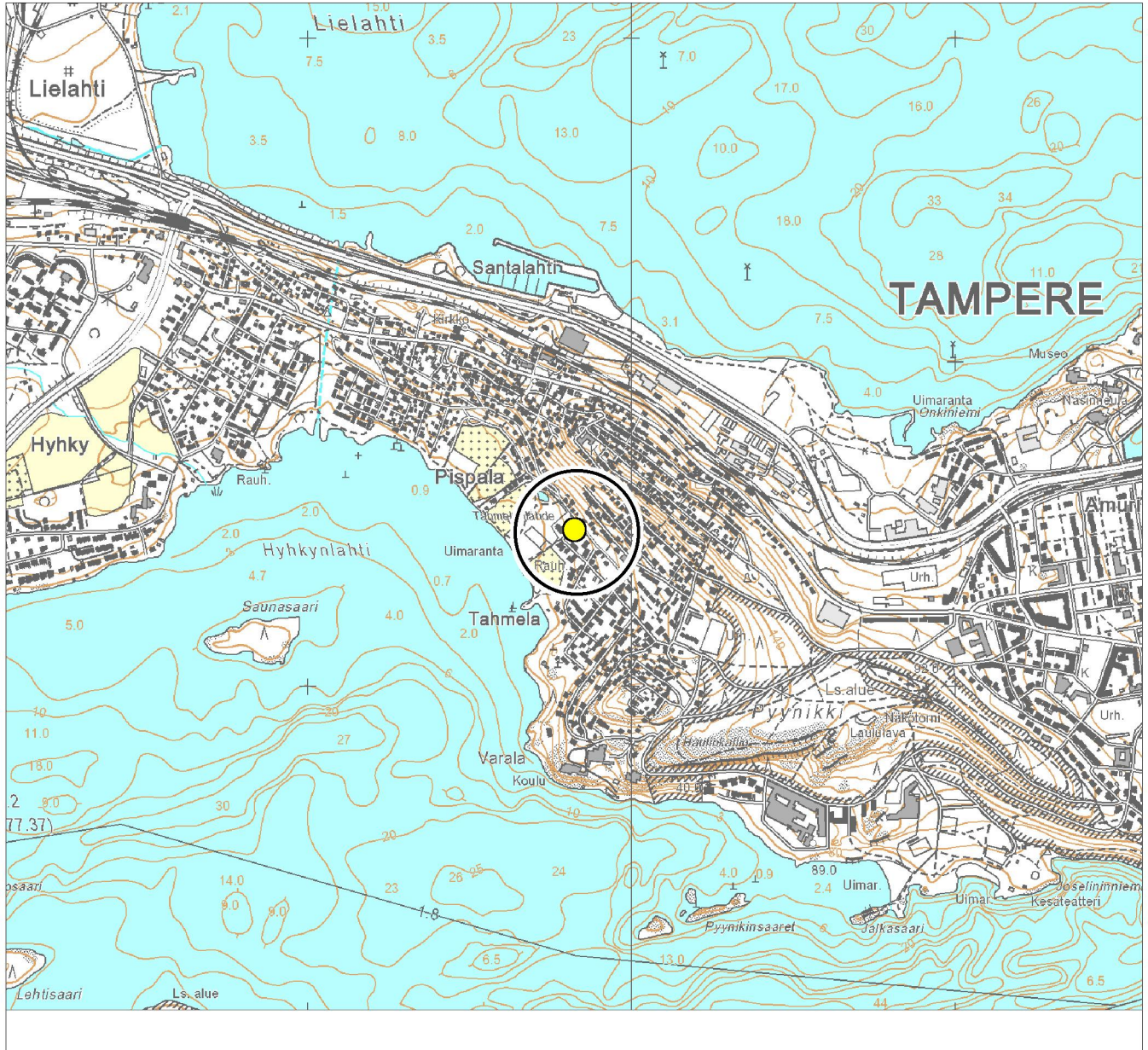
Kartat

1:20 000, 1:2000

16. Tahmelan viertotie, kivikautinen irtolöytöpaikka

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

● löytöpaikka

P = 6825 860

I = 3325 105

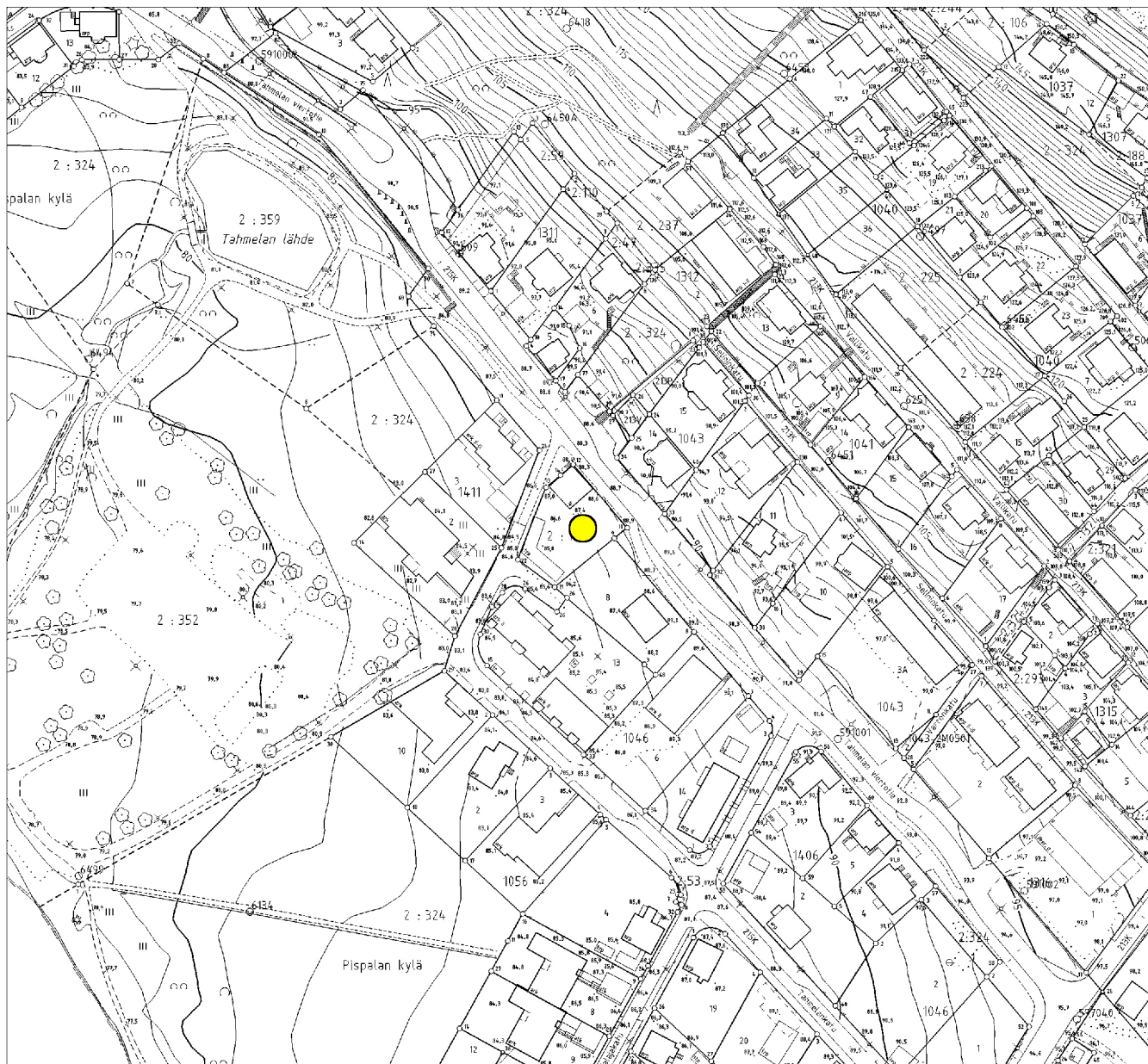
Z = 87

16. Tahmelan viertotie

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

oletettu löytöpaikan sijainti (pihan keskipiste)

17. Mäkikatu 24

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Mäkikatu 24
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinnumero	17
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset ?
MJ-tyypin tarkenne	konekivääriaseamat ?
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1915-17?
Rauhoitusluokka	
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 830
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 950
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0139
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 200
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3325 245
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Rakenteen oletettu sijainti (tontin keskipiste).

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus	837-600-2-17
Kiinteistönimi	Järvinen
Maanomistaja	Karikoski, Riitta Marjatta
Osoite	Mäkikatu 24 A 1, 33250 TAMPERE
Lisätietoja	

Tutkimukset

Kohdetta ei ole tarkastettu (ilmoitus tuli puhelimitse 19.12.2008).

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ylä-Pispalan kaupunginosassa, Pispan koulusta n. 100 m NE, Pispalanharjun NE-rinteellä.

Kohteen kuvaus

Pekka Järvisen (synt. 1934, asunut ko. talossa) kertoman mukaan talon Mäkikatu 24 pihassa, sen keskellä, on sijainnut betoninen rakenne, laattamainen, n. 4 x 4 m laaja. Hänen mielestään kyseessä on samanlainen 1. maailmansodan aikaisen konekivääriaseman betonikatto, kuin muissa Pispalan kohteissa (Pispan koulu ja Mäkikatu 43). Rakenteen katto on myös samalla tavalla taittunut loivaksi luiskaksi rinteeseen (NE-) puolella. Rakenne on alunperin kohonnut n. 50-60 cm pohjasoran yläpuolelle. Paikalle on myöhemmin tehty kasvimaa ja betonirakenteen päälle tuotu n. 30 cm multakerros.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kohteen maastotarkastus, johon sisältyisi koekuoppien riittävän määrän kaivaminen piha-alueelle.

Lähistön kohteet

Kohteet 7-10, 1. ms. aikaisia puolustusvarustuksia.

Lisätietoja

Ilmoittaja (Pekka Järvinen, puh. 050-4910589) voi tulla tarkastukseen mukaan näyttämään betoni-rakenteen paikkaa.

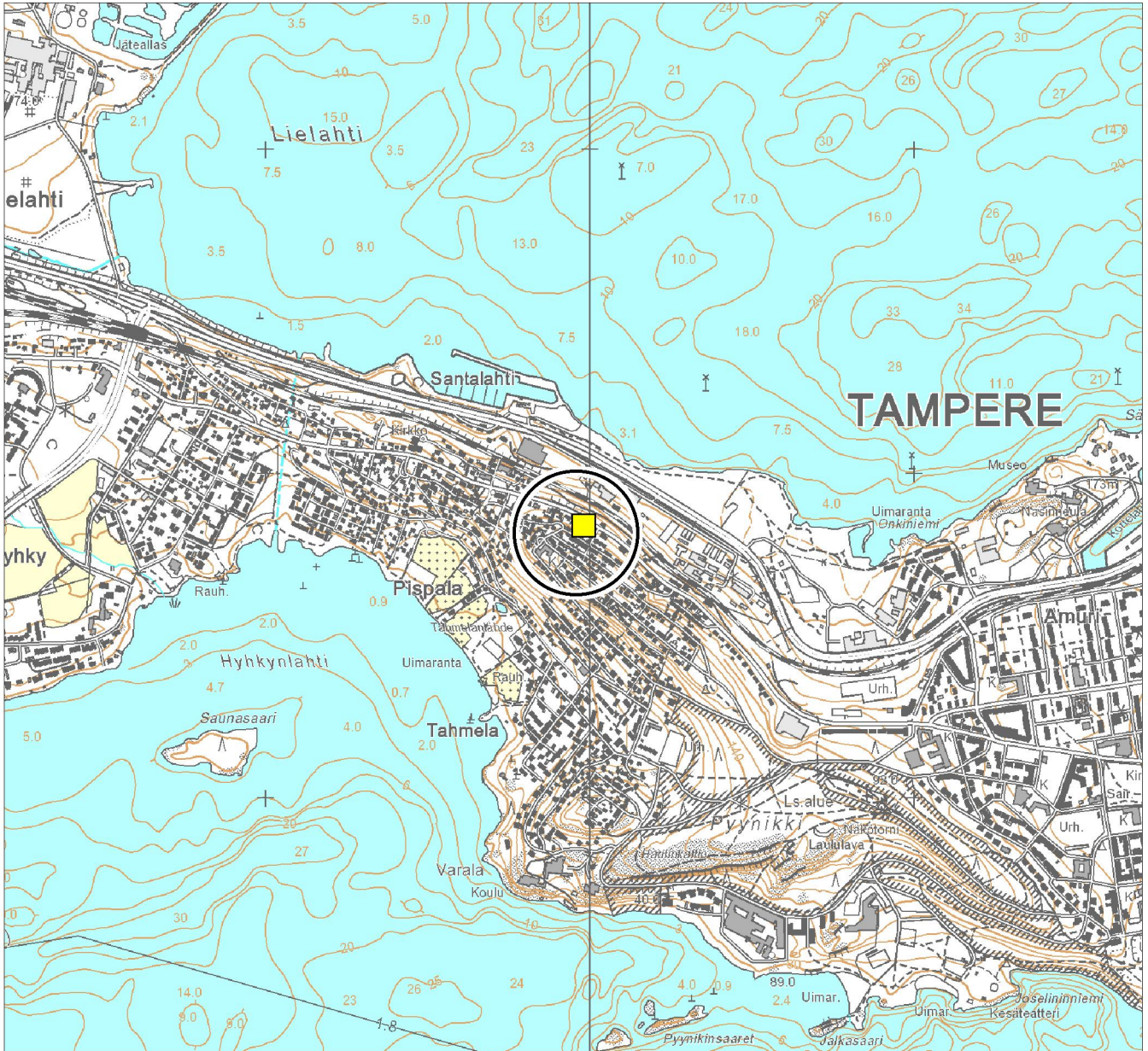
Kartat

1:20 000, 1:2000

17. Mäkikatu 24, mahdollinen historiallisen ajan puolustusvarustus

Ote PerusCD:ltä 1:20 000 (Peruskarttalehti 2123 09 TAMPERE)

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

■ mahdollisen linnoituslaitteen sijainti

P = 6826 200

I = 3325 245

Z = 139

17. Mäkikatu 24

Yleiskartta 1:2000

Piirt. V. Adel. Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

□ mahdollisen linnoituslaitteen sijainti

LÄHTEET

- Adel, Vadim 2001. Tampere, Pispalanharju 32. Arkeologisen kohteen tarkastus. Raportti 10.8.2001. Tampereen museot. 5 s.
- Alanen, Timo & Kepsu, Saulo 1989. *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805*. Hki. 397 s.
- Bergius, P. 1783 (1784). [Pispalan kylän isojakokartta]. - Maanmittauslaitoksen arkisto.
- Hall, Daniel 1767. Första delen af chartan öfver Carla, Rahola och Willilä skatte rusthålls samt Pispala, Hyhky, Waakola och Tohloppi byars... Kartta. - Helenius 2003.
- Hall, Daniel 1770. [Pirkkalan pitäjän kartta]. - Krigsarkivet. Finska handritade kartor, Pf 73, nr 1.
- Harjula, Kristiina 1992. *Unelma Pispalasta*. Tampereen kaupunki. 135 s.
- Heiskanen, Jari 2006. Tampere. Tahmelan lähteen ympäristön maankäyttö. Pirkanmaan maakuntamuseo. 23 s.
- Helenius, Kyllikki 2001. *Pispala Tampereen pääkaupunki*. Tampere-Seura ry. 160 s.
- Helenius, Kyllikki 2003. *Hyhky hyvä kylä*. Tampere. 142 s.
- Korri, Eevastiina ja Lähdesmäki, Ulla 2005. Tampere Tahmela Tahmelan viertotie. Arkeologisen kohteen tarkastus. Raportti 23.11.2005. Pirkanmaan maakuntamuseo. 7 s.
- Louhivaara, Maija 1999. *Tampereen kadunnimet*. Tampereen museoiden julkaisuja 51. Tampere. 302 s.
- Lähdesmäki, Ulla 2005. Tampere, Pispala, I maailmansodan puolustusvarustukset. Arkeologisen kohteen tarkastuskertomus 18.2.2005. Pirkanmaan maakuntamuseo. 8 s.
- Lähdesmäki, Ulla 2007. Tampere, Tahmelan lähteen ympäristön koekaivaus 2006. Raportti 8.8.2007. Pirkanmaan maakuntamuseo. 15 s.
- Lähdesmäki, Ulla & Palokoski, Marita (toim.) 2005. *Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset II*. Tampere, Pirkanmaan maakuntamuseo/Pirkanmaan liitto. Tampereen museoiden julkaisuja 86. 352 s.
- Niukkanen, Marianna 2008. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Opas määrittelyyn ja suojeeluun. Museovirasto. 75 s.
- Rajala, Ulla 1995. Tampereen kaupungin inventointi 1994. (Kenttätyöt: Teija Nurminen). Raportti 20.1.1995. Tampereen museot. 353 s.
- Rantatupa, Heikki 2008. Pispalan markkinapaikka Tampereella. Sähköpostiviesti 14.8.2008.
- Rasila, Viljo 1988. Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. - *Tampereen historia I*. Tampereen kaupunki. S. 315-735.
- Räty, Jouko 1972. Tampereen muinaisjäännökset. Tampereen alueen, paitsi Teiskon kaupunginosan, inventointi. Raportti 30.3.1972. Museovirasto. 68 s.
- Salo, Unto 1988. Tampereen esihistoria. - *Tampereen historia I*. Tampereen kaupunki. S. 53-162.
- Sinisalo, Uno 1960. Ensimmäisen maailmansodan varustuksia Pispalanharjulla. - *Tammerkoski* 1960: 11-12. S. 49 (373).
- Soininen, Olli 2007. Tampere Mäkikatu 43. Arkeologisen kohteen tarkastus. Raportti. Museovirasto.
- Suvanto, Seppo 1973. Keskiäika. *Satakunnan historia III*. 471 s.
- Suvanto, Seppo 1988. Talonpoikainen Tampere keskiajalta 1600-luvun puoliväliin. - *Tampereen historia I*. Tampereen kaupunki. S. 161-313.
- Suvanto, Seppo 2001. Vanhan Satakunnan henkilötiedosto 1303-1571. - <http://www.narc.fi/suvanto>
- Taive, William 1964. Pispalanharju linnoitettiin ensimmäisen maailmansodan aikana lujasti. - *Tammerkoski* 1964:7, s. 200.
- Tampere. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys. Tampereen kaupunki/ suunnittelupalvelut.
- Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998*. Tampereen kaupungin kaavoitusyksikkö, julkaisuja 2/98. 318 s.
- Öljjmäki, P. 1938. Venäläisten suorittamat kenttävarustustyöt Suomessa maailmansodan aikana.

Sotakorkeakoulu, diplomityö no. 289. – Kansallisarkisto (Sota-arkiston kokoelmat, Sörnäinen).

ARKISTOT

Kansallisarkisto (Helsinki)

Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto (Tampere)

Venäjän valtiollinen sotahistoriallinen arkisto/ Российский государственный военно-исторический архив (Moskova)

LUETTELO MUSTAVALKONEGATIIVEISTA

(neg.nro, kuvan aihe, kuvaussuunta, pvm 2008)

Kuvannut Vadim Adel

Negatiivit säilytetään Pirkanmaan maakuntamuseossa

- 1 Pispalan pulteriaitaa. 5.5.
- 2 Pispalan pulteriaitaa. 5.5.
- 3 Tahmelan lähde. Yleiskuva lähteestä. SE 6.5.
- 4 Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. SW 7.5.
- 5 Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. E 7.5.
- 6 Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. N 7.5.
- 7 Pispala (Pispala). Kylänpaikan NW-osaa, keskellä kiven- ja maansekainen röykkiö. S 8.5.
- 8 Pispala (Pispala). Yleiskuva kylänpaikasta. Auto on asfaltoidulla parkkipaikalla, jonka takana on vanha omakotitalo. NW 8.5.
- 9 Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa. SW 8.5.
- 10 Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa. SE 8.5.
- 11 Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa/mahdollinen sotavarustuksen paikka. SE 9.5.
- 12 Pöllipuisto. Yleiskuva. E 9.5.
- 13 Susikolunpuisto. Tulliasema puolustuslinjan NW-osassa. NW 12.5.
- 14 Susikolunpuisto. Puolustuslinjan NW-haaran keskiosaa. N 12.5.
- 15 Pispalan koulu. Rakenne 2. S 12.5.
- 16 Pispalan koulu. Rakenne 2. NW 12.5.
- 17 Pispalanharju, ”Pyykkimetsän” NW-osaa. NE 13.5.
- 18 Pispalanharju, ”Pyykkimetsän” keskiosaa. E 13.5.
- 19 Pispalan tori. Markkinapaikan keskiosaa. SW 14.5.
- 20 Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. E 14.5.
- 21 Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. E 14.5.
- 22 Pispalanharju, Pispalanharju 32. Betonirakenne koekuopassa. E 15.5.
- 23 Pispalanharju, Pispalanharju 32, yleiskuva. Linjakeppi on koekuopassa 7. S 15.5.
- 25 Mäkikatu 43. Yleiskuva piha-alueella olevasta m-j-alueen osasta ennen tutkimuksia. E 19.5.
- 26 Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, betonirakenteen paikka. Linjakeppi on kk 4:n N-kulmassa. NE 20.5.
- 27 Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. W 20.5.
- 28 Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. SW 20.5.
- 32 Mäkikatu 43. Yleiskuva betonirakenteesta. ENE 6.10.
- 33 Mäkikatu 43. Yleiskuva betonirakenteesta. WSW 6.10.
- 34 Mäkikatu 43. Yleiskuva betonirakenteesta. WSW 6.10.

LUETTELO DIGITAALIKUVISTA

(tiedoston nimi, kuvan aihe, kuvaussuunta, pvm 2008)

Kuvannut Vadim Adel

- DSCN0002.JPG** Mäkikatu 43. Betonikattoisen rakenteen sisätilaa/katon sisäpuolta. 6.10.
DSCN0005.JPG Mäkikatu 43. Työkuva: Vadim Adel tutkii rakenteen sisätilaa. SW. Kuvannut Ulla Lähdesmäki 6.10.
DSCN0007.JPG Mäkikatu 43. Betonirakenne osittain kaivettuna esiin. NW 6.10.
DSCN0008.JPG- DSCN0011.JPG Mäkikatu 43. Betonikattoisen rakenteen sisätilaa/katon sisäpuolta. SW 6.10.
DSCN0012.JPG, DSCN0013.JPG Mäkikatu 43. Betonirakenne. WSW 6.10.
DSCN0014.JPG Mäkikatu 43. Yleiskuva betonirakenteesta. WSW 6.10.
DSCN0015.JPG, DSCN0016.JPG Mäkikatu 43. Betonirakenteen SW-sivua (NW-osa). SW 6.10.
DSCN0017.JPG, DSCN0018.JPG Mäkikatu 43. Yleiskuva betonirakenteesta. ENE 6.10.
DSCN0271.JPG- DSCN0274.JPG Pispalan pulteriaitaa. 5.5.
DSCN0286.JPG, DSCN0287.JPG Tahmelan lähde. Yleiskuva lähteestä. SE 6.5.
DSCN0288.JPG, DSCN0289.JPG Tahmelan lähde. Myllynpaikka. S 6.5.
DSCN0290.JPG Tahmelan lähde. Myllynpaikka. NNW 6.5.
DSCN0291.JPG Tahmelan lähde. Kivikasa mj-alueen NW-puolella. SW 6.5.
DSCN0292.JPG Tahmelan lähde. Kivirakenne mj-alueen N-puolella. SW 6.5.
DSCN0293.JPG Tahmelan lähde. Kivirakenne mj-alueen NE-puolella. SW 6.5.
DSCN0294.JPG Tahmelan lähde. Betonirakenne mj-alueen NE-puolella. SW 6.5.
DSCN0295.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen SW-osaa. E 7.5.
DSCN0296.JPG, DSCN0297.JPG Pispalan tukkitie 2, puurakenne. 7.5.
DSCN0298.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen NE-osaa (puupylväältä koilliseen). SW 7.5.
DSCN0299.JPG Pispalan tukkitie 2, maarakenteen keskiosaa (puupylväältä lounaaseen). NE 7.5.
DSCN0300.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. SW 7.5.
DSCN0301.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. SE 7.5.
DSCN0302.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. E 7.5.
DSCN0303.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. NE 7.5.
DSCN0304.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. N 7.5.
DSCN0305.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. NW 7.5.
DSCN0306.JPG Pispalan tukkitie 1, betonirakenne. Pultti rakenteen NE-kulmassa. 7.5.
DSCN0307.JPG, DSCN0308.JPG Pispala (Pispala). Kylänpaikan NW-osaa. Linjakeppi on kiven- ja maansekaisen röykkiön keskellä. S 8.5.
DSCN0309.JPG Pispala (Pispala). Kylänpaikan NW-osaa. Linjakeppi on kiven- ja maansekaisen röykkiön keskellä. S 8.5.
DSCN0310.JPG, DSCN0311.JPG Pispala (Pispala). Yleiskuva kylänpaikasta. Auto on asfaltoidulla parkkipaikalla, jonka takana on vanha omakotitalo. NW 8.5.
DSCN0314.JPG, DSCN0315.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa. SW 8.5.
DSCN0316.JPG, DSCN0317.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa. SE 8.5.
DSCN0318.JPG, DSCN0319.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan itäosaa/mahdollinen sotavarustuksen paikka. SE 9.5.
DSCN0320.JPG, DSCN0321.JPG Pöllipuisto. Yleiskuva. W 9.5.
DSCN0322.JPG, DSCN0323.JPG Pöllipuisto. Yleiskuva. E 9.5.
DSCN0324.JPG- DSCN0327.JPG Pöllipuisto. Epämääräisiä kuoppia. 9.5.
DSCN0328.JPG-DSCN0339.JPG Susikolunpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.
DSCN0340.JPG Susikolunpuisto. Betonisen rakenteen osa. 12.5.
DSCN0341.JPG-DSCN0342.JPG Susikolunpuisto. Puolustusvarustuksia (maa- ja kivirakenteiden jäännöksiä). 12.5.

- DSCN0343.JPG- DSCN0345.JPG** Susikolunpuisto. Betonin kappaleita. 12.5.
DSCN0346.JPG, DSCN0347.JPG Pispan koulu. Rakenne 1. NE 12.5.
DSCN0348.JPG- DSCN0350.JPG Pispan koulu. Rakenne 1:n sisätilaa. 12.5.
DSCN0351.JPG- DSCN0353.JPG Pispan koulu. Rakenne 1. Aukko SW-seinässä. SW 12.5.
DSCN0354.JPG Pispan koulu. Rakenne 1. SE 12.5.
DSCN0355.JPG Pispan koulu. Rakenne 2. SE 12.5.
DSCN0356.JPG, DSCN0357.JPG Pispan koulu. Rakenne 2. S 12.5.
DSCN0358.JPG- DSCN0360.JPG Pispan koulu. Rakenne 2:n sisätilaa. S 12.5.
DSCN0361.JPG, DSCN0362.JPG Pispan koulu. Rakenne 2. NNW 12.5.
DSCN0363.JPG Pispan koulu. Rakenne 2. NE 12.5.
DSCN0364.JPG, DSCN0365.JPG Pispan koulu. Rakenne 3. SW 13.5.
DSCN0366.JPG Pispan koulu. Rakenne 3. W 13.5.
DSCN0367.JPG Pispan koulu. Rakenne 3. NW 13.5.
DSCN0374.JPG Pispalanharju, näkymä Pyhäjärvelle. NE 14.5.
DSCN0375.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsän” NW-osaa. SE 14.5.
DSCN0377.JPG Pispalanharju, näkymä Pyhäjärvelle. NE 14.5.
DSCN0378.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsän” keskiosa. E 14.5.
DSCN0379.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 31:n piha-alue. E 14.5.
DSCN0380.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 31:n piha-alue. NE 14.5.
DSCN0381.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”. NNW 14.5.
DSCN0382.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan keskiosaa. E 14.5.
DSCN0383.JPG, DSCN0384.JPG Pispalan tori. Markkinapaikan keskiosaa. SW 14.5.
DSCN0385.JPG, DSCN0386.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. E 14.5.
DSCN0387.JPG, DSCN0389.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenteen sisätilaa. 14.5.
DSCN0390.JPG, DSCN0391.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 34. Betonirakenne. E 14.5.
DSCN0393.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 32. Betonirakenne koekuopassa 7. SE 15.5.
DSCN0394.JPG, DSCN0395.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 32. Betonirakenne koekuopassa 7. NE 15.5.
DSCN0396.JPG, DSCN0397.JPG Pispalanharju, yleiskuva kohteesta 1 (Pispalanharju 32). Linjakeppi on koekuopassa 7. S 15.5.
DSCN0398.JPG Pispalanharju, Pispalanharju 32. Betonirakenne koekuopassa 7. E 15.5.
DSCN0401.JPG, DSCN0402.JPG Mäkikatu 43. Piha-alueella oleva linnoituslaitteen paikka ennen tutkimuksia. E 19.5.
DSCN0403.JPG Mäkikatu 43. Yleiskuva piha-alueella olevasta mj-alueen osasta ennen tutkimuksia. NE 19.5.
DSCN0405.JPG, DSCN0406.JPG Mäkikatu 43. Betonirakenteen NW-osa ennen tutkimuksia. N 19.5.
DSCN0407.JPG Mäkikatu 43. Yleiskuva piha-alueella olevasta mj-alueen osasta. N 19.5.
DSCN0408.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. NW 20.5.
DSCN0409.JPG, DSCN0410.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, betonirakenteen paikka. Linjakeppi on kk 4:n N-kulmassa. NE 20.5.
DSCN0411.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. NW 20.5.
DSCN0412.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. W 20.5.
DSCN0413.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. SW 20.5.
DSCN0414.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Yksityiskohta: piikkilankaa betonirakenteen osien välissä, koekuopan S-kulmassa. SSW 20.5.
DSCN0415.JPG Pispalanharju, ”Pyykkimetsä”, koekuoppa 4:n lopetustaso. Mitan pituus on 20 cm. SSW 20.5.
DSCN0416.JPG- DSCN0419.JPG Pispalan pulteriaita. 20.5.

